

האוצר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

חיי שרה

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ב

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רחל**

שמואלו

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הלכות שבת

הלכות ומנהגי תפילת שחרית דיום שבת קודש

- א. חסידים ואנשי מעשה נוהגים לומר כל ספר התהלים ביום שבת קודש תפילת שחרית ומנהג נכון הוא [א].
- ב. מנהג טוב שקודם שיתחיל התפילה ישורר כמה שירים ושבחות ובפרט פיוט "ידיד נפש" ו"אדון עולם" שיש בהם סודות גדולים וסגולתם רבה והם מבטלים אחיזת הקליפות וסותמים פיות המקטרגים ואשרי איש יעשה זאת [ב].
- ג. י"א שבתפלת שבת מעלין את כל תפלת החול שנתעכבה על ידי איזה חטא או חסרון כונה. על כן צריך לזוהר מאוד בתפלת שבת להתפלל בכוונה יתירה ובשמחה גדולה [ג].

עיונים והארות

בכמה מקומות, ונעתיק אחד מהן (הפסרת פר' דברים, ד"ה והנה), הנה עיקר תיקון הדיבור הוא בשבת קודש, לכן יאמר אז כל ספר תהלים ולא יפסיק בשום דיבור... ויש כוונה גדולה בזה, שזהו תיקון הדיבור.

ג. כתב המטה משה (סי' לא), מצאתי כתוב כל מי שמכוין בעת התחלת אדון עולם, כתבו רבנו יהודה החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפלתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה ויום כפור בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, וי"א אף יצה"ר משלים אתו, ועליו אמר שלמה הע"ה ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ע"כ.

וכתב מורנו הר"ח פלאג"י בכה"ח (סי' ט אות ה) דהבאים בסוד ה' אין אומרים אותו אלא פיוט יידי נפש המיוסד עפ"י הקבלה.

ג. כתב הזוהר (ח"ב דף רה ע"א) האי יומא יומא דנשמתי, ולא יומא דקיימא בגופא, רצה לומר שמאיר שורש הנשמות על הנשמות שבגופים, והם נכספים אליו, וזה נקרא תוספות נשמה יתרה. וכל זה נרגש בתפלה, לכך צריך להזהר בתפלת שבת מאד מאד, כי זהו עיקר השבת.

ובלקוטי אמרים להרב בעל התניא (עמוד קסג) כתב, בהיות מודעת זאת ליודעי חן, כי בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות. וחיצוניות מהשבת, הוא שביתה מעשיה גשמיית, כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים, ופנימיות השבת היא הכוונה בתפלת השבת.

ובספר מגן אברהם (טריסק, אמור, בד"ה וביום השבת) כתב: "והשבת הוא החיות של כל הששת ימי מעשה, שכולם מתברכין מיניה, ולכן העסק בתורה 'ותפלה' שביום השבת, יכניס בו חיות הקדושה בכל ימי השבוע שאחריו.

ובסידור עולת תמיד (בתפלת שבת אחר מנחה) כתב בענין תפלות שבת, בשבת בא אור מגולה ואין פגע רע, ועולין התפלות מיד בלי הפסק, גם מעלה את תפלת החול שנתעכבה בדרך מחמת איזה חטא או חסרון כונה, תפלת שבת מעלה את כולן. (מבואו ועד צאתו).

א. **כ"ב** מרן המאור עינים זצוק"ל שקיבל מפי אליהו זכור לטוב שיש לומר כל ספר התהלים ביום שב"ק קודם התפילה בלי הפסק. וכן נהג מו"ר ראש ישיבת פורת יוסף כמוהר"ר יהודה צדקה זצוק"ל שבכל שב"ק קודם תפילת שחרית היה אומר כל ספר התהלים. וכן ראינו כאן בשכונתינו כמוהר"ר אברהם ועקנין זצוק"ל היה אומר כל ספר התהלים עם מנין כל ליל שב"ק אחר חצות.

בספר גדולת מרדכי (עמ' צו) מובא, שמעתי מספרים סיפור בשם הגה"צ ר' יעקב מרדכי ז"ל אב"ד בילגורייא שהיה מילידי מאציב, והיה לו שם חבר טוב למדן ויר"ש שלמד עמו ביחד, כשנתקבל הגאון הרי"מ ז"ל לאב"ד בק"ק בילגורייא, לקח עבור חבריו החביב חבר אחר במקומו למדן מופלג ויר"ש גדול, ואחר איזה שנים בא הגאון הרי"מ ז"ל לק"ק מאציב, וכשבא בשבת קודש לבית התפלה שגם חבריו מנעוריו היה מתפלל שם, ורצה לשמוח עם חבריו, מצאו שהיה יושב ואומר תהלים בלי הפסק, המתין לו עד שיסיים כל התהלים ואחר כך שאל לו: חברי, חברי, מה נעשה עמך שינוי כעת, הלא מאז הי' דרכך בשבת בבוקר ללמוד גפ"ת בשקידה נפלאה, ולא לומר תהלים כמו פשוטי עם. אמר לו חבריו: "אספר לך, כי אחרי נסיעתך מפה, למדתי עם חברי המופלג אשר בחרת לי, ואח"כ נחלה רח"ל וישבתי אצלו כל ימי חוליו כי היה חביב לי מאד, כשראיתי כי קרוב להסתלק, לקחתי אצלו תקיעת כף שיבא אלי לאחר פטירתו לגלות לי דבר מעולם העליון, אבל הוא שבק לן חיים, ולא בא אלי זמן רב, ער שהדבר כמעט נשכח ממני, אח"כ נחליתי רח"ל במחלה מסוכנת והרופאים נואשו ממני רח"ל, ולא היה עבורי שום תרופה, ופתאום באמצע היום בא אלי בהקיץ חברי הנפטר ושמתחית בו מאד, ואמר לי, תדע חברי כי תתרפא במהרה, ועל זאת באתי לבשר לך בשורה טובה זו, ואמרת לי תודה על בשורתו. אחר כך אמרתי לו: חברי, הנך זוכר התקיעת כף שנתת לי להודיעני מה נשמע שם, והשיב לי: זאת אסור לי לגלות כדי שלא תתבטל הבחירה, אך זאת אגלה לך, "דבר היותר טוב בעולם העליון לגמור בשבת קודש תהלים בלי הפסק", והדבר היותר רע בעולם העליון הוא הלוקח ממון חבריו על ידי גניבה או גזילה וכדומה".

ובספר מגן אברהם להרה"ק המגיד מטריסק זצוק"ל כתב כן

- ד. ביום שבת קודש היה מורי האריז"ל מרים ומגביה קולו בנעימה בתפלת דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול ואף זה לא עשה אלא מפני כבוד השבת ודו.
- ה. יזהר שיהיה לו טלית מיוחדת לכבוד שב"ק ומה טוב שתהיה כולה לבנה ושיהא מהודר ונאה יותר משל חול והו.
- ו. במוצאי שבת בעת שמקפל טליתו יבדוק הציציות לראות שאין בהם חסרון וגם יפרידם שלא יהיו מסובכין זה בזה, ואם לא בדק קודם השבת יבדוק בשבת קודם שמברך, ואם נסתבכו הרבה יזהר שלא להפריד החוטים, וכן אם נתרופף הקשר יזהר מאד שלא למשכו ולהדקו משום מלאכת קושר וזו.
- ז. אף שאסור לפסוע פסיעה גסה בשבת, מ"מ מצוה לרוץ לבית הכנסת ולבית המדרש וכן לכל דבר מצוה וזו.

עיונים והארות

ד. **שעה"ב** (דף א ע"ב).
ה. **כתב** הכף החיים (פלאג'י, סי' כח אות לב), הטלית גדול והקטן שלובש בשבת, צריך שיהא בדוק יותר מבחול, יען כי מצינו בילקוט ראובני (פר' בשלח) דהביא דבשבת דאין תפילין, מעותד לחטוא, ונתן הקב"ה ציצית דהוא לדורת"ם, תם מן הגזל ומן העבירה, יעו"ש. ולפי זה בשבת צריך זהירות טפי, שיהיו כתקונן בלי שום פקפוק, ובהידור מצוה, וחבל על דעבדין בגדי חמודות לשבת, ואין להם טלית נאה, דודאי עונשם גדול, והירא את דבר ה' יתן דעתו בזה.

והבה"ל (סי' יג ד"ה קודם) כתב, שהנכון שביום עש"ק יבדוק הטלית בעת הנחתו בהתיק שלו כדי שלא יצטרכו לבדקו בשבת. והלקט הקמח החדש (סי' ח' ס"ק נד) כתב שטוב יותר לבדקו במוצ"ש כשמקפל שבערב שבת אפשר שישכח. אולם דעת הכה"ח (סי' ח' ס"ק ל"ו) דאין חילוק בין שבת לחול וגם בשבת צריך לעיין בחוטי הציצית.

ו. **כתב** בספר גינת ורדים בקונטרס גן המלך (אות סה') שבהיות ודרך הקושר ציציות בטלית להפריד החוטים זה מזה לאחר גמור עשייתם, לפי שנסתבכו בשעת הקשירה, לכן נראה שאסור להפריד חוטי הציצית בשבת, דאע"פ שאם לא יפרידם אין הסיבוך פוסלם מלהחשב כגדיל, מ"מ הוי גמור מלאכה וראוי להחמיר שלא להפרידם בשבת, ודמי למסיר יבלת או קש שנסתבך בבגד בשעת האריגה שחייב משום מתקן, אע"פ שאינו מקפיד עליו כל כך. וכן דעת השלמי ציבור (דף כ"ט ע"ג), ושתילי זיתים (אות יג), וחסד לאלפים (אות ח') דאם מסובכים קצת אסור להפרידם בשבת, וכתב החסד לאלפים (שם) דצריך זהירות להקדים מערב שבת, (שערי תשובה אות ח').

ז. **בגמ'** ברכות (ו): אמר רבי חלבו אמר רב הונא: היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל - מצוה למרטה, שנאמר נרדפה לדעת את ה'. אמר רבי זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא (לשמוע דרשה) בשבתא, אמיינא: קא מוחליין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה (והרי"ף והרא"ש גורסים לדבר מצוה, מובא בהגהות הגר"א שם) ואפילו בשבת, שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' - אנא נמי רהיטנא.

אולם דעת הרב מטה משה (סי' תמג) והרב כסא אליהו (אות ה') דשרי להפרידם בשבת. וכן דעת היפה ללב (ח"א אות י"ז) דכל מה שאוסר גן המלך זה בתחילה בגמור העשיה דהוי כגמור מלאכה הא לאו הכי שרי להפרידם בשבת, מ"מ כתב הכה"ח (ס"ק ל') שב ואל תעשה עדיף.

וכן פסק הרמב"ם להלכה (פ"ח מהלכות תפילה ה"ב) ומצוה לרוץ לבית הכנסת שנאמר (הושע ו, ג) "ונדעה נרדפה לדעת את יי", וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אלא ילך מעט מעט, וכשיכנס בבית הכנסת יכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל לקיים מה שנאמר "לשמור מזוזות פתחיו". וכ"פ השו"ע (סי' צ סעי' יב).

ובבא"ח (ש"א פר' בראשית אות ג') כתב וז"ל: קודם שיברך יעיין ויבדוק בחוטי הציצית שלא יהיה בהם חסרון הפוסל, וגם יפריד הציציות בידי שלא יהיו החוטים מסובכין זה בזה, "ורק בשבת לא יפריד אלא יבדקם בלבד". עכ"ל. אולם בהלכות שבת (ש"ב פר' נח אות כא) כתב שציציות המסוכסכים ומעורבבים הרבה, וצריך עיון להפרידם ולבדוקם, אסור להפרידם ולבדוקם לאור הנר, שמא יטה, אבל אם אינם מסוכסכים שרי. משמע שדוקא לאור הנר אסור, אבל ביום לאור החמה יהא מותר, ושתי הלכות אלו סותרות לכאורה זו את זו. וכתב האול"צ (ח"ב פכ"ט אות ז') דלכאורה צריך לחלק, שכל האיסור להפריד הוא רק כשנסתבכו עד שנעשו כפקעת, וצ"ע. ולמעשה פסק האול"צ, דרק בחוטים שהסתבכו הרבה זה בזה עד שנעשו כעין פקעת יש חשש איסור, אבל בסיבוכים מעט, אפי' מחמת שעברו כיבוס, מותר להפרידם.

וכתב הבא"ח על זה (ש"א פ' מקץ אות ב) מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת, וכן לכל דבר מצוה, אך יעשה באופן שלא ילעיגו הרואין עליו, אלא ילך כאיש מהיר במלאכתו. וארז"ל עה"פ מלך אסור ברהטים שהשכינה קשורה עם ישראל בגלות בשביל שני ריצות שרץ אברהם אע"ה בשביל מצוה, דכתיב "וימחר אברהם האהלה אל שרה" "ואל הבקר רץ אברהם". ואמרו ג"כ בזה"ק כשישראל רצים לדבר מצוה, כנגד זה רצים מלאכי סגנורייא ומקדמין ללמד זכות על ישראל. ומיהו לא ירוץ אלא עד פתח בית הכנסת, אבל בבית הכנסת עצמה אסור לרוץ אלא ילך

ומו"ר מופת הדור בשו"ת יביע אומר (ח"ה סי' ג') פסק להלכה

ח. בשבת יש להזהר ביותר שלא לדבר בבית המדרש דיבור של חול[ח].

ט. האר"י ז"ל לא היה נוהג לומר בקרבנות של שחרית של שבת פסוק "וביום השבת שני כבשים בני שנה" וכו', לפי שאלו הם מוענין קרבן מוסף שבת ואין עתה זמנה עד אחר סיום תפילת שחרית[ט].

י. ביום שבת קודש יאמר קודם ברוך שאמר מזמור השמים מספרים כבוד אל וכו', ואח"כ יאמר סדר המזמורים שהם רננו צדיקים בה' עד סיום הלל הגדול כנודע[י]. ואין להפסיק באמירתם בקריאה או מזמור אחר[יא].

עיונים והארות

(שער השבת, פרק יט, דף תכט), ואסור לדבר בבהכ"נ דיבור חול בשבת. ובספר כף החיים (פלאג'י, סי' כח אות נו) כתב, שיחת חולין בבית הכנסת, חמיר טפי בשבת מימי החול, וכאילו מחלל את השבת, הנה על זה כמו צער בנפשי, איך גדל כח היצר הרע, ויפק רצונו בשבת יותר ויותר מימי החול, דבחול אינם מדברים כל כך בבית הכנסת בשעת התפילה, דבחיפזון יוצאים, ואילו בשבת דחמיר טובא, מרבים העם לשוח שיחת חולין, ה' הטוב יכפר בעדם. עיי"ש עוד מזה שהאריך בענין.

ט. **שעה"כ** (דף נא ע"א).

י. **שעה"כ** (שם). עיין בזה"ק פרשת תרומה (דף קלז): שכתב כן וז"ל: ואתקינו חברייא שירותא דתושבחתי מאינן תושבחתי דוד מרזא דא השמים וגו' עכ"ל.

ורבנו האריז"ל בפרי עץ חיים (דף קא ע"א) קבע אמירת מזמורים אלו קודם ברוך שאמר וז"ל: בשחרית משכים לבית הכנסת ואומר קרבנות וברכות כשאר ימי השבוע ואסור לדבר בבית הכנסת דיבור של חול בשבת ואחר כך אומרים הודו לה' ואומרים אותו בניגון בקול רם וערב וסדר זה סדרם דוד לאומרו לפני ה' בכל יום. והלויים היו משוררין אותו למטה לפני הארון וגם כן אהרן והלויים למעלה משוררין אותו לפני ארון הברית אדון כל הארץ.

ואח"כ יאמר השמים מספרים אח"כ רננו צדיקים אח"כ לדוד בשנותו ואח"כ תפלה למשה אח"כ אומרים ויהי נועם ונוהגים לומר שיר של פגעים ואח"כ שירו לה' שיר חדש אח"כ שיר למעלות אשא עיני אח"כ שיר המעלות שמחתי אח"כ אליך נשאתי אח"כ לולי ה' [דוד המלך ע"ה אמר על הגאולה העתידה שאז יאמרו ישראל לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם בליעל אזי המים שטפונו ושבח דוגמת עולם הבא עולם שכולו שבת] אח"כ הללויה אח"כ הודו לה' ויש בו כ"ו פסוקים נגד הוי"ה ויכוין בהודו עד ויוצא ישראל ביו"ד של הוי"ה ומפסוק ויוצא ישראל עד למוליך בה' של הוי"ה ומפסוק למוליך עד נחלה לישראל באות ו' של השם ומפסוק נחלה עד הודו לאל השמים ה' אחרונה ואח"כ אומר ברוך שאמר ומזמור שיר ליום השבת עכ"ל.

מוסיפים מזמורים המדברים ממעשה בראשית שכלו בשבת, וממותן תורה שהיתה בשבת. ואלו הם המזמורים שמוסיפים: "למנצח מזמור לדוד השמים מספרים" שהוא מדבר ממעשה בראשית. וכן "רננו צדיקים" שכתוב בו "בדבר ה' שמים נעשו" וגו' שנשתכללו בשבת, כמו שנאמר "ויכלו השמים" וגו', לכן אומרים אותו בשבת. "לדוד בשנותו" לפי שאותו מעשה בשבת היתה. "תפלה למשה" שהוא מדבר ממעשה בראשית, שאומרים בו "בטרם הרים ילדו", וגם שחברו משה שנפטר

באימה ויראה, כי היכל מלך הכבוד היא וכנז' בחסד לאלפים (סי' צ אות ז).

וכבר ידוע הסיפור על מורנו ורבנו הגאון הגדול צ"ס"ע ה"ר מאיר אבוחצירא זצוקלה"ה שכשהיה הולך לבית הכנסת במשך כל זמן הליכתו היה רץ ומהלך מהר כנער צעיר. ואולם כשהיה מגיע קרוב לבית הכנסת היה מתמלא פחד וחלחלה וכולו היה אומר כבוד מפחד ה' ועוזו עד שכל הסובבים היו מרגישים זאת.

ובכתבי האר"י ז"ל בליקוטי הש"ס (דף יא): וז"ל: כי בכוננות ההליכה יש לכוין כי הרגלים ההולכים הם נצח והוד של הז"א הממשיכין את המוחין אל רחל כנודע, כי אין לה רק ב' מוחין, ומוחין אלו הם ב' שמות של יוד הי יוד הרי שעולים כמנין הליכה.

האם המצוה לרוץ כשיוצא מביתו או דוקא בסמוך לבית הכנסת **כתב** הכה"ח (סי' צ ס"ק פו) וז"ל: מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת וכו'. מצאתי כתוב בספר היראה לרבנו יונה (דף ט"ל ע"ב) וז"ל וילך לבית הכנסת ובבואו סמוך לבית הכנסת ימהר פעמיו כמו שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש עכ"ל, משמע דוקא כשהוא סמוך לבית הכנסת מצוה עליו לרוץ, והכי מסתבר דקודם לכן אינו נראה שמתכוון לשם מצות בית הכנסת. (פרישה אות טז). אבל הכנה"ג (בהגה"ט) כתב דפשטא דמילתא משמע דמשעה שיוצא מפתח ביתו צריך לרוץ, ומה שכתב רבנו יונה בספר היראה דבבואו סמוך לבית הכנסת ימהר פעמיו, פירש דבריו בעל שתי ידות (באצבע דרך חיים דף צט) שבכל הדרך יש לו לרוץ ובבואו סמוך לבית הכנסת ימהר יותר עכ"ד. והביאו א"ר (אות יג), יפה ללב (אות יד). וכן נראה עיקר דהריצה אינה בשביל הרואים כדי שנאמר מקודם אינו נראה, אלא בשביל עצמו כדי שיעשה המצוה בזריזות, ואם כן מתחלת עשייתה צריך שתעשה בזריזות ודו"ק. ועיין פמ"ג (א"א ס"ק כד) שכתב דמכל מקום ברחוב עכו"ם לא ירוץ, וכן כתב היפה ללב שם ונתן טעם מפני שמלעיגים עליו יעו"ש. ואם כן אם הולך רק בזריזות ואינה נראית הריצה דליכא הלעגה יעשה כך ברחוב העכו"ם. עכ"ל.

ח. וז"ל הזוה"ק (ויקהל, רה), צלותא דשבתא דעמא קדישא... אסיר לאשתדלא אפילו בצורך בי כנישתא אלא במלי תושבחן וצלותא ואורייתא וכדקא חזי לון, ומאן דאשתדל במלין אחרנין ובמלין דעלמא דא איהו בר נש דקא מחלל שבתא, ולית ליה חולקא בעלמא דישראל, תרין מלאכין דממנין על דא ביומא דשבתא, שוויין ידיהון על רישיה ואמרי וויי לפלניא דלית ליה חולקא בקוב"ה, ועל דא בעי לאישתדלא בצלותא ובשירין ובתושבחן דמארייהון ולאשתדלא באורייתא. וכ"כ פרי עץ חיים

יא. יש נהגו לומר אחרי מזמור יושב בסתר בחגים ובמועדים מזמור השייך לאותו חג או מועד. אך מנהג המקובלים וחכמי בית אל שלא לאמרו ויב.

יב. פיוט "האדרת והאמונה לחי העולמים" אע"פ שנזכר בפרקי היכלות לרבי ישמעאל כהן גדול ויש בו סודות עמוקים אין מנהגנו לאמרו ויג.

יג. אין אומרים מזמור לתודה לא בשבת ולא ביום טוב ויד.

יד. אומרים מזמור שיר ליום השבת, ויש בו י"ו פסוקים ויב"ק תיבות, וז' מיני קולות, וכבר אמרו רז"ל אין לך שבת וקילוס לפני הקב"ה כשבתו של שבת שהעליונים והתחתונים משבחים אותו כאחד וטו.

עיונים והארות

שמנהג חסידי בית אל שלא לאמרו וכ"כ בספר חמ"י (ח"ד ר"ה דף ט"ל ע"ג) ולא יעשה מחלוקת בציבור בזה, אלא היחיד לא יאמרנו ואם רוצה יאמרם אחר התפלה.

יג. במחזור אהלי יעקב (ר"ה דף פב ע"א) כתב שנראה שיסודו ר"א הקליר. ובפירוש הרוקח לסיודו התפלה (אות ז). ובפע"ח (שער ו פרק ז) מוכח שהן בשבת הן ביה"כ והן בחול נוהגים לאמרו קודם ברוך שאמר שכ"כ "שבח שאומרים מלאכי השרת לפני כסא כבודו לפניו יתברך שמו יש לאמרו בכל יום ויש בו פ"ז תיבות והוא כתם פז עם הכולל, וראוי לנו לאמרו קודם כתם פז דברוך שאמר" עכ"ד.

ובספר אור צדיקים (תיקון התפלה, אות יז) הביא, מצאתי כתוב, בשעה שישראל מתחילין לומר 'ברוך שאמר' אז מתחילין המלאכים למעלה לומר 'האדרת והאמונה' וכו', וזהו הפי' שמלאכים אומרים "האדרת" בשוה עם ישראל, כי "בשוה" ראשי תיבות ברוך שאמר והיה העולם. ויש גם כן פ"ז תיבות כמו בברוך שאמר, ועל כן ראוי לומר "האדרת" קודם ברוך שאמר.

ובמג"א (סי' תקסה ס"ק ה) הובאו דברי מהרי"ל שאין לומר האדרת והאמונה בציבור רק ביום הכיפורים. ע"כ.

ובן רבותינו הספרדים לא נהגו לאומרו. ובכל סידורי בגדד אינו מופיע, וכן אינו מופיע בסידורי חכמי בית אל, וכן בישיבתנו הקדושה מזמן מו"ר לא נהגו לאמרו.

יד. בן כתוב בשבלי הלקט (סי' עו) בשם רש"י (סדור רש"י סי' תצד). וכתב הטור (סי' רפ"א) ובאשכנז אין אומרים מזמור לתודה בשבת לפי שאין תודה קריבה בשבת ואינו טעם של עיקר. והסביר הבי"ר נראה שהוא משום דמזמור זה אין אנו אומרים אותו לשם קרבן תודה אלא לשם הודאה. וכתוב בשבלי הלקט (שם) שיש שאומרים אותו בשבת ולא בחול ונתן טעם למנהגם. וסיים הבי"ר ומנהגינו לומר מזמור לתודה בחול ולא בשבת, וכ"פ כה"ח (סי' רפ"א ס"ק ה).

טו. בן הוא באדר"ג (נא, ח), בשביעי מהו אומר מזמור שיר ליום השבת, יום שכולו שבת שאין בו לא אכילה ולא שתיה ולא משא ומתן, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם וכו', כיון שבא לעת ערב ראה אדה"ר את העולם שמחשיך ובא למערב, אמר אוי לי בשביל שסרחתי הקב"ה מחשיך עלי את העולם, והוא אינו יודע שכן דרך העולם, לשחרית כיון שראה את העולם שמאיר ובא למזרח שמח שמחה גדולה, עמד ובנה מזבחות והביא שור שקרנותיו קודמות לפרסותיו והעלהו עולה שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס, באותה שעה ירדו שלש כתות של מלאכי השרת ובידיהם כינורות ונבלים וכל כלי שיר, והיו אומרים

בשבת. אחריו אומרים "ישב בסתר" שהוא שיר של פגעים, להנצל מן המזיקין המצויין בליל שבת. ואח"כ "מזמור שירו לה' שיר חדש" (ע"פ הלבוש ס' רפא. והיעב"ץ תפלת שחרית בשבת).

אחריו אומרים ארבע מזמורי שיר המעלות. ואחריהם אומרים "הללויה הללו עבדי ה'" שהוא מדבר במתן תורה, דכתיב בו 'כי יעקב בחר לו יה', שהוא על ידי מתן תורה. וגם כתיב בו 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ וגו', שהוא ממעשה בראשית. ויש שכתבו הטעם לאמרו, כיון שמזמור זה מדבר מנסי ה' ונפלאותיו, המורים על חידוש העולם, ויכולת השם יתברך וממשלתו, ושבת ויו"ט נתייחד להורות על זאת, על כן אומרים אותו. אחריו אומרים מזמור "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" הנקרא "הלל הגדול". (לבוש והיעב"ץ שם).

ובלבוש (שם) הוסיף, "ואלו המזמורים שמוסיפין הם כולם שמדברים או ממעשה בראשית שכלו בשבת, או ממתן תורה לפי שניתנה בשבת, ומטעם זה אין אומרים כולם בסדר שהם כתובים בתהלים רק סמכו דמעשה בראשית יחד, ודמתן תורה יחד.

וז"ל האור זרוע (הל' שבת, פ"י, מ"ב): "תקנו רבותינו והוסיפו מזמורים לכבוד השבת, כגון "השמים מספרים" וכו', ונראה בעיני דהיינו טעמא שהוסיפו אליו שבחות בשבת, דאשכחן (מובא בתוס' סנהדרין לז): שלא בחר הקב"ה ביום השבת בתשבחות של מלאכי השרת, כי אם בתשבחות ישראל.

וכתב מו"ר הבא"ח (ש"א פר' ויגש אות ה) וז"ל: מזמורים אלו של רננו שמוסיפים בשבת ויו"ט יש בהם סודות גדולים, וצריך להזהר באמירתם כי נשגבה מעלתם. וב' מזמורים ראשונים רננו ובשנותו כל אחד מהם יש בו כ"ב פסוקים כנגד כ"ב אותיות התורה וקס"א תיבות כמנין אה"ה במלוי יוד"ן, וגם ברננו יש י"ג הויות כנגד י"ג מידות וכנז' בסידור רבנו הרש"ש ז"ל. וא"כ פקח עיניך וראה לדקדק באמירתם שאם חסר תיבה אחת אובד טובה הרבה ח"ו.

יא. מנהג בית אל יכב"ץ שאין להוסיף לומר שום מזמור אלא אומרים הזמירות של שבת דוקא שהם השמים מספרים וכו' רננו צדיקים וכו' עד ברוך שאמר. (כה"ח סי' נא ס"ק ג).

יב. כ"ב הר"ד אבודרהם (חנוכה) שבשבת שחל בו חנוכה אומרים מזמור שיר חנכת הבית, ובפסח אומרים הודו אחר יושב בסתר עליון, וכן בכל החגים והמועדים ע"כ.

והגאון רבנו עובדיה סומך בשו"ת זבחי צדק (ח"ג סי' קנג) כתב שאנחנו היחידים אין לנו לומר מזמורי החג, מכיון ולא נזכרו בדברי רבנו האר"י ז"ל וגם הגר"ח העיד לו

טו. מוסיפים ברכת השיר "נשמת כל חי", וטעם אמירתו הוא, משום שבשבת נתוסף להאדם נשמה יתירה, לכן מוסיפים שבח והודאה לשמו יתברך. ותכוין כי עתה באמרוך "נשמת כל חי" לקבל חלק תוספת נפש זכורא שב"ק מבחי' יום שבת זכורא כנ"ל [טו] ובסמיכת גאולה לתפילה תוספת רוח ובמוסף ב"איה מקום כבודו" לתוספת נשמה, לכל השלשה מן ת"ת מזת יום [יז].

טז. שבח זה דנשמת כל חי הוא יקר ומעולה מאד וצריך לאמרו בנעימה ובשמחה עצומה ובהתלהבות יתירה. ונודע דסוד נשמת כל חי הוא בחינת תוספת קדושת שבת בעולם היצירה [יח].

יז. באמירת תיבות "נשמת כל חי" יש לעמוד [יט].

יח. מנשמת עד "בפי ישרים" יש מ"ה תיבות ואח"כ צ"א תיבות מתיבות "ואילו" ועד "תושיע" וכו'.

עיונים והארות

ס"ח אהיה הויה אהיה והם בגימטריא חיים והם סוד התפילין הנקרא חיי המלך, והכונה היא כי זה הוא תמורת התפילין שבימי החול, ותכוין כי עתה באמרוך נשמת כל חי לקבל חלק תוספת הנפש (ר"ל נרנח"י דנפש) זכורא שבך מבחינת יום שבת זכורא. (שער הכוונות דף עג ע"א). והבא לומר קריאת שמע בשבת מבלי הקדים נשמת כל חי דומה קצת לפי סודו לקורא קריאת שמע בלא תפילין. (מכתם לדוד סימן יג, בית מנוחה אות א).

יח. בא"ח (פר' תולדות אות ג) וז"ל: שבח זה דנשמת כל חי הוא יקר ומעולה מאד, וצריך לאמרו בנעימה, והוא מסוגל על כל צרה שאדם עומד בה, שידור נדר לומר אחר הצלתו מהצרה שבח זה של נשמת כל חי ויועיל לו, וכמ"ש בשם ר"י החסיד ז"ל. ונזכר בתחילתו נשמה ורוח כי לא זכו לנשמה ורוח אלא ישראל, אבל אוה"ע אין להם אלא נפש מצד הקליפה, ועל שבח זה נאמר עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו. ונודע דסוד נשמת כל חי הוא בחינת תוספת קדושת שבת בעולם היצירה. עכ"ל.

וכן יצחק אבינו כאשר ראה שאין לו ילדים עשה כדבר הזה שקיבל עליו לאמר "נשמת כל חי" וזכה לילדים. וז"ש ויעתר יצחק לה' "לנכח אשתו" לנכח ר"ת לאמר נשמת כל חי, אשתו ר"ת תברך את שמך ה' אלוהינו ורוח ולכן מרומז בסוף נשמת כל חי השם של יצחק ורבקה.

בפי ישרים תתרום,

ובשפתי צדיקים תתברך,

ובלשון חסידים תקדש,

ובקרב קדושים תתהלל.

בסידור השל"ה כתב, דע כי זה השבח של 'נשמת' הוא גדול במאוד, הוא מדבר ממעלת נפש רוח נשמה המאירה בנו, כי אנחנו חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, וזוהו אנו דבקים בו יתברך.

וביסוד ושורש העבודה (פרק שמיני, בד"ה מרום) כתב, ראוי להלהיב לב האדם כאש אוכלת, לדבר התיבות בכח גדול ועצום, ולהכניס שמחה עצומה מאוד באלהותו יתברך שמו ויתעלה, כל כך עד הגיעו קרוב להתפשטות הגשמיות.

יט. כ"ב כה"ח (סי' נו ס"ק כג) וז"ל: גם באמירת תיבת נשמת כל חי שאומרים בתפילת הבוקר יש לעמוד ששם הוא קבלת נרנח"י דנפש מבחינת היום כמו שכתב בשער הכוונות בדרושי שחרית של שבת (דף עג ע"א) יעו"ש.

ג. סידור הרש"ש כת"י (ח"ב דף 111).

שירה עמו שנאמר מזמור שיר ליום השבת וגו' להגיד בבוקר חסדך, זה העוה"ב שנמשל כבקרים שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך" ע"כ.

וב"ה במדרש (ב"ר כב, יג), וכן מצינו (שם טז) ויצא קין, ר' חנינא ב"ר יצחק אמר יצא שמח כד"א יוצא לקראתך וראך ושמח בלב, פגע בו אדה"ר א"ל מה נעשה בדינך, א"ל עשיתי תשובה ופישרתי, התחיל אדם מטפח על פניו, אמר כך היא כח התשובה ולא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה"ע"כ. ובזוה"ק (תרומה קלח). כתב וז"ל, מזמור שיר ליום השבת, תושבחתא דא אדה"ר קאמר לה בשעתא דאתתרך מג"ע ואתא שבת ואגין עליה ואוקמוה חבריאי, עכ"ד.

ובמדרש הנעלם (פרשת בראשית) איתא וז"ל, וא"ר יהודה אין לך שבח וקילוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת העליונים והתחתונים כולם משבחים לו כאחד, ואפילו יומו של השבת ממש משבח לו, הה"ד מזמור שיר ליום השבת עכ"ד. וכתב בפע"ח (שער י"ח פ"ט) בשם רבנו האר"י ז"ל שיש לאמרו אחר ברוך שאמר, ויכוין במזמור זה קי"ב תיבות כנגד יב"ק שהם שלש שמות אק"ק הויה"ה אדנו"ת, ויש בו י"ו פסוקים כנגד תשע נקודות קמץ פתח וכו' שבתורה, הרמזים בתשע היות מכתר עד יסוד. והמלכות אין לה ניקוד קבוע וכלולה מכולם, וז' קולות נזכרו בו כנגד קולות שהתורה ניתנה בהם (יל"ש תהלים תשט) עכ"ד.

טז. שעה"כ (דף עג ע"א).

ומקור אמירתו הוא בגמ' פסחים (קח). מאי ברכת השיר, רבי יוחנן אמר נשמת כל חי. ובתוס' (שם ז"ה רבי יוחנן), וקורא נשמת כל חי ברכת השיר, לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה.

ובסדר היום (תפלת שחרית, בד"ה נשמת) כתב, נשמת כל חי נתקן בשבת, משום שנתוסף לו נשמה יתירה בשבת, מוסיפין אנו שבח והודאה לשמו יתברך ויתעלה, על כל הטוב והגמול שגמל עמנו מיום היותנו, וגומל עמנו בכל עת ובכל שעה, ואין אנו כדאים לשבח לפניו, ואילו פינו מלא וכו' אין אנו מספיקים להודות וכו', וכל אלו הענינים מתבארים בספר הזוהר פרשת תרומה (דף קלח). וכ"כ במטה משה (אות תמה): "ואומרים 'נשמת' לרמוז שיש לנו נשמה יתירה בשבת, ובה אנו משיגים חכמה יתירה בשבת, לפי שהוא יום מוכן לכל השנה.

יז. פרי עץ חיים (שער השבת פרק ח).

כתב הכה"ח (ס"ק ח) נשמת כל חי תכוין ראשי תיבות נכ"ח שהם כמנין ג' הויה"ת שהם ג' מוחין חב"ד, כל חי גימטריא

ט. מי ששכח לומר נשמת כל חי בשחרית, ובירך ברכת ישתבח אחרי שירת הים, כמעשהו בחול, הנה אם נזכר קודם ברכו, אכתי זמוניה הוא. ואף ששמע הקדיש וענה ברוך ה' המבורך יאמר נשמת כדי לקבל תוספת הנפש, ורק אם התחיל ברכת יוצר אור לא יפסיק כדי לומר נשמת, אלא אומר נשמת אחר התפלה בלי אמירת ישתבח [כא].

כ. מי שאיחר לבוא לבית הכנסת בשבת, ואין בידו סיפק לומר גם פסוקי דזמרה וגם "נשמת כל חי", עדיף לומר "נשמת" וידלג "פסוקי דזמרה" [כב].

כא. הנסחה העקרית היא לומר "וה' אלהים אמת לא ינום ולא ישן" וכן מצאתי בספר חמדת ישראל לרבנו מהרש"ו ז"ל. גם צריך לומר "והלכות יראון והקרב והכליות יזמרו לשמך" כדי שיהיה המנין שלם, וכנז' בש"ץ. ואומרו ומבלעדיך אין לנו גואל ומושיע פודה ומציל ועונה ומרחם, ששה תוארים כנגד בירורים של נשמות ונ"ק שיהיו בששה אלפים דעלמא ואח"כ אומר "אין לנו מלך עוזר וסומך אלא אתה" על זמן אלף השביעי. ואומרו אלהי הראשונים והאחרונים, הראשונים הם האבות שהם בחג"ת, והאחרונים משה ואהרן ויוסף ודוד שהם בנהי"מ. אלוה כל בריות, הזקנים והשופטים והנביאים, ואדון כל תולדות, אנשי כנה"ג והתנאים והאמוראים ורבנן סבוראי והגאונים ושאר חכמי הדורות כולם [כג].

כב. יאמר "על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות" [כד]. יאמר "יודו ויברכו וישבחו ויפארו וישוררו", כנגד

עיונים והארות

בתשבחות", יחזור לנשמת ויגמור כסדר.

כב. כן דעת הבא"ח וכן למד בדעתו מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם) ודע כי מי שאיחר לבוא לבהכ"נ בשבת וצריך לדלג על חלק מפסוקי דזמרה, או לדלג על נשמת כל חי, הנה לפי מ"ש הרב המחבר בשבח נשמת כל חי שבו יש קבלת תוספת הנפש, וכן כתב בשו"ת מכתם לדוד (סי' יג) בשם האר"י ז"ל, יש לדלג מן המזמורים של פסוקי דזמרה שאינם כל כך הכרחיים. ולא ידלג נשמת כל חי. וכן דעת החיי אדם (כלל יט סי' ו) והביאו המשנ"ב (סי' נב ס"ק ה).

אולם דעת מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (שם) עדיף שידלג על אמירת "נשמת" ולא ידלג על פסוקי דזמרה, שהרי אמירת "נשמת כל חי" אינה אלא מנהג הגאונים. ומכל מקום נראה שאם כבר אמר כל המזמורים של פסוקי דזמרה עד "לשם תפארתך", יכול לדלג משם עד אחר שירת הים, וימשיך באמירת "נשמת כל חי". והניף ידו שנית בחזו"ע (שבת ב הלכות תפלת שחרית של שבת הלכה א) והוסיף שם ומיהו המזמורים שמוסיפים בשבת, שהם לפני "ברוך שאמר", נשמת כל חי עדיף מהם, ויאמר נשמת כל חי, וידלג אותם המזמורים. ובכל אופן ישלים המזמורים שהחסיר לאומרם אחר התפלה.

כג. בא"ח (שם אות ד).

כד. בא"ח (שם אות ה) וכתב שם עוד נ"ל בס"ד בחכמה גדולה תיקנו אנשי כנה"ג שיעור זה באלפים וברבבות, כי באלף אלפי אלפים יש עשרה מדרגות במספר, שהם אחדים, עשרות, מאות, אלפים, עשרות אלפים, מאות אלפים, אלף אלפים, עשרת אלפי אלפים, מאות אלפי אלפים, אלף אלפי אלפים, הרי כאן עשרה מדרגות, כנגד עשרה ספירות ועשרה הילולים שאמר דוד הע"ה בהללויה הללו אל בקדשו, אבל ברוב רבי רבבות, יש שלשה עשר מדרגות שהם אחדים, עשרות, מאות, אלפים, רבבות, עשרה רבבות, מאה רבבות, אלף רב', רבי רבבות, עשרה רבי רבבות, מאה רבי רבבות, אלף רבי רבבות, רוב רבי רבבות, הרי כאן שלשה עשר מדרגות, כנגד

כתב בזוה"ק (תרומה דף קלח). וז"ל, ביומא דשבתא איה מקבלא ברכאן מאינון עילאין דקא מברכין לה בארבעין וחמש תיבין כחושבן מ"ה [מנשמת עד והאחרונים] וברזא דחמשין תיבין כחושבן מי, כמה דאוקימנא ברזא מ"ה וברזא מ"י, דא עלמא עלאה ודא עלמא תתאה, נשמת כל חי עד האחרונים מ"ה, ומן ואילו פינו עד ומלפנים סלקא תושבחתא אחדא חמשין תיבין, ואע"ג דלא קיימא תמן מלה בחושבנא סלקא חושבנא רזא מ"י, ומתמן ולהלאה סלקא תושבחתא אחרא לחושבן מאה תיבין תשלומין דכולא, וחד רתיכא על מה דשריא דאיהו שלימא וכל שבחא דא וכל מילין אלין כולהו שייפין ידיען בחושבנא לתשלומא דשבת, ולאשתלמא מנייהו כדקא חזי, זכאה עמא ידיע לסדרא שבחא דמריהון כדקא יאות עכ"ל.

וראה לרבנו אברהם גלאנטי (הובא באור החמה דף קעד ע"ג) שכתב וז"ל, ואני שמעתי שהשבח הזה של אלהי הראשונים וגו' שהכניסוהו בין הדבקים בתוך מ"ה תיבין אלו, היה ע"י מעשה שהיה שאירע בזמן הקדמונים שהעלילו הגויים על ישראל שהיו עושים פסח בדם ערל, ושחטו נער אחד והשליכוהו ברחוב היהודים, ויהי בבוקר ותהום כל העיר עד שהגיעו עד שערי מות עד שבא חסיד אחד וכתב שם ונתן בפיו והחייהו, ודיבר כל המאורע ואחר שגמר הדברים נפל ומת ואז ניצולו כל היהודים ואז תיקנו השבח הזה שכתוב בו המשיח אלמים, דהיינו שהשיח המת הזה שהיה אילם וגילה הנעלמים ופענח הנעלמים, ואולי שהיה השם שפועל בו שם מ"ה שהוא הוי"ה דאלפין, ולכן הכניסוהו בתוך השבח הזה שיש בו מ"ה תיבין [אמר הכותב] הוא מוה"ר אברהם אזולאי אני שמעתי שהחייהו בשם אמת והשביעהו שיאמר האמת, ואחר שגמר דבריו סילק האל"ף ונשאר מת] ואע"ג שעד מלפנים אינו נשלם השבח, מ"מ עד מלפנים עולה למנין חמשין ומלפנים והלאה מאה וצריך להגיה. ע"כ.

כא. בא"ח (שם אות ב). אולם דעת מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ג פר' תולדות הלכה א). שאחר ברכת ישתבח לא יאמר שם "נשמת", אלא ימשיך בברכת "יוצר". ורק אם נזכר אחר שהתחיל "ישתבח" קודם שאמר "ברוך אתה ה' מלך גדול ומהולל

חמשה בחינות הרמוזים בחמשת אותיות דשם הוי"ה וקוצו של יו"ד שהם סוד נרנח"י וכוה, ויאמר "שועת עניים אתה תשמע", אלו ישראל היושבים בגלות, "וצעקת הדל", הוא משיח בן יוסף המדוכה ביסורים, כמ"ש והוא מחולל מפשעינו [כו].

כג. גם אין לומר "ובכן ישתבח שמך וכו'" אא"כ הוא בשבת שאומרים "נשמת כל חי" ואח"כ אומר ישתבח שמך וכו' [כו]. בברכת ישתבח יש י"ג שבחים, והם כנגד י"ג מכילין דרחמי, ויאמר אותם בנעימה ובנחת רוח, פיו ולבו שוים, ואין צריך לאומרם בנשימה אחת, לכך לא ימהר באמירתם. ואם הרגיש שאחד התחיל בקדיש וקדושה, ימתין שלא יתחיל לאומרם אלא עד שיענה קדיש או קדושה כדי שלא יפסיק בהם [כו].

מאמרי הזוה"ק

ח"א קב"ט ע"א

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְחַוֶּה פְּרִדְךָ אֶת אַבְרָהָם כַּכֹּל. רַבִּי יְהוֹדָה פָּתַח (תהלים סה) **אֲשֶׁרִי תִבְחַר וַתִּקְרַב יִשְׁכֵּן חֲצֵרֶיךָ, הָאִי קָרָא אֲתָמָר, אֲבָל וּפְאָה** הוא פר נש דאורחוי אתפשרון קמי קדשא פריד הוא זה הפסוק נאמר, אבל אשרי האדם שדרכיו מקובלות ורצויות לפני הקב"ה וְאִיהוּ אֲתָרְעֵי בֵּיהּ לְקָרְבָּא לִיהּ לְגַבִּיּוּ וְהַקְב"ה רָצָה בּוֹ וּבַחַר בּוֹ לְקָרַב אוֹתוֹ אֲצֵלוֹ.

תָּא חַוֵּי, אַבְרָהָם אֲתִקְרִיב לְגַבִּיּוּ וְתֵאבְרַתִּיהּ דִּילִיּוּהּ חַוֵּה כָּל יוֹמֵי בְּהָאִי, בא וראה, אברהם נתקרב לגבי הקב"ה ותשוקתו של אברהם היתה כל ימיו בזה להיות קרוב לקב"ה וְלֹא אֲתִקְרִיב אַבְרָהָם בְּיוֹמָא חָדָא אוּ בְּזִמְנָא חָדָא ולא נתקרב אברהם ביום אחד או בפעם אחת, אֲלֵא עוֹבְדוֹי קָרִיבוּ לִיהּ כַּכֹּל יוֹמֵי מְדַרְגָּא לְדַרְגָּא, עַד דְּאִסְתַּלַּק בְּדַרְגָּוֵי אלא מעשיו הטובים קרבו אותו בכל יום ממדרגה למדרגה, עד שנתעלה במדרגותיו בחסד עליון. כַּד חַוֵּה סִיב וְעָאֵל בְּדַרְגָּוֵי עֲלָאִין בְּדָקָא חַוֵּי דְכִתִּיב וְאַבְרָהָם זָקֵן כאשר היה זקן ועלה במדרגות העליונות כראוי כמו שכתוב ואברהם זקן, וּבְדִין בָּא בַּיָּמִים בְּאֲנֹן יוֹמִין עֲלָאִין בְּאֲנֹן יוֹמִין יְדִיעָאן בְּרֹא

עיונים והארות

כתוב בסדר היום נראה לי הטעם למה שהוסיפו בשבת מילת ובכן יותר מבימי החול, מפני שזה השבח נתקן על שירת הים, ובשירת הים יש בה רמז לשם בן ע"ב, ועליו אנו אומרים ישתבח שמך שהוא בכחו רגע הים, והוא רמוז בפסוק ויסע ויבא ויט, ובשבת שסמכנו לשירה שבח אחר והוא נשמת כל חי הוסיפו מילת ובכן והוא רמז לשם בן ע"ב של ישתבח שמך עכ"ל. (כה"ח שם ס"ק ח).

כה. בא"ח (שם אות ו).

י"ג מכילין דרחמי, וי"ג מדות, וי"ג שבחים של ישתבח. כה. **אולם** דעת מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ג פר' תולדות הלכה ג) שאין לומר תיבת "וישוררו" וז"ל: "הן הם יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שמך מלכנו תמיד". זהו הנוסח הנכון לפי דברי האחרונים המדקדקים. ותיבת "וישוררו" נמחקת. כי תיבת "וישוררו" אינה מתאימה עם "את שמך מלכנו תמיד". עכ"ל. ועי"ש במקורות.

נו. בא"ח (שם).

נו. שעד"כ (דף נא ע"ב).

דְּמַהֲיִמְנוּתָא ואז בא בימים – באותם ימים עליונים שהם שבעה חסדים, באותם ימים הידועים בסוד האמונה, שהיא המלכות הנכנסת בראשונה. **וַיְהוּזָה בְּרִיךְ אֶת אַבְרָהָם כָּל שְׁמֵם יוֹצֵאוֹת הַבְּרִכּוֹת, וַיּוֹצֵאִים הַשְּׁפַע וְהַחֲסִידִים לְעוֹלָם.** **בְּרַכָּאן וְכָל טִיבֵי**

וּבְאִין אַנּוּן מְאִרְיָהוֹן דְּתְּשׁוּבָה דְּהָא בְּשַׁעְתָּא חָדָא בְּיוֹמָא חָדָא בְּרַגְעָא חָדָא (ד' קכט ע"ב) **קְרִיבִין לְגַבִּי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אשריהם אלה בעלי התשובה, שהרי בשעה אחת של תשובה וחרטה בכל הלב, וביום אחד וכנראה שהוא יום המיוחד בשנה יוה"כ, וברגע אחד של הרהור תשובה עי"ז מתקרבים אל הקב"ה, **מָה דְלָא הָוָה הָבִי אֶפִּילֹו לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים דְּאֶתְקָרִיבֵי גַבִּי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּכֻמְהָ שְׁנִין** מה שאינו כן אפילו אצל הצדיקים הגמורים שנתקרבו לגבי הקב"ה בכמה שנים. **אַבְרָהָם לָא עָאֵל בְּאַנּוּן יוֹמִין עֲלָאִין עַד דְּהָוָה סִיב כְּמָה דְּאֶתְמַר** שהרי אברהם לא נכנס באלה הימים העליונים עד שנעשה זקן כמו שנאמר לנו. **וּבַן דְּיִדֵּי דְכְּתִיב (מלכים א' א) וְהַמֶּלֶךְ דְּדוֹד זָקֵן בֵּימֵי בְּיָמִים** וכן דוד לא נכנס לימים העליונים רק כשנעשה זקן, כמו שכתוב והמלך דוד זקן בא בימים בא בימים העליונים מידות העליונות. **אֲבָל מְאִרְיָה דְּתְּשׁוּבָה מְיָד עָאֵל וְאֶתְדַּבֵּק בֵּיהּ בְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אבל בעל התשובה נכנס מיד ונדבק בו בקב"ה.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, תְּנִינָן, אֶתְרֵי דְּמְאִרְיָהוֹן דְּתְּשׁוּבָה קְיִימֵי בֵּיהּ בְּהַהוּא עֲלָמָא, **צַדִּיקִים גְּמוּרִים לִית לֹזַן רְשׁוּ לְקִיּוּמָא בֵּיהּ** רבי יוסי אמר, שנינו בגמ' ברכות מקום שבעלי התשובה עומדים בו באותו עולם עוה"ב, צדיקים גמורים אין להם רשות לעמוד בו [א], **בְּגִין דְּאַנּוּן קְרִיבִין לְמַלְכָּא יַתִּיר מְכֻלְהוּ** לפי שהם קרובים למלך הקב"ה יותר מכולם, **וְאַנּוּן מְשַׁכִּי עֲלִייהוּ בְּרַעוּתָא דְּלְבָא יַתִּיר וּבְחִילָא סְגִיָּא לְאֶתְקָרְבָא לְמַלְכָּא** והם מושכים עליהם אור קדושה וטהרה ברצון הלב יותר, ובכח גדול להתקרב למלך הקב"ה וכ"ז ע"י שבירת לבם שפועלים יותר משאר צדיקים.

עיונים והארות

אחד מן הצדיקים והמקומות מעולים זה מזה כפי גדולת הכת ההיא. ואף במקום הכת האחת אין כולם שוים כי נחלקים בפרטן בגודל האור כל א' מחבירו. והוא פירוש והצעה לג' הבחינות שאמור בפסוק: חצריך, ביתך, היכלך. אלן אתרין ודרגין לבר וכו' הנה סדר המדרגות הללו הם כך: חצריך הם בג"ע של מטה, שהוא בעשיה רוחנית שהיא חצר המשכן משכן מטטרו"ן, שהוא ביצירה שהם ז' היכלות מלבנת הספיר למעלה. וחצר המשכן הוא העשיה שהוא לפני המשכן. וביתך הוא המשכן שהוא היצירה כנזכר. והיכלך הוא עולם הבריאה דהיכל ק"ק שהוא ראש היצירה והוא עצמו סוף הבריאה כמו שקבלנו משם ההיריא"ה זלה"ה. עכ"ל הרא"ג.

א. רבי יוסי נותן טעם לדבר איך בעלי תשובה נכנסים מיד, וחולק על רבי יהודה שאמר שמקום שהצדיק גמור נכנס בסוף ימיו, הבעל תשובה נכנס מיד בתשובתו. ור' יוסי אמר שאותם בעלי תשובה, למעלה מן הצדיקים הגמורים נכנסים כדתנן מקום שבעלי תשובה עומדים וכו'. ונותן שני טעמים. א. דמשכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר כלומר, שמושכים עליהם אור הקדושה העליונה בכונה גדולה מפני שהם נכלמים הרבה ולפי רוב כלימתם ינעו וישובו וידבקו בקונם. מה שא"כ בצדיק שאין לבו נכנע כל כך לפי שהוא צדיק. ב. ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא כלומר, לפי שהם סגורים בעמקי הקליפות וצריכים מלחמה גדולה להומם ולאבדם לבא אל המלך, לכן יעלו על מעלת הצדיק. ולכל הצדיקים יש להם מקום מיוחד וז"ש כמה אתרין, וכל אחד לסוג

תָּא חַוִּי, בְּמַה אֲתֵרִין מְתוּקְנִין לִיהּ לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהוּא עֲלָמָא בא וראה כמה מקומות מתוקנים לו לקב"ה באותו עולם, **וּבְכַלְהוּ בֵּי מוֹתְבֵי לֹזֵן לְצַדִּיקִים, כָּל חַד וְחַד לְפָנֵם דְּרַגְיָה בְּדָקָא חַוִּי לִיהּ** ובכולם יש מקום מושב להם לצדיקים כל אחד ואחד לפי מדרגתו כמו שראוי לו.

בְּתִיב, (תהלים סה) אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב יִשְׁכַּן חֲצִירָה, דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָרִיב לֹזֵן לְנִבְיָה דְּסֻלְקִין אַנּוּן נְשָׁמְתִין מִתְתָּא לְעֵילָא וּלְאַתְאַחְדָּא בְּאַחַסְנִתִּיהוֹן דְּאַתְתַּקְנָן לְהוּ אשרי אותן הנשמות שהקב"ה מקרב אותן אצלו שעולות אותן הנשמות ממטה למעלה להתאחוז בנחלתן שנתקנה להן. **יִשְׁכַּן חֲצִירָה, אֲלִין אֲתֵרִין וְדְרַגְיָן לְבַר, וּמֵאן אַנּוּן בְּמַה דְּאַתְ אָמַר** פי', אלה הם מקומות ומדרגות שמחוץ לג"ע העליון ומי הם, הם השוכנים בחצר כמו שנאמר (זכריה ג) **וְנָתַתִּי לָהֶם מַהֲלָכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה. וְהֵאֵי הוּא דְרַגְא בֵּין קַדִּישִׁין עֲלָאִין** וזו היא מדרגה חשובה בין המלאכים הקדושים העליונים בעולם היצירה.

וּמֵאן דְּזַבְּאִין לְדְרַגְא דָּא, אַנּוּן שְׁלִיחֵן דְּמֵאֲרֵי עֲלָמָא בְּאַנּוּן מְלֶאכִין וְעֵבְדִין שְׁלִיחוֹתָא תְּדִיר בְּרַעוּתָא דְּמֵאֲרִיהוֹן ואלה שזכאים למדרגה זו הם נעשים שלוחים של אדון העולם כאותם המלאכים העליונים ועושים שליחותם תמיד ברצון האדון שלהם, **בְּגִין דְּאֲלִין (אַתְקַדְשׁוּ) תְּדִיר בְּקֻדְשָׁה וְלֹא אִסְתְּאָבוּ** לפי שאלה היו תמיד בתוך הקדושה ולא נטמאו ולכן זוכים למדרגה זו. **בְּגִין דְּאֲלִין, מֵאן דְּאַסְתְּאָב בְּהֵאֵי עֲלָמָא אִיהוּ מְשִׁיךְ עֲלֵיהּ רוּחַ מְסָאב** כעין זה מי שנטמא בעוונות בזה העולם הוא ממשיך עליו רוח טומאה, **וְכַד נָפַק נְשָׁמְתִיה מִנִּיהּ מְסָאבִין לִיהּ וּמְדוּרְיָה בֵּין אַנּוּן מְסָאבִין וְאֲלִין אַנּוּן מוֹיָקִין דְּעֲלָמָא** וכאשר יוצאת נשמתו ממנו מטמאים אותו ודירתו בין אותן רוחות טמאות ואלה הם המזיקים של העולם. **בְּמַה דְּאַתְמַשְׁדֵּי בַר נָשׁ גְּרַמִּיה בְּהֵאֵי עֲלָמָא הָבֵי הוּא מְדוּרְיָה וְאַתְמַשְׁדֵּי בְּהוּא עֲלָמָא** וכידוע שכמו שממשיך האדם עצמו בזה העולם כך מדורו למעלה ונמשך באותו עולם למקום קשה (ואנן רוחי מְסָאבֵי מְסָאבִין לִיהּ וְאֲעֵלִין לִיהּ לְגִיהֶנּוּם).

תָּא חַוִּי, מֵאן דְּאַתְקַדְשׁ וְנָטִיר גְּרַמִּיה בְּהֵאֵי עֲלָמָא דְּלֹא אִסְתְּאָב בא וראה מי שמקדש עצמו ושומר עצמו בזה העולם שלא יקבל טומאה. **מְדוּרְיָה בְּהוּא עֲלָמָא בֵּין אַנּוּן קַדִּישִׁין (דף קל ע"א) עֲלָאִין וְעֵבְדִין שְׁלִיחוֹתָא תְּדִיר** מקומו באותו עולם בין אותם מלאכים ונשמות קדושים עליונים והם עושים שליחות של הקב"ה תמיד, **וְאֲלִין קְיָיְמֵי בְּחֲצַר כְּמֵא דְּאַתְ אָמַר** ואלה עומדים בחצר כמו שנאמר, (שמות כז) **אַתְ חֲצַר תְּמַשְׁכַּן.**

מאמרי הזוה"ק בענין "מערת המכפלה"

ח"א קב"ז ע"א

רבי יהודה אָמַר הטעם שבחר אברהם אבינו את מערת המכפלה למקום קבורה, **אַבְרָהָם יָדַע בְּתֵהֵיא מְעָרָתָא סִימָנָא** היה יודע באותה מערת המכפלה בסימן ששם תהיה קבורתו, **וְלִבֵּיהּ וְרַעוּתֵיהּ תַּמָּן הָוָה** ולבו ורצונו שם היה שיזכה להכנס שם ולהקבר בה, **בְּגִינֵי דְמַקְרָמַת דְּנָא עָאֵל לְתַמָּן** לפי שמקודם לכן כבר נכנס לשם ביום השלישי למילתו ע"י רפאל שנהפך לפר-אל ורץ להראות לו ולגלות לו את המקום הזה **וְחָמָא לְאָדָם וְתוּהָ טְמִירִין תַּמָּן** וראה שם את אדה"ר וחוה טמונים שם. **וּמָנָא הָוָה יָדַע דְּאִינוּן הָוֵו** ומנין היה יודע שאלה ציוני הקברות הם של אדה"ר וחוה. **אַלָּא חָמָא דְּיוֹקְנֵיהּ, וְאַסְתַּבֵּל** אלא ראה צורתו של אדה"ר ודיוקן נפשו על הקבר איך היא עומדת והתבונן בה **וְאַתְפַּתַּח לִיהּ חַד פְּתַחַא דְּגִנְתָּא דְּעֵרֵן תַּמָּן** ונפתחה לו שם דרך אחת ופתח אחד של גן עדן שם במערת המכפלה [ב] **וְהָוָא דְּיוֹקְנָא דְּאָדָם הָוָה קָאִים לְגִבֵּיהּ** ואותה הצורה של אדה"ר היתה עומדת אצלו בפתח ג"ע, ולכן ידע שהנפש שעל הקבר היא אדה"ר.

עיונים והארות

אליו נשמות האבות. עברו שעות, וכל היהודים ממתנינים ומצפים: מתי ישוב רבי אברהם אזולאי מן המערה והאם יזכו לראותו. חששו פן יקראוהו אסון. לבסוף נתן אות והעלוהו מן המערה, וכל יהודי חברון ששים ושמים לקראתו. בשובו מן המערה אמר לחבריו, שהראו לו מן השמים שבקרוב יסתלק מן העולם וייכנס לג"ע יחד עם האבות.

בל אותו הלילה היו חבריו יושבים עימו, והוא דורש לפניהם בפרדס החכמה ובסתרי תורה בקבלה עד עלות השחר. כאשר הפציע אור הבוקר ירד הצדיק למקווה טבל ועלה, לבש בגדי לבן, קרא קריאת שמע, ויצאה נפשו בטהרה... וכל ישראל מצטערים כי אבד חסיד...

בבראשית (דף נ"ז) מבאר, כי אחרי שגורש אדם הראשון מגן העדן, נשלח לעבוד את האדמה. ומרחמנונו של ה' יתברך השאירו בסמוך לגן העדן התחתון, עד שבסמוך למיתתו, ראה אור אחד דקיק עולה באותו מקום, שיוצא מגן עדן, וחצב שם את המערה וטמן בה את עצמו ואת אשתו, וזו היתה מערת המכפלה. ובזוהר חדש (רות) מוסיף רבי קיסמא לבאר שבשעה שמתה חוה, רצה אדם הראשון לקבורה שם, כי הריח שם ריחות גן עדן. וכשרצה לחצוב עוד חלקים מן המערה יצאה בת קול ואמרה לו "דייך". באותה שעה עמד ולא חצב יותר, ושם נקבר. ומי נתעסק בקבורתו? שת בנו, שהיה בדמותו ובצלמו. רבי רחומאי אמר, הקב"ה נתעסק בו כשנוצר, ונתעסק בו כשמת, ולא היה מי שיודע מקומו, עד שנכנס אברהם למערה, הריח ריח בשמים של גן העדן, ושמע קול מלאכי השרת אומרים, אדם הראשון קבור כאן, ואברהם יצחק ויעקב מוכנים יהיו למקום הזה, ראה את אדם הראשון ונר דולק מעל ראשו, ויצא. ומאז היתה תאוותו על המקום הזה. אמר רב הונא, קודם שבא אברהם, רבים היו מבקשים ליקבר שם, ומלאכי השרת היו שומרים המקום, ע"י אש שהיתה דולקת שם, עד שבא אברהם ונכנס, וקנה את

ב. וז"ל הרמ"ק: כי ידע שהשכינה שם עמהם. ומה שאומר שפתח ג"ע במערה אין הכוונה שיהיה ג"ע תחת קרקע העולם ח"ו להאמין זה. אמנם ירצה שררץ אותו פתח הגשמי אשר במערה יזדכך מעט מעט עד שיתדבק ברוחני, ונמצא דבקות הרוחני בגשמי שם. וענין זה הארכתי בהוא עובדא דסבא ותיקונים. עכ"ל.

מעשה מהגאון הצדיק רבי אברהם אזולאי זצ"ל שירד למערת המכפלה: פעם בא הפחה מקושטא לעיר חברון. ומנהג הערבים, שהולכים ביום שישי למערת המכפלה. בתוך הערבים הבאים למערת המכפלה היה גם הפחה הבא מקושטא, וכאשר ראה את פתח הבור מעל המערה ביקש לרדת לתוך המערה אזי הבהירו לו שאין יצור אנוש אשר יעז לרדת למערה עצמה.

התעקש הפחה לראות מה בתוך המערה, הסיר את המכסה מעל פי הבור אשר מעל המערה, והתכופף. בתוך כך נפלה חרבו מן הנדן והתגלגלה למעמקי מערת המכפלה. חרב זו היתה משובצת אבנים טובות ומרגליות ושווה כל הון. גזר הפחה על אחד הישמעאלים לרדת לתוך המערה ולהוציא את החרב. שילשלו את אחד המשרתים בחבל לתוך הבור, והנה אך ירד - יצאה נפשו. והורידו עוד ישמעאלים אחרים, לא הספיקו להגיע למטה, והוציאו מתיים. כיוון שראה הפחה כך, אמר "מה אעשה, וכי אמית את כל משרתי?". אזי גזר על היהודים לרדת ולהביא את החרב.

הפילו יהודי חברון גורלות מי ירד למערה, ונפל הגורל על רבי אברהם אזולאי. כשראה הצדיק שעליו נפל הגורל, טבל ועלה ולבש בגדי לבן. כל אותו הלילה היו אנשי חברון יושבים לפניו, והוא דורש לפניהם בסתרי תורה. כשהאיר השחר, קם ואמר לחבריו שיתפללו עליו שלא יאונה לו כל רע. הלך אל מערת המכפלה, קשרוהו בחבל, וירד הצדיק לתוך המערה... כיון שירד, העלה להם את החרב בחבל - והחל להתהלך בתוך המערה, וניגלו

**וְתָא חַיִּי וְבָא וְרָאָה, כֹּל מָאן דְּאִסְתַּכַּל בְּדִיוקְנָא דְאָדָם לָא אֲשַׁתְּוִיב לְעֵלְמִין
 בְּמִיתָה** כל מי שמסתכל בדיוקן ובצורה של אדה"ר לא ינצל לעולם מהמות כי כך היא הדרך חולה שרואה
 דמות אדה"ר סימן לו שימות, **בְּגִין דְּהָא בְּשַׁעְתָּא דְּבַר נָשׁ אִסְתַּלַּק מֵעֲלָמָא** לפי שהרי בשעה
 שהאדם מסתלק מזה העולם, **חָמִי לִיָּה לְאָדָם, וּבְתֵהוּא וּמְנָא מִית** רואה את אדה"ר ובאותו זמן
 מת. **אֲבָל אֲבָרְהָם אִסְתַּכַּל בֵּיהּ וְחָמָא דִּיוקְנֵיהּ וְאִתְקַיִים** אברהם אבינו הסתכל באדה"ר
 וראה את צורתו ובכ"ז התקיים ועמד, **וְחָמָא נְהוּרָא דְנְהִיר בְּמַעְרְתָּא** וראה אור אחד שמאיר במערה
 מצד הנפש של אדה"ר, ועוד ראה את אור השכינה שם **וְחַד שְׂרָגָא דְלִיק** ואחד נר דולק מצד הנפש של
 חוה, **כְּדִין תְּאִיב אֲבָרְהָם דִּיוֹרִיהּ בְּתֵהוּא אֲתֵר** ואז היה תאב וחומד אברהם אבינו שיזכה שדירתו
 הקבועה לאחר מיתתו תהיה באותו מקום, **וְלִבֵּיהּ וְרַעוּתֵיהּ תְּוָה תְּדִיר בְּמַעְרְתָּא** ולבו ורצונו היה
 תמיד שם במערה.

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בְּשַׁעְתָּא דְּעָאֵל אֲבָרְהָם בְּמַעְרְתָּא הֵיךְ עָאֵל בשעה שנכנס אברהם
 אבינו בפעם הראשונה במערת המכפלה איך נכנס, כלומר מה הסיבה לכך. **בְּגִין דְּתָוָה רְחִיט
 אֲבַתְרִיהּ דְּתֵהוּא עֲנָלָא דְכִתִּיב** לפי שהיה רץ אחר אותו העגל שברח ממנו שכתוב **וְאֵל תִּפְקֹר
 רִץ אֲבָרְהָם וְגו'** ולא כתוב הלך אברהם. **וְתֵהוּא בְּזַן פְּקָר עָרַק עַד תְּהוּא מְעַרְתָּא וְעָאֵל
 אֲבַתְרִיהּ** ואותו פר ברח עד אותה מערה ונכנס אברהם אבינו אחרי **וְחָמָא מַה דְּחָמָא** וראה מה שראה.

תָּוּ בְּגִין דְּאִיהוּ צִלִּי כֹּל יוֹמָא וְיוֹמָא עוד סיבה שנכנס שם לפי שאברהם אבינו התפלל יום יום
 תפילת שחרית כי הוא תיקן אותה כנודע **וְתָוָה נְפִיק עַד תְּהוּא חֶקֶל דְּתָוָה סְלִיק רִיחִין
 עֲלָאִין** והיה יוצא כל יום מחוץ לישוב כי לא רצה להתפלל בעיר עד אותה שדה שהיתה אותה שדה מעלה ריחות
 טובים ועליונים מג"ע והבין שריח זה בא מהמערה, **וְחָמָא נְהוּרָא דְנְפִיק מְגוּ מְעַרְתָּא וְצִלִּי תְּמָן
 וְרָאָה אור שיוצא מתוך המערה ולכן היה מתפלל שם תמיד, וְתְּמָן מְלִיל עֲמִיָּה קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא
 ושם דיבר עימו הקב"ה, וּבְגִין כֵּךְ בְּעָא לָהּ** ולפי כך רצה אותה, **דְּתֵאוּבְתִיהּ תְּוָה בְּתֵהוּא
 אֲתֵר תְּדִיר** כי רצונו היה באותו מקום תמיד להכנס בפנים ולידע מה הולך שם ושואב עוד אור וכה.

וְאִי תִימָא אִי הָכִי אִמְאִי לָא בְּעָא לָהּ עַד תְּשַׁתָּא ואם תאמר אם כך הוא מדוע לא רצה
 וביקש לקנות אותה עד עכשיו, **בְּגִין דְּלֵא יִשְׁנַחוּן עֲלֵיהּ** אלא, לפי שלא יסתכלו ויאמרו עליו שהוא

עיונים והארות

המקום. המדרש תנחומא (חיי שרה) מספר שגם שרה בעצמה ותקחנה" זהו רצונה לקנות את שדה מערת המכפלה. ידעה מקדושת המערה, ומה שכתוב (משלי לא) "זממה שדה

מחשיב מאד את המערה הזו **הואיל ולא אצטרך ליה** ולפי שלא נצרך אליה עד עכשיו לא עורר על זה. **השתא דאצטרך ליה אמר** אבל עכשיו שהוא צריך אותה לקבורה ולא יחשבו דברים אחרים לכן אמר, **הא שעתא למתבע ליה** הרי השעה לבקש ולקנות אותה זה עתה.

תא חזי, אי עפרון תנה חמי במערתא מה דתנה חמי אברהם בה בא וראה אם עפרון החיתי היה רואה במערה מה שהיה רואה אברהם אבינו שם, **לא יזבין לה לעלמין** לא ימכור אותה לעולמים. **אלא ודאי לא חמא בה ולא כלום** אלא בודאי שלא ראה בה ולא התגלה לו בה כלום, **דהא לית מלה אתגליא אלא למאריה** שהרי אין דבר מתגלה אלא לבעליו, **ובגין כך לאברהם אתגליא ולא לעפרון** ולפיכך לאברהם אבינו נתגלה אותו אור ולא לעפרון כי לא שייכת לו **לאברהם אתגליא דיליה הנה**, (דף קכ"א ע"א) **לעפרון לא הות אתגליא ליה דלא הנה ליה חולקא ביה** לאברהם התגלה כי שלו היא אבל עפרון החיתי לא היה מתגלה לו שום אור כי לא היה לו חלק בה. **ובגין כך לא אתגלי לעפרון כלום** ולכן לא התגלה לעפרון כלום ממנה, **ולא הנה חמי אלא חשוכא** ולא היה רואה בה אלא אך ורק חושך, **ועל דא זבין לה** ועל זה מכר אותה.

ומה דלא תבע אברהם בקדמיתא דיוזבין ליה זבין ומה שלא תבע אברהם את השדה בתחילה שימכור לו אותה ממש במכר, **דהא אברהם לא קאמר** שהרי אברהם לא אמר **אלא ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו וגו'** ולא ביקש לקנות את השדה מתחילה, רק אח"כ אמר. **בכסף מלא יתננה לי וגו', ואיתו והוא עפרון אמר השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה וגו'** והוא מכר לו את השדה אמר בן ומכר. **בגין דכלא הנה מאים עליה דעפרון דלא ידע מה היא** לפי שהכל היה מאוס עליו על עפרון שלא ידע מעלתה וערכה, ולכן מכר את השדה אפי' שלא ביקש אברהם.

ותא חזי ובא וראה, בד עאל אברהם במערתא בקדמיתא כאשר נכנס במערה בתחילה, **חמא תמן נהורא** ראה שם אור שהאיר את המערה שיראה את האוצרות שיש שם שהם הקברים החשובים, **ואתרמי עפרא קמיה** והורם העפר מלפניו, **ואתגלא ליה תרין קברין** ונגלו לו שני קברים **אדהכי אסתלק אדם בדיוקניה וחמא ליה לאברהם וחייו** בתוך כך עלה אדה"ר בצורתו מהקבר וראה אדה"ר את אברהם וחייו ושמח כדי שידע שעדיין לא הגיע זמנו של א"א ע"ה, **ביה הנה ידע אברהם דתמן הוא זמין לאתקפרא** ובזה ידע אברהם אבינו ששם (הנה) הוא עתיד להקבר.

אָמַר לַיהוָה אַבְרָהָם, בְּמַטְוֵי מַיִן: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם אֲבִינוּ לְאִדָּה"ר בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, קְוִסְטָרָא קְטִיר אֵית הָכָא האם היכל של נשמות שהוא ג"ע קשור יש כאן, כלומר עד כאן מגיע ג"ע. **אָמַר לַיהוָה,**

קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא טַמְרָנִי הָכָא אמר לו אדה"ר הקב"ה טמן אותי כאן, שכאן הוא הפתח לג"ע וסמוך לו וימה הוא זמנא וזמנא זמן עבשיו אני טמון כאן ולא עליתי למקומי למעלה ואני טמון כאן **בְּגִילְדָא דְקִירְטָא עַד דְאַתִּית אַנְתָּ בְּעֵלְמָא** כעור של מקלע עד שבאת אתה בעולם, כי אתה המתקן שלי, **הַשְׁתָּא מְכָאן וְאִילָדָּהּ הָא קְוִימָא לִי וְלְעֵלְמָא הָוָה בְּגִינְךָ** עבשיו מכאן והלאה הרי הקיום שלי ושל העולם הוא בזכותך כי אתה תתקן אותי ואת כל העולם.

חַמֵּי מַה בְּתִיב וַיְקַם הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ ראה מה כתוב אח"כ, **קִימָה מְמָשׁ הָוָה לַיהוָה מַה דְלָא הָוָה לַיהוָה עַד הַשְׁתָּא** קימה ממש היתה לו מה שלא היה לו עד עבשיו, כי על ידי שבא השדה לרשות אברהם קמו השדה התחתון והעליון ברשותו.

רַבִּי אַבְא אָמַר וַיְקַם הַשְּׂדֵה, פִּי' וְדָאֵי קִימָה מְמָשׁ דְקָם וְאַסְתִּלַּק קַמִּיהּ דְאַבְרָהָם בודאי קימה ממש היתה לו שהשדה קם ונתעלה לפני אברהם כמו שקמים לפני אדם גדול כך קמה השדה **בְּגִין דְעַד הַשְׁתָּא לָא אַתְחַזִּי תַמְנָן בְּלוּם** לפי שעד עתה לא היה נראה שם כלום ולא היה לו שום חשיבות ומעלה, **וְהַשְׁתָּא מַה דְתָוָה טַמְרִי קָם וְאַסְתִּלַּק וְכַדִּין קָם בְּלָא בְּנַמּוּסֵי** ועתה שקנה אותה אברהם שידע ערכה וסודה לכן מה שהיה סתום קם ונתעלה כמשפטו וכאשר נתעלה השדה התחתון גם השדה העליון נתעלה זה כנגד זה.

אָמַר רַבִּי שְׂמַעוֹן בְּשַׁעֲתָא דְעָאֵל אַבְרָהָם בְּמַעְרְתָא וְאַעִּיל שָׂרָה תַמְנָן אמר רשב"י, בשעה שנכנס א"א ע"ה למערה והכניס את שרה לשם, **קָמוּ אָדָם וְחַוָּה וְלָא קַבִּילוּ לְאַתְקַבְרָא תַמְנָן** קמו אדם וחווה כנגדם ולא רצו לקבלם להקבר שם, **אָמְרוּ וַיְמָה אַנְן בְּכַסּוּפָא קַמֵּי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַהוּא עֵלְמָא בְּגִין תְּהוּא חוּבָא דְגְרִימָנָא** אמרו אדם וחווה והרי אנחנו בבושה לפני הקב"ה בעולם העליון בשביל אותו החטא שגרמנו **וְהַשְׁתָּא יְתוּסְפָה לָן בְּסוּפָא אַתְרָא מְקַמֵּי עוֹבְדִין טַבִּין דְבָבּוּ** ועבשיו עוד תתווסף לנו בושה אחרת מפני המעשים הטובים שבכם.

אָמַר אַבְרָהָם הָא אָנָּא זְמִין קַמֵּי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִינְךָ דְלָא תְכַסִּיף קַמִּיהּ לְעֵלְמִין אמר א"א ע"ה לאדם הראשון אני מוכן להתפלל לפני הקב"ה בשבילך שלא תבוש עוד לעולם. **מִיד וְאַתְרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת (דף קכח ע"ב) שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וּמְפַרְשׁ מָאִי וְאַתְרֵי כֵן** מה באו ללמד לי התיבות "ואחרי כן", **בְּתַר דְקַבִּיל אַבְרָהָם עֲלֵיהּ מְלָה דָא** ומפרש, לאחר שקיבל א"א ע"ה עליו דבר זה להתפלל על אדם הראשון.

אָדָם עָאָל בְּדוֹכְתִּיהָ חַוָּה לֹא עָאָלָת ואז אדה"ר חזר ונכנס בחזרה למקומו כי נתפייס בדברי א"א ע"ה, אבל חוה לא הסכימה להכנס שפחדה מאדה"ר שיאמר לה כנגד, ראי צדקת זו כמה טובה גרמה לבעלה ואת כמה צרות גרמת לי, **עַד דְּקָרִיב אֲבָרְהָם וְאָעִיל לָהּ לְגַבִּי אָדָם וְקָבִיל לָהּ בְּגִינִיהָ** עד שבא א"א ע"ה ופייס אותה ששרה היא התיקון שלה ובזכותה יהיה לה שלום עם אדה"ר ואז הכניס אותה א"א ע"ה וקיבל אותה אדה"ר בזכות א"א ע"ה, **הָדָא הוּא דְכָתִיב וְאַחֲרָי כֵּן קָבַר אֲבָרְהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, לְשָׂרָה לֹא כָתִיב אֵלָּא אֶת שָׂרָה לְאַסְנָאָה חַוָּה** ומפרש, לא כתוב קבר אברהם לשרה אלא את שרה תיבת "את" באה לרבות שגם את חוה הכניס למקומה, **וּבְרִינְ אֶתִּישְׁבוּ בְּדוֹכְתִּיהוּ בְּדָקָא יְאוּת** ואז התיישבו אדם וחוה במקומם בעולם העליון כראוי, **הָדָא הוּא דְכָתִיב וְזֶהוּ שְׂכָתוֹב, לְשָׂרָה לֹא כָתִיב אֵלָּא אֶת שָׂרָה לְאַסְנָאָה חַוָּה** ומפרש, לא כתוב קבר אברהם לשרה אלא את שרה תיבת "את" באה לרבות שגם את חוה הכניס למקומה, **וּבְרִינְ אֶתִּישְׁבוּ בְּדוֹכְתִּיהוּ בְּדָקָא יְאוּת** ואז התיישבו אדם וחוה במקומם בעולם העליון כראוי, **הָדָא הוּא דְכָתִיב וְזֶהוּ שְׂכָתוֹב, (בראשית ב) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהַבְרָאָה, וְתַנִּינְ בְּאֲבָרְהָם** ולמדנו אל תקרי בהבראם אלא באברהם, שבזכותו התקיימו תולדות השמים והארץ, ומפרש מי הם תולדות השמים והארץ.

תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ דָּא אָדָם וְחַוָּה הם אדם וחוה שעתה בזכות אברהם נתקיימו ועמדו בג"ע וכאן במערת המכפלה. **אֵלֶּה הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ לֹא כָתִיב** לא כתוב אלה השמים והארץ שיהיה משמע ממש שמים וארץ, **אֵלָּא תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְלֹא תּוֹלְדוֹת בְּרַ נָשׁ** אלא תולדות שמים שהוא ז"א וארץ שהיא הנוק' והם אדם וחוה שהקב"ה ברא אותם והם לא תולדות בני האדם. **וְאִינוּן אֶתְקַיְימוּ בְּגִינִיהָ דְּאֲבָרְהָם** והם נתקיימו בזכותו ובשביל אברהם. **וּמִנָּא לָן דְּאֶתְקַיְימוּ בְּגִינִיהָ דְּאֲבָרְהָם** ומנין לנו שנתקיימו בזכות אברהם. **דְּכָתִיב וַיִּקַּם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאֲבָרְהָם** פי' בזכות אברהם היתה קימה וכח וקיום לאותם האנשים הקבורים שם. **וְעַד דְּאֶתָּא אֲבָרְהָם לֹא אֶתְקַיְימוּ אָדָם וְחַוָּה בְּדוֹכְתִּיהוּ בְּהַחְוָה עֲלֵמָא** ועד שבא אברהם אבינו לא נתקיימו אדם וחוה במקומם בג"ע של מעלה כי עדיין לא זכו להכנס למחיצתם.

רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁאִיל לְרַבִּי שְׁמַעוֹן אָבוּי ר' אלעזר שאל את רשב"י אביו, **אָמַר הָאִי מְעָרְתָּא לָאוּ אִיהוּ כְּפִילְתָּא** אמר, וכי זו המערה היא לא כפולה, **דְּהָא כָתִיב מְעָרַת הַמְּכַפְלָה** והרי כתוב מערת המכפלה שהיתה מערה כפולה בית ועליה, **וְקָרָא קָרִי לָהּ לְבִתָּר מְעָרַת שָׂדֶה הַמְּכַפְלָה, מְכַפְלָה קָא קָרִי לִיהָ לְשָׂדֶה** והרי אח"כ קורא לה מערת "שדה" המכפלה הרי מכפלה קורא לשדה ולא למערה ובודאי תפוס לשון אחרון.

אָמַר לִיהָ הָכִי קָאֲרִי לִיהָ מְעָרַת הַמְּכַפְלָה אמר לו רשב"י כך קוראים אותה מערת המכפלה כי הפסוק קורא לה כך **כְּמָה דְּאֶתָּא אָמַר** כמו שנאמר **וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעָרַת הַמְּכַפְלָה, אֲבָל וְדָאִי תִּיּוֹד לָאוּ מְעָרְתָּא אִיהוּ מְכַפְלָה** אבל שיהיה לך ברור כמו שאתה חי בודאות שאפי'

שהתורה קוראת את המקום מערת המכפלה לא המערה עצמה נקראת מכפלה כי היא לא היתה בית ועליה אלא חדר לפנים מחדר ולא ע"ש זה נקראת מכפלה. **וְלֹא שָׂדֵה אֶקְרִי מִכְפֶּלֶה** ולא שם השדה הוא מכפלה, **אֲלֵא הָאֵי שָׂדֵה וּמְעָרָתָא** אלא זו השדה והמערה **עַל שׁוּם מִכְפֶּלֶה אֶקְרוּן שָׂדֵה הַמִּכְפֶּלֶה וְדָאֵי** על שם השדה העליונה שהיא השכינה "המלכות" ששרתה שם נקראת "מכפלה" כי המלכות היא שם ב"ן כזה: **י"ד ה"ה ו"ו ה"ה** שהיא הוי"ה כפולה גימ' חמשים ושתיים **וְלֹא מְעָרָתָא, דְּהָא מְעָרָתָא בְּשָׂדֵה אֵיהִי, וְהָהוּא שָׂדֵה קָאִים בְּמִלָּה אֲחֵרָא** ולא נקרא כל המקום מערת המכפלה שהרי המערה היתה בתוך השדה וע"ש השדה נקראת וזה השדה עומד על באור שהוא שדה רוחני עליון שהיא השכינה.

תָּא תְּזִי בַּא וְרָאָה, יְרוּשָׁלַם כָּל אֶרְעָא דְיִשְׂרָאֵל אֲתַכְפַּל תַּחֲוֹתָהּ העיר ירושלים כל ארץ ישראל נכפלה תחתיה ורומזת על השראת השכינה שישנה בירושלים. **וְאֵיהִי קְיַיְמָא לְעֵילָא וְתַתָּא** והיא השכינה נמצאת בעליונים ובתחתונים, **בְּגִוּוֹנָא דָּא יְרוּשָׁלַם לְעֵילָא יְרוּשָׁלַם לְתַתָּא** כדוגמא זו יש ירושלים של מעלה וירושלים של מטה, **אֲחִידָא לְעֵילָא וְאֲחִידָא לְתַתָּא** קשורה למעלה וקשורה למטה, **יְרוּשָׁלַם לְעֵילָא אֲחִידָת בְּתַרְיִן סְטַרְיִן לְעֵילָא וְתַתָּא** (ירושלים לתתא אֲחִידָת בְּתַרְיִן סְטַרְיִן לְעֵילָא וְתַתָּא) **וּבְגִין כֶּךָ בְּפִלְתָּא הִיא** ירושלים של מעלה אחוזה בב' צדדים למעלה כאשר יונקת, ולמטה כאשר משפיעה, ולכן היא כפולה.

וְעַל דָּא הָאֵי שָׂדֵה מִתְּהִיא בְּפִלְתָּא אֵיהִו דְּבִיהַ שְׂרִיָּא ולכן שדה זו מערת המכפלה היא מאותו הכפל ששמה השכינה שורה ולכן נבחרה לקבורת האבות. **בְּגִוּוֹנָא דָּא בְּתִיב בְּרִיחַ שָׂדֵה אֲשֶׁר בְּרָכוּ יִי לְעֵילָא** (דף קנט ע"א) **וְתַתָּא** בעין זה כתוב כאשר יצחק בירך את יעקב אמר כריח שדה, ונתכוין לשדה המכפלה אשר ברכו ה' למעלה ולמטה, **וּבְגִין כֶּךָ שָׂדֵה הַמִּכְפֶּלֶה וְדָאֵי וְלֹא שָׂדֵה בְּפִוֵּל** ולכן נקרא שמו שדה המכפלה שהיא השכינה שיש בה כמה ענינים שהם כפולים.

תַּוּ רִזָּא דְּמִלָּה שָׂדֵה הַמִּכְפֶּלֶה וְדָאֵי עוד בסוד הדבר למה נקראת השכינה שדה המכפלה ודאי, **מָאן מִכְפֶּלֶה, ה' דְּבִשְׂמָא קְדִישָׁא דְּאֵיהִי מִכְפֶּלֶה** ושואל מהו מכפלה, ומתריך לרמוז על השכינה שהיא אות ה' שהיא כפולה בשם הוי"ה ב"ה. **וְכֵלָא קְיַיְמָא בְּחַד** ושתיהן עומדות כאחת, שה' ראשונה שבהוי"ה רומזת לאם העליונה שהיא אם כל הו"ק, וה' אחרונה למלכות אימן של כל נשמות ישראל, **וּבְגִינֵיהּ קָאֲמַר בְּאוֹרַח סְתִים ה' מִכְפֶּלֶה** ולפיכך אמר הפסוק בדרך סתום ה'–מכפלה **דְּלֵא הֵוֵי בְּשְׂמָא קְדִישָׁא אֶת אֲחֵרָא מִכְפֶּלֶה בַּר אֵיהִי** שאין בשם הוי"ה ב"ה אות אחרת כפולה חוץ מזו האות ה'.

וְאֵף עַל גַּב דְּמַעֲרָתָא כְּפִלְתָּא הָוּה וְדָאֵי דְאִיהִי מְעַרְתָּא גּוּ מְעַרְתָּא ואע"פ שמערת
 המכפלה היתה בודאי מערה לפנים מערה וזוהו כפשוטו ועל כן נקראת מכפלה, **אָבֵל עַל שׁוּם אַחְרָא**
אֶקְרִי מְעַרְת שְׁדָה הַמְכַפֵּלָה בְּמָה דְאַתְמָר אבל ע"ש הסיבה האחרת נקראת מכפלה כמו שבארנו,
 שהיא השכינה מלכות, שכפולה בכמה בחינות.

וְאֶבְרָהָם יָדַע ואברהם ידע את הסוד הזה ששמה השכינה שרויה, **וְכַד אָמַר לְבְנֵי חַת כְּפִי**
מְלָה וְאָמַר וַיִּתֵּן לִי אֶת מְעַרְת הַמְכַפֵּלָה, עַל שׁוּם דְאִיהִי מְעַרְתָּא
כְּפִלְתָּא וכך אמר לבני חת כדי להסתיר את הסוד שבדבר, ואמר ויתן לי את מערת המכפלה על שם שהיא מערה
 לפנים מערה כפשוטו, **וְאִוְרֵייתָא לָא קָרִי לָהּ אֵלָא מְעַרְת שְׁדָה הַמְכַפֵּלָה כְּדָקָא יָאוּת**
 אבל התורה לא קראה לה כי אם מערת "שדה" המכפלה כפי הראוי לרמוז על השכינה שנקראת "שדה". **וְקוּדְשָׁא**
כְּרִיד הוּא עֵבֶד כְּלָא לְאַשְׁתַּכְּחָא הָאֵי עֲלָמָא כְּגוּוֹנָא דְלַעֲיִלָא והקב"ה ברא את כל
 עניני העוה"ז בצורה כזו שהכל יהיה כדוגמת העולמות העליונים, **וְלֵאֲתִידְכָּקָא דָּא כְּדָא** ושיהיו דבוקים אחד
 בשני שהעליון ישפיע בתחתון, **לְמַהוּי יְקָרִיָּה לְעִילָא וְתַתָּא** וע"י כך יתפרסם ויתגדל כבוד הקב"ה למטה
 כדוגמת העליונים. **וְכַפָּאָה חוּלְקִיהוֹן דְּצַדִּיקָא דְּקוּדְשָׁא כְּרִיד הוּא אֲתִרְעִי כְּהוּ כְּהָאֵי**
עֲלָמָא וְכְעֲלָמָא דְאַתִּי אשרי חלקם של הצדיקים שהקב"ה רצה ובחר בהם בעוה"ז ובעוה"ב.

תּוֹסַפְתָּא

וְכַפָּאָה אִיהוּ מָאן דְאַזְעִיר גְּרַמְיָה כְּהָאֵי עֲלָמָא אשריו הוא מי שמקטין עצמו בזה העולם, שע"י
 זה, **כְּמָה אִיהוּ רַב וְעֲלָאָה כְּהָאֵי עֲלָמָא** כמה הוא גדול ורם המעלה באותו עולם –
 עוה"ב. **וְהַכִּי פִתַּח רַב מְתִיבָתָא, מָאן דְאִיהוּ זְעִיר אִיהוּ רַב** וכך פתח וביאר ראש הישיבה,
 מי שהוא קטן הוא גדול. **מָאן דְאִיהוּ רַב אִיהוּ זְעִיר** מי שהוא גדול הוא קטן. **דְּכַתִּיב שְׁכַתוּב וַיְהִי**
חַיִּי שָׂרָה וְגו' מֵאָה דְאִיהוּ חוּשְׁבֵּן רַב כְּתִיב כִּיָּה שְׁנָה שכתוב מאה שהוא חשבון גדול
 כתוב בו שנה שהוא מיעוט, **זְעִירוּ דְשָׁנִין חַד אֲזַעִיר לִיָּה** למיעוט של שנים שהוא אחד הקטין אותו.
שְׁבַע דְאִיהוּ חוּשְׁבֵּן זְעִיר אֲסַנִּי לִיָּה וְרַבִּי לִיָּה דְכַתִּיב שְׁנַיִם שבע שנים שהוא חשבון
 קטן הגדיל אותו וריבה אותו שכתוב שנים.

תָּא חַזִּי בא וראה, **דְלָא רַבִּי קְדָשָׁא כְּרִיד הוּא אֵלָא לְדְאַזְעִיר** שלא מגדיל הקב"ה אלא
 את מי שמקטין עצמו, **וְלָא אֲזַעִיר אֵלָא לְדְרַבִּי** ולא מקטין הקב"ה אלא למי שמגדל עצמו. **וְכַפָּאָה**
אִיהוּ מָאן דְאַזְעִיר גְּרַמְיָה כְּהָאֵי עֲלָמָא אשריו הוא מי שמקטין עצמו בזה העולם, **כְּמָה אִיהוּ**
רַב כְּעֲלוּיָא לְהָאֵי עֲלָמָא כמה הוא גדול במעלתו באותו עולם – עוה"ב.

מֵאֵן דְּפִסֵּק יִתְפַּסֵּק מי שפוסק יהיה נפסק. **מֵאֵן דְּקָצַר יִתְקַצַּר** מי שקיצר יתקצר. **מֵאֵן דְּקָצַר יִתְאָרֵךְ** מי שמקצר יתארך. **רְצוֹנוֹ לֹא יִצְוֶה**, **מֵאֵן דְּפִסֵּק מְלִין דְּאִוְרֵייתָא עַל מְלִין בְּמִלִין יִתְפַּסְקוֹן חַיֵּיהּ מֵהָאֵי עֲלָמָא** מי שפוסק מדברי התורה עבור דברים בטלים יתפסקו חייו ח"ו מזה העולם **וְדִינֵיהּ קְיָיְמָא בְּהַהוּא עֲלָמָא** ודינו קיים כדי לעונשו באותו העולם - עוה"ב. **מֵאֵן דְּקָצַר אָמֵן וְלֹא מְאָרִיךְ גּוֹ נִיחָא** מי שמקצר בענית אמן ולא מאריך בו לאומרו בנחת **יִתְקַצַּר מִחַיֵּין דְּהָאֵי עֲלָמָא** יתקצר מהחיים של העולם הזה. **מֵאֵן דְּאָמַר אֶחָד אֶצְטְרִיךְ לְחַטְפָּא אֶלְ"ף וְלִקְצַר קְרִיאָה דִּילֵיהּ** מי שאומר אחד בפסוק ראשון של ק"ש צריך לחטוף באל"ף של אחד ולקצר בקריאה שלו **וְלֹא יַעֲבֹב בְּהָאֵי אוֹת כָּלָל** ולא יתעבב בזו האות כלל, **וּמֵאֵן דִּיעֲבִיד דָּא יִתְאָרְכוֹן חַיֵּיו** ומי שיעשה כן יארכו חייו.

**שבת מברכים
דחודש כסלו**

שבת מברכים של ר"ח כסלו

השבוע פרשת חיי שרה, היא שבת מברכים של ר"ח כסלו. לא מכבר היה ראש השנה וכבר עברו תשרי וחשון, וצריך האדם לשים לב על עצמו לראות מה הבטיח וקבל על עצמו בר"ה וביו"כ איך יהיו החיים שלו, ולראות האם עמד בכך. והוא ארבעים יום לאחר "הושענא רבא" ויש בו מקדושת יוהכ"פ.

ודע לך אחי חביבי כי הבעש"ט כתב שעדיין אפשר לחזור בתשובה עד חנוכה, ואפי' אם נגזרה ח"ו איזו גזירה על האדם בר"ה, אפשר לבטל אותה גזירה ע"י שיחזור בתשובה עד חנוכה, ויזכה לשנה טובה. ואע"פ שרבנו האר"י ז"ל כתב שעד הושענא רבה אפשר לחזור בתשובה ולבטל גזירות ח"ו, ואח"כ א"א יותר לבטל, רבנו הבעש"ט דרך אחרת עמו, ואומר שיש יד פשוטה בשמים לקבל את השבים בתשובה לפניו יתברך.

ורמוז בר"ת תשרי חשון כסלו שם קדוש חת"ך ס"ת פותח את ידך והיא היד הפתוחה שמקבלת את החוזרים בתשובה עד חנוכה ה' יזכנו אמן.

חודש כסלו הוא כנגד בנימין

חודש זה - "כסלו", הוא מלשון (איוב לא, כד) "אם שמתי זהב כסלי", וכן (משלי ג, כו) "כי ה' יהיה בכסלך" שהוא לשון מבטח עוז. ונראה שעיקר עסק חודש זה הוא, שכל אחד מישראל יהיה לו מבטח עוז בה'.

רבנו האריז"ל חישב את י"ב חדשי השנה כנגד י"ב השבטים וכסדר הדגלים, ונמצא כי חודש כסלו הוא כנגד בנימין, עליו נאמר (דברים לג, יב) "ידיד ה' ישכון לבטח עליו", כלומר שיש לו מבטח עוז בה', ובחודש זה זכינו לנס חנוכה שהיה שלא בדרך הטבע כלל, רק על ידי מבטח עוז שהיה לכהנים, כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט, על ידי זה נצחו - "מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", והיה זה בחודש כסלו שנקרא על שם המבטח עוז שיש לישראל, "כי ה' יהיה בכסלך".

"כסלו" - ס"ך ל"ו

"כסלו" ראשי תיבות: ס"ך ל"ו, שהם הל"ו נרות שמדליקין בחנוכה שבחודש כסלו. וגם אותיות כס-לו כלומר כיסוי ל"ו אורות דאור הגנוז שהיה ל"ו שעות בבריאת העולם ואח"כ גנוז השי"ת בתורה, ובכ"ה בכסלו מאיר אור

זה דרך הל"ו נרות דחנוכה. ולכן כסלו ר"ת זירא ה' כי סר לראות כלומר סר לראות את אור הגנוז, צרוף שם הוי"ה חודש כסלו זי-ה"ה.

היוצא מר"ת זירא יושב הארץ הכנעני (בראשית נ, יא) כי נשלמו שבעים יום בחודש כסלו אחר יעקב אבינו שנסתלק בסוכות, בסוד "ויעקב נסע סכותה" (שם לג, יז). וכתב ה"תפארת שלמה" על הפסוק ריש פרשת וישלח: "כ"ה תאמרו לאדוני לעשו כ"ה אמר אחיך יעקב" ואח"כ כתוב "ויחץ את העם לשני מחנות". חנ"ו הם אותיות המפרידות בין ב' אותיות מ-ת, חנ"ו וכ"ה האמור תחלה הם אותיות חנוכה.

חודש כסלו מזלו קשת, כי יעקב תיקן ק'נאה ש'נאה ת'אוה ר"ת קש"ת

החודש הזה נקרא "כסלו" ע"ש הכתוב (משלי ג, כו) "כי ה' יהיה בכסלך ושומר רגלך מלכד", ורש"י ז"ל פירש שם, והוא מהירושלמי (פאה פ"א ה"א) ובב"ר (א, כ) - אפילו בדברים שאתה כסיל בהם, היינו, כי על ידי השאור שבעיסה ושעבוד מלכויות ותוקף הגלות נחשכו עינינו מראות אור פני מלך חיים וכו', ועל ידי האמונה ובטחון שבוטח בה' שאין סוף ואין חקר לגדולתו, כי עוד יראה וישקיף וירחם עליו ויוציא ממסגר אסיר נפשו ויהיה לו לעזר ולמגן, זוכה כי ישמר רגליו מלכד, כי בעת הזאת גם זה הוא יקר בעיני ה', וכמאמר הכתוב (שי"ג, א) "ודבר ה' היה יקר בימים ההם", היינו בימים ההם אף הדיבור בלבד מה שאומר אדם לחברו שיש ה' שהוא היחיד ומיוחד, גם זה הוא יקר בעיני ה'.

וכמו שאמרו בשם הר"ח וויטאל שהקשה להאר"י הק' על הירושלמי (שבת סופ"ה) על המשנה - פרתו של ראב"ע היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. א"ר חנניה פעם אחת (בלבד) יצאת, והשחירו שיניו מן הצומות. והקשה לו, אנו מה נעני אבתריה, אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, ואם על הדבר הקל הזה היה מסגף את עצמו כל כך עד שהשחירו שיניו, אנו מה נעני אבתריה. והשיב לו: בזמן הזה אף צעקה ואנחה אחת אמיתית מעומק הלב מתקבלת לרצון לפני ה' כתעניות משנים הקדמונות.

"ושמור רגלך מלכד", היינו ההולך בדרך באור היום, לא צריך למי שישמור רגלו מלכד, אבל ההולך בחשכת הלילה שאינו רואה וקשה לו להזהר, בוודאי נחוץ לו מאוד מי שישמור את רגליו מלכד שלא תמוט רגלו באבן נגף. ובחודש הזה שהוא התחלת תוקף החשכות, הקב"ה שומר רגלי ישראל מלכד שלא יפלו ח"ו ברשת היצר, ואף מי שנפל ח"ו, שומר את רגליו שלא יפול עוד, ויאר לנו מתוך החשיכה למען ילכו בדרך החיים בקרן אורה אור תורה.

וענין החשכות הוא כמו שאמרו חז"ל (ב"ר ב, ה) "וחושך על פני תהום" - זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל, ומגודל הכנעתם מחסרון הדעת שהיה להם אז היו זוכים לישועת ה', ויוציאים מאפילה מחשכות נפשם לאור גדול - אור נהורא עילאה, הוא אור נרות החנוכה שאור נר מצוה האיר להם הקב"ה בכל החשכות, כן נזכה לישועת ה' ולכל בני ישראל יהיה אור, להרגיש אור הגנוז ולהאיר לנפשנו לעבודתו ית"ש, אמן.

ר"ח כסלו בו מתגלים כל האורות של חנוכה

השבוע ביום ראשון יהיה ר"ח כסלו שבו מתגלים כל האורות של חנוכה שהוא האור של התורה. וידוע שבזמן שהקב"ה ברא את העולם - באותו יום שברא את האדם הראשון, היה אור שמאיר את העולם מתחילתו ועד סופו, ושלט אור זה שלושים ושש שעות. אח"כ ראה הקב"ה שלא כדאי שישתמשו בו הרשעים, גנוזו לצדיקים לעתיד לבוא. והיכן גנוז - בתורה הקדושה ובוהר הקדוש. וכתוב בספרים הקדושים שהאור הזה מאיר דרך האור של הל"ו נרות של חנוכה, שכל ימי חנוכה מדליקים שלושים וששה נרות, והשורש של חנוכה נמצא כבר מר"ח כסלו, ולכן כסלו אותיות כס-לו הכיסוי לל"ו נרות וכן סך-לו.

ותמיד אנחנו אומרים שיש ארבעה זמנים של תשובה, כל ערב כשאדם בא הביתה לפני שישן צריך לעשות תשובה בק"ש שעל המטה. אח"כ בסוף כל שבוע צריך לעשות תשובה על כל השבוע. אח"כ בסוף כל חודש על כל החודש. והזמן הרביעי הוא בסוף השנה מאלול עד יו"כ. ולכל הפחות יעשה אדם תשובה כל שבוע, כי בדרך כלל האדם עייף וקשה לו לעשות חשבון נפש כל יום. אבל בסוף כל שבוע, אדם יכול לקחת לו או יום חמישי בערב או יום ששי, ויעשה חשבון נפש איך מתקדם השבוע. ואם יכול לעשות תשובה יחד עם חברים בקבוצה זה יותר טוב. ואם יעשה עם כולם זה עוזר מאוד שיוכל להתמיד בזה. גם אנחנו ביישיבת נהר שלום בכל סוף שבוע בליל ששי הולכים לכותל עושים תשובה ותקון חצות ותפילות ב"ה. ואחר סוף כל חודש, כל ערב ר"ח יש בכל העולם מנהג לעשות תשובה ואסור להזניח את זה, כי זה מכפר על כל החודש כולו. ואם יכול אדם לצום זה דבר גדול. ואם לא יכול לצום,

לפחות יאכל בקדושה ויתגבר על תאוות האכילה, ועל כל מה שאוכל יברך כראוי ויעשה תשובה חזקה מכל לבו. ויקרא כל התהלים עם שבעה כורתי ברית, כפי שמורנו ראש הישיבה זצ"ל הנהיג בישיבת "פורת יוסף" כמובא בכף החיים, כל ער"ח קוראים כל התהלים עם שבעה כורתי ברית. והיו ת"ח גדולים שבער"ח לא למדו אלא עזבו את לימודם וקראו תהלים, בקשו רחמים, כי עם ישראל זקוק לרחמים, ובפרט עכשיו זקוקים הרבה לרחמים. ואח"כ אדם עושה תשובה בסוף כל שנה בחודש אלול.

מסופר על החפץ חיים שפעם היה בער"ח בעיירת גור בחו"ל. הוא חיפש מקום לתפילת יום כיפור קטן. הלך לבית הכנסת. אמרו לו שהר"ק'ה מגור לא עושה ערב יום כיפור קטן. התפלל החפץ חיים, אבל היה נוהר מאוד מלשון הרע ומאבק לשון הרע, ואמר להם אני אסביר לכם מה עושה הר"ק'ה. יש הבדל בינינו לבין הר"ק'ה, והסביר להם ע"פ משל: יהודי אחד שהיה רוצה לנסוע מגור מהלך 12 שעות, עלה לרכבת והנה הוא רואה עוד ידיד אחד יושב לידו. אמר לו גם אני נוסע לאותו מקום. עברה שעה והנה הידיד יורד. שאל אותו חברו, אמרת לי שאתה נוסע 12 שעות ונלמד ביחד. אמר לו, גם כן אני נוסע לאותו מקום, אבל לי לא היה כסף לשלם אלא רק לתחנה אחת, וכעת אני צריך לאסוף כסף לעוד תחנה, ואח"כ לעוד תחנה. אבל לך יש לשלם בפעם אחת כדי להגיע למקום ההוא. אמר החפץ חיים זה ההבדל ביני לבין הר"ק'ה. אני לא יכול לעשות כמוהו, אני צריך לעשות תשובה כל חודש כדי לשלם לעוד חודש, אבל הר"ק'ה שילם בפעם אחת לכל השנה כולה, ברגע אחד הוא נוסע, אבל אנחנו צריכים לעשות ערב יום כיפור קטן כל חודש, כי יש לנו דברים שהיצה"ר פיתה אותנו, ואנחנו מבקשים מחילה מהקב"ה שיהיה לנו כח להמשיך.

לכן ידע לו האדם חוק ולא יעבור. שיעשה כל ער"ח תשובה וכמו שידוע כי בזמן רבנו האר"י אף אחד לא מת קודם זמנו בזכות הנהגה חשובה זו.

הנה אנחנו כבר בפרשת תולדות הזמן הולך מהר מהר, אם אדם לא למד טוב את הלימודים שלו, את ההלכות, לא למד רש"י היטב על כל פרשה ופרשה, איך הוא רוצה להתקדם. צריך ללמוד כראוי לחזור טוב טוב, ולדעת טוב טוב, כל הלכה וכל פרשה ופרשה, ולהבחין על הכל, אם לא כן אדם מפסיד את כל החיים שלו.

קבלת התורה בעל פה בחודש השלישי - חודש כסלו

כיסלו ג' סיון

אמרו רז"ל (שבת פח.) "ברוך רחמנא דיהב אוריין תליתאי לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי". הנה כתיב (שם יט, ה): "והייתם לי סגולה" - בחינת סגול, ששתי נקודות מתמזגות בהכרע של נקודה שלישית המכריע ביניהם, בין שני הקצוות, ואז ניכר ונתגלה הדבר על ידי הכרעה של הדעת בין ההפכים, וזהו סגול"ל - תלת נקודין. ולכן היה התגלות הדעת בירח ג' שבו קבלו התורה ונתגלה היראה בעולם, "יראת ה' ראשית דת" (משלי א, ז).

הנה כשם שבחג השבועות הוא זמן קבלת התורה שבכתב, כמו כן בחנוכה הוא הזמן מקבלת תורה שבעל פה, כי כשם שקבלת תורה שבכתב היא בחודש ג' מחדשי הקיץ, כמו כן קבלת תורה שבע"פ היא בכ"ה בכסליו, שהוא חודש השלישי מחדשי החורף וכו'... ולכן בחנוכה הוא העת שיקבלו ישראל עליהם לעסוק בתורה שבע"פ בקבלת עול מלכות שמים.

והנה כשתחשוב הששה חדשים שמניסן ועד תשרי, הם ששה קצוות: ניסן - חסד, אייר - גבורה, סיון - תפארת, שבו מתן תורה, והוא סוד תורה שבכתב בחי' תפארת. אבל המכוון לנו בחודש כסליו בהדלקת נר חנוכה, ולכן "כסליו" שהוא ממש גימטריא "סיון", שהוא גם כן סוד מתן תורה שניתנה בחודש השלישי לחודשי החורף בחי' תפארת, דאטייבת בתרין סטרין כנ"ל, אך שהוא רמוז לסוד תורה שבעל פה. ולכן מתתיהו ובניו מסרו נפשם על תורה שבע"פ בכ"ד ימים בכסליו.

והשי"ת נקרא בשם 'אור' שאורו מאיר בכל העולמות ובכל הנבראים, והתוה"ק נקראת 'אור' כמו שכתוב (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור" והנשמה שבאדם נקראת גם כן בשם 'נר' כמו שכתוב (שם ב, בז) "נר ה' נשמת אדם", ולכן על ידי שישראל עוסקים בתורה שבכתב ושבעל פה בנר מצוה ואור תורה, ממשיכים עליהם אורו של השי"ת, שיהיה קוב"ה ואורייתא וישראל כולהו חד.

מאמרי הפרשה

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

מדוע נקראת הפרשה "חיי שרה" ולא מיתת שרה

לכאורה פרשה זו היתה צריכה להקרא פרשת "מיתת שרה" ולא פרשת "חיי שרה", שהרי מיד בתחילת הפרשה, הפסוק הראשון מסכם את מנין שנותיה של שרה אשר חייתה, ובפסוק שלאחר מכן מציין את מיתתה, ואם כן מדוע נקראת הפרשה "חיי שרה"?

אלא בא הכתוב ללמדנו שחייהם של הצדיקים האמתיים הם לא בעבור העולם הזה החולף ועובר כחלום, שאין מטרת העולם הזה, אלא כל מה שהם עושים, דעתם ומטרתם היא רק על חיי העולם הבא, חיי הנצח. כמו שאמרו רבותינו, התקן עצמך בפרוזודור כדי שתכנס לטרקלין (אבות פ"ד מ"ז) שהוא העולם הבא. ואם כן רק לאחר פטירת האדם מהעולם הזה, ראוי הוא להקרא "חיי" כיון שהולך הוא לחיי נצח. שהעיקר הוא שיסגל לעצמו כאן בעולם הזה, תורה ומצוות ואז שם יוכל לחיות חיי נצח בגן עדן. ועל כן פרשה זו נקראת פרשת "חיי שרה", כי למעשה שרה התחילה לחיות חיים אמתיים ומאושרים רק לאחר מיתתה, בזכות שכל ימיה עסקה בגמילות חסדים ובמצוות.

אומרים על מרן ה"חזון איש" זצ"ל, שכך היה אומר, פלא גדול הוא על אותם אנשים שלא שומרים תורה ומצוות, שכשמגיע יום הולדתן חוגגים אותו בשירים ובתזמורות. כי להיפך הם צריכים להיות עצבים, שהרי ככל שהם מזדקנים הרי הם קרבים ליום הדין והתוכחה האיום והנורא. אולם לעומת זאת, השומר תורה ומצוות, יש לו שמחה מיוחדת ביום הולדתו, מכיון שכל יום ויום הוא מתקרב להיות במחיצתן של התנאים והאמוראים, לזכות לגן עדן לעולם שכולו טוב, ובכל שנה ושנה מתווספים אצלו הרבה מצוות ומעשים טובים.

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

שרה קיבלה את כל מאורעות חייה באהבה ובשמחה

רש"י במקום עמד על הכפילות בפסוק "ויהיו חיי שרה", "שני חיי שרה" ומבאר, שחיי שרה הראשון הוא ללמדנו על מנין שנותיה של שרה, והשני ללמדנו על שנותיה של שרה ש"כולן שווין לטובה".

נשאלת השאלה, איך אפשר לומר על שנים כאלו קשות עם כל הניסיונות שעברו על שרה, שהוצרכה לעזוב את הארץ, רעב, פרעה, עקרות, אבימלך, בפרט שרוב הניסיונות היו למעשה של שרה יותר מאברהם, אז איך אפשר להגיד על שנותיה כולן שווין לטובה? הרי היא היתה מרכז הניסיונות?! ונסיון העקדה עולה על כולם, שהיא חשבה שבנה הלך ליישיבה והנה מתברר לה שבכלל הלכו לשחוט אותו, ובעקבות כך היא מתה. היתכן לומר "כולן שווין לטובה"? מעניין לראות שעל אף אחת מהאימהות לא כתוב כמה שנים הן חיו ואיך היו חייהן. אפילו על אברהם אבינו לא כתוב "שני חיי אברהם". אם כן במה זכתה שרה דוקא לאריכות הפסוק!?

שרה זכתה בכך מכיוון שכל חייה היו שווים לטובה, כל מה שעבר עליה מעולם לא התלוננה, לעולם אמרה "כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה", לכן כל חייה למרות התלאות והניסיונות היו לטובה, וזכתה לבן יורש וממשיך אחריה, יצחק אבינו...

רמז לזה נמצא בביאורו של רש"י שכתב, בת ק' כבת כ'. ומה מפליא שפרק ק' בתהילים הוא, "מזמור לתודה..." ופרק כ' בתהילים הוא "למנצח מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה..." רש"י הקדוש מתכווין לרמז לנו, בת ק' כבת כ', אמרה את מזמור ק' כמו מזמור כ', ידעה שרה לומר מזמור לתודה גם על הצרות שפקדו אותה...

בדומה כתב לבאר החיד"א זיע"א (פני דוד, ריש פרשתינו) שתיבת "ויהיו" נקראת במיזמור וגם למפרע, ולרמז, שקיבלה את כל מאורעות חייה באהבה ובשמחה אף כשחייה התנהלו למפרע, דהיינו להיפך מרצונה, תמיד האמינה בה'

שהוא נמצא עמה בכל עת וזמן, בכל מקום ובכל אתר, והוא "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל", ועל כן "כולן שווין לטובה" בידיעתה, שאף שבשעת מעשה נראה הדבר כצרה חס ושלום, לבסוף יתגלה שכולו לטובה ולברכה.

מדת ההשתוות

ואיתא ממרן הבעל שם טוב זי"ע (כתר שם טוב סי' רכ), וזה לשונו, שויתי ה' לנגדי תמיד, "שויתי" לשון השתוות, בכל דבר שיארע לו, יהיה הכל שווה אצלו, בין בענין שמשבחים אותו בני אדם או מבזים אותו, וכן בכל שאר דברים וכן בכל האכילות, בין שאוכל מעדנים, בין שאוכל שאר דברים, הכל שווה בעיניו... וכן בכל אשר יארע עמו, יאמר הלא זה נשלח מאתו יתברך שמו.

ואדרבה, עיקר אמונתו של אדם ניכרת בעת ההסתר והקושי, כעין מאמרו של הרה"ק החתם סופר זי"ע (חוט המשולש עמ' קכ"ט) שעל אלו שהטילו ספק באמיתות תורת הקבלה, אמר, "מי שבנגלה כופר בנסתר, הרי בנסתר הוא כופר בנגלה". כלומר, מי שבנגלה, בפרהסיא, בקהל עם ועדה, כופר בתורת הנסתר, הרי וודאי שבנסתר, כלומר בנסתר, הוא כופר בתורת הנגלה? אף לדין ייאמר, מי שבנגלה אינו מאמין בנסתר, מי שכשהנהגת ה' עמו היא בהסתר פנים אינו מאמין שה' מנהיגו, הרי שאף בנסתר כלומר בנסתר לבבו, אין אמונתו בשלימות אף בהנהגת נגלה, אף כשמאיר ה' פניו אליו אין אמונתו שלימה שה' מנהיגו.

וכמו שדרשו משם הרה"ק הבית אברהם זי"ע (פר' ויגש ד"ה שיר המעלות) על הכתוב בתהלים (קכו, א) שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, וזה לשונו, "היינו כחולמים", היינו כיוסף בעל החלומות, שעברו עליו כל כך הרבה צרות, כמאמר הכתוב, כל משברריך וגליך עלי עברו (תהילים מב, ח), ובסופו של דבר נתברר שהכל היה לטובה עבורו. כמו כן "בשוב ה' את שיבת ציון", כשתהיה הגאולה, יכירו וידעו שכל היסורים והגלויות, הכל היו לטובה, ועל כך ממשיך הפסוק, "אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה", כמשל מי שנתעורר מחלום שהיה רואה בחלומו הרבה צער וכאב, כשקם משנתו, כל הצער הוא לשחוק בעיניו, באותו האופן יביטו כשתהיה הגאולה העתידה על כל הצרות שעברו.

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מְאֹה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

שרה בת שבע שנים כבר היתה גדולה בקומה ויפה כבת עשרים

ברש"י כתב, "לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים וכו', ובת עשרים כבת שבע ליופי".

הקשה בתוספות השלם (על פסוק זה אות י"ח) שדברי רש"י לכאורה תמוהים מאד, שהלא אשה בת עשרים יפה יותר מילדה בת שבע, שכשהיא בת עשרים היא יודעת לקשט וליפות עצמה יותר מקטנה בת שבע, אם כן למה פירש שהיתה שרה יפה בשנת עשרים כמו בת שבע?

ויש לומר שבדורות הראשונים היו העמים גדולים כענקים בקומה, וכשהגיעו לשנת שבע או שמונה, כבר היו גדולים מאד. ולכן כשהיתה שרה בת שבע שנים, כבר היתה גדולה בקומה ויפה כבת עשרים. וכן מצינו גם ברבקה, שהלכה לשאוב מים מן הבאר בהיותה רק בת שלש שנים, מפני שכבר היתה גדולה בקומה.

שרה לא התיפתה במיני תמרזקים ובשמים

בדרך אחרת דרך רבנו הרי"ח הטוב זצוק"ל (עוד יוסף חי דרושים) להסביר את הדמיון "בת כ' כבת ז' ליופי" כך, כשם שבת ז' אינה דואגת על יפיה להתיפות ולטפח את עצמה, ואף על פי כן יש לה חן. כך שרה אמנו כשהיתה בת כ' בגיל שדרך נשים להתיפות, לא התיפתה במיני תמרזקים ובשמים, אלא הייתה כבת שבע שאינן מחשיכות את היופי כלל, ללמדך על הצניעות שהיתה בה.

לשרה היו שתי מעלות

עוד מסביר מורנו ורבנו הרי"ח הטוב זצוק"ל (שם), בת מאה כבת עשרים, ידוע הוא כי לזקנה ישנן מעלות ויתרונות משלה, כגון, ישוב הדעת, קרירות לגבי תאוות וכיוצא בזה. מאידך ישנן מעלות ויתרונות גם לנעורים, כגון, התלהבות, מרץ, זריזות וכיוצא בזה.

כאן באה התורה לספר לנו, כי בשרה היו תמיד שתי המעלות גם יחד, גם מעלותיה של הזקנה וגם של הנעורים. בהיותה בת עשרים כבר הייתה מחוננת במעלותיה של בת ק', ובהיותה בת מאה, עדיין היו בה מעלותיה של בת כ' זריזה ובעלת מרץ.

מה לא פסק מעל שולחנו של רבנו הקדוש

ומכאן נלמד שהאדם בצעירותו צריך ללמוד בחשק ובהתלהבות, בכל המרץ והפלפול, ומצד שני שהכל יהיה במתינות ובלי פזיזות להוציא הלכה לאורה במתון, ולחזור ולשנון ורק אחר כך לפסוק ההלכה. וכן זקני תלמידי חכמים אף על פי שהם כבר מתונים, מאידך אוהבים ללמוד דברים קלים ונחמדים ובעיקר לחזור על הלימוד, בכל זאת ילמדו כצעירים בחשק ובהתלהבות לחדש ולפלפל.

וכמו שהסביר מורנו ורבנו ראש הישיבה הגאון ר' יהודה צדקה זצ"ל הא דאמרינן בברכות (דף נז:): שלא פסק מעל שולחנו של רבנו הקדוש לא צנון ולא חזרת, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. והסביר הרב, "צנון" הוא חריף ורומז לחריפות, "חזרת" פי' חזרה לחזור על הלימוד, וזהו שאמרו, לא פסק מעל שולחנו חריפות של הצעירים ואף לא החזרה השייכת יותר לזקנים, לא בימות החמה, הרומזים לצעירות, ולא בימות הגשמים, הרומזים לימי הזקנה, תמיד עסק בצנון וחזרת.

ולמוד גדול בא ללמדנו, כי אינם דומים ימי העליה שבאדם, לימי העמידה, ולימי הירידה. לצעיר יש זריזות, חשק, שאיפה לעלות ולהגיע למטרה שבחר לו. לעומת זאת חסרונותיו הן, התגברות התאוה, ועשייתו את התורה והמצוות שלא לשמה, מכיון ששואף למלא רצונותיו.

מהות עבודת האדם לעבוד על עצמו

ועל זה פירש ה"תולדות" (ויקרא ב, יא-יב) את הפסוק, "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ, כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'. קרבן ראשית תקריבו אותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח". שאמרו חז"ל (פסחים נ:): לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אבל רק בצעירותו הותר לו ללמוד שלא לשמה, על מנת שיגיע ללשמה. וזהו שנאמר, כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ (ויקרא ב, יא), "חמץ" הוא היצר הרע, שהוא השאור שבעיסה, "כי כל שאור", היינו ההתנשאות, שלומד על מנת לעשות את התורה עטרה להתעטר בה, "וכל דבש" הם הנאות העולם הזה, שזה קרדום לחפור בו, "לא תקטירו ממנו אשה ליהוה", "קרבן ראשית תקריבו אותם" "ראשית" היינו בשנות הילדות, אבל "ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח", כי הן רק הכנה ואמצעי להגיע על ידי זה אל הלשמה.

לזקן יש מעלות, ישוב הדעת, מיעוט התאוה, ויותר אפשרות ללמוד תורה ולקיים המצוות לשמן. לעומת זאת חסרונותיו הן כבידות, חוסר זריזות, ומיעוט שאיפה לעלות.

וזאת כל עבודת האדם לעבוד על עצמו, להגביר כח הנשמה על הגוף, להכניע את יצרו ואת חסרונותיו שבכל תקופת חייו. ובדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו (מכות י:). וכמו שכתב האור החיים הקדוש (ר"פ חיי שרה) שבאמצעות דביקות האדם בקונו, יתהפכו היסודות כולם ליסוד האש, ויסוד האש, ליסוד אש הנשמה. עכ"ל. כלומר שיש אפשרות להפוך את טבעו ממש על ידי הדביקות בבואו. וזה שהיו חסידים ואנשי המעשה שרים בשמחת בית השואבה (סוכה נג). "אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו". כי כבר בילדותם היו מושלמים כבזקנותם, על ידי שהפכו את טבע הילדות לטבע של הזקנה.

הדרכה זו לימדה אותנו התורה לפי פירש"י במה שכתב ששני חיי שרה היו "כולן שוים לטובה", ללא הפרש בין זקנה לילדות, כבר כשהיתה בת כ' היתה כבת ק' ובהיותה בת ק' היתה כבת כ'. ועבודה גדולה, ומעלה נפלאה היא, לעבוד על עצמו, להפוך את טבעו.

שינוי פיתויי היצר

רמז להדרכה זו, יש לראות בדברי תנא דבי ר' ישמעאל (קידושין ל:), בני אם פגע בך מנוול זה משכהו אחרך לבית המדרש. אם "אבן" הוא נימוח, ואם "ברזל" הוא מתפוצץ. עד כאן. בימי הבחורות דומה היצר הרע ל"ברזל", הן מהברזל עושים קרדום לחפור בו, וכן שפוד לאפות ולצללות, וכן חרב ללחום. כן מתלבש היצר הרע על האדם בצעירותו לייגעו בטרדות הפרנסה (זהו קרדום לחפור בו), ולהנות מתענוגי העולם הזה (זהו שיפוד לאפות ולצללות), וללחום באדם שיעבור על כל מיני עבירות שבין אדם לחברו, כדי להשיג מטרותיו וכדומה וכדי שישגי את הקנאה התאוה והכבוד (זהו חרב ללחום).

ובימי הזקנה דומה היצר הרע ל"אבן", הן הזקן שואף למנוחה, להיות דומם כאבן. היצר הרע בוקנה משתמש בעצלות ובכבדות למונעו מעבודת ה'. לא די ליצר הרע שאיבד מהאדם את מיטב שנות חייו, אלא אף בזקנותו, הוא מונעו מלהשלים את מה שהחסיר.

לזה אומר התנא, ה"מנוול הזה" היצר הרע, המתנכל לך לגזול ממך את שנות חיידך חס ושלום, הן בימי הבחורות ואף גם בימי הזקנה, אל תשמע לו! "בני" צווחו דבי ר' ישמעאל, שמע בני, "משכהו אחריד לבית המדרש" על כרחו ותתגבר עליו, בין שנדמה לך כברזל, ובין כאבן, כי שם בבית המדרש תראה בעיניך שהוא נימוח ומתפוצץ על ידי קדושת התורה.

גבורת האדם על יצרו

ואביא לפניך מה שכתב בחוברת חיזוק של הרה"ג "כרם יוסף" שליט"א וזה לשונו, אמרו רבותינו במסכת סנהדרין (לח.) תנו רבנן, אדם נברא בערב שבת, ומפני מה, שאם תזוח דעתו עליו אומר לו, יתוש קדמך במעשה בראשית. ובמדרש רבה (בראשית פ"ח) איתא, זכה אדם אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת, ואם לאו אומרים לו זכוב קדמך, יתוש קדמך. וצריך ביאור דלכאורה במציאות הוי תרתי דסתרי, מצד אחד יש באדם חיסרון שאפילו יתוש קדמו, ומצד שני יש בו מעלה שקדם למלאכי השרת. ועוד צריך ביאור מה הפשט והכוונה במה שקדם הוא למלאכי השרת או בזה שיתוש קדמו?

וביאור הדברים למדנו מתורתו של הגר"א באבן שלמה (פרק א') בהקדים דברי חז"ל בבראשית רבה (שם) על הפסוק אחר וקדם צרתני (תהלים קלט, ה), אמר רבי אלעזר, אחר למעשה יום הראשון, וקדם למעשה יום האחרון, הוא דעתיה דרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר תוצא הארץ נפש חיה למינה, זה רוחו של אדם הראשון. אמר ר' שמעון בן לקיש, אחר למעשה יום אחרון, וקדם למעשה יום הראשון, הוא דעתיה דרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, ורוח אלהים מרחפת על פני המים, זו רוחו של מלך המשיח. ופירש שם בעץ יוסף, דרוחו של מלך המשיח היא רוחו של אדם הראשון.

ולפי זה רוחו ונשמתו של אדם הראשון נבראו ביום הראשון, לפני כל הבריאה, וגופו נברא אחרון לכל הבריאה. ועל זה אמרו רז"ל בהמשך דבריהם שם, זכה אומרים לו אתה קדמת למלאכי השרת ואם לאו אומרים לו זכוב קדמך, יתוש קדמך. וביאר שם בעץ יוסף, דמצד רוחו ונשמתו, הוא קודם גם למלאכי השרת, שהרי נברא ביום הראשון, ומצד גופו הוא פחות גם מהבעלי חיים, שהם נבראו קודם לגופו.

וכתב בזה רבנו הגר"א, וזה לשונו, מצד הגוף ונפש האדם, הוא גרוע מכל החי, אבל מצד הרוח והנשמה הוא גדול מכולם (ועיין בקובץ מאמרים שהביא הגר"א וסרמן זצ"ל מדברי זוהר הקדוש, שכל התכונות הרעות שיש בחיות הרעות נמצאים באדם מצד גופו).

ולפי זה הביאור בהא דמבואר בדברי חז"ל שאם זכה, אומרים לו אתה קדמת למעשה בראשית ואתה קדמת למלאכי השרת, ואם לא זכה, אומרים לו זכוב ויתוש קדמך. דהיינו אם זכה והגביר את נשמתו על גופו וחי חיים של נשמה ולא חי הגוף, הרי הוא ראש וראשון לכל מעשה בראשית, שנשמתו נבראה לפני מעשה בראשית, וגם הוא קודם למלאכי השרת שנבראו אחריו. ואם לא זכה והגביר גופו על נשמתו וחי חיים בהמיים של גוף, כיון שמצד גופו הוא אחרון לכל מעשה בראשית, הרי הוא אחרון למעשה בראשית, שאומרים לו יתוש קדמך.

יש לאדם ב' חשבונות

זבזה יבואר הפסוק, ואברהם זקן בא בימים (חיי שרה כד, א), שפסוק זה צריך ביאור מה הכוונה זקן בא בימים? ובמדרש רבה (נט, ו) אמר רב אחא, יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה. אבל כאן זקנה כנגד ימים, וימים כנגד זקנה. עד כאן. דהיינו יש אדם שיש לו זקנה ואין לו ימים ויש להיפך יש לו ימים ואין לו זקנה, ולכאורה המדרש בלתי מובן, איך יתכן זקנה בלי ימים, או להיפך.

דברים נמרצים כתב בזה הפנים יפות (הורוויץ, חיי שרה על הפסוק הנוכר) וזה לשונו, עניינו הוא, כי כל ימיו של אדם קצובים, ואמרו חז"ל כי בשעת הדין צריך ליתן דין וחשבון על כל יום מה שהיה קצוב לו לתקן בכל יום ויום. ויש לפרש בזה מה שאמר שלמה המלך ע"ה, עד אשר לא יגיעו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי חפץ בהם (קהלת יב, א), הם הימים והשנים שעברו בלי תיקון, והם ימי הרעה שצריך ליתן דין וחשבון עליהם בשעת הדין. וזוה מובן מה שסידר הגאון חיד"א בתפילה שלפני תהלים לומר "ואל תקחני מהעולם הזה קודם זמני עד מלאות שבעים שנה, באופן שאוכל לתקן אשר שחתתי". ולכאורה יפלא, וכי מי שזקן כבן ע' שנה לא יאמר כן?! (וכבר כתב המשנה ברורה (סי' תקפ"א סק"ג) שיש לדלג התיבות שבעים שנה), גם מה הפירוש "באופן שאוכל לתקן" וכו'? אך המובן בזה, שמי שעברו כמה ימים ולא תיקן בהם, הוא זקן בלא ימים, וצריך לעשות תשובה ולהשלים ולעסוק בתורה, וישים

לילות כימים, יותר מן המחויב. וזהו שאפילו מי שהוא זקן, מבקש שיאריכו ימיו, שישב בתשובה וישלים אשר שיחת בביטול תיקונם, וזה שאמרו באברהם שהיו לו ימים נגד הזקנה. עד כאן לשונו.

נמצא שיש לאדם ב' חשבונות, חשבון השנים, שבכל שנה ביום שנולד בו עברה עליו עוד שנה. וחשבון הימים שצריך לחשב כמה ימים של עבודת ה' היו לו באותה שנה, האם היו כל הימים מלאים, או שהיתה זו שנה חסרה או ריקה חס ושלום. ובאברהם נאמר "זקן בא בימים" וכלשון המדרש הנוכח, שהיו לו זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה, דהיינו שכל ימיו ממש נצלם לעבודת השם, ולא החסיר יום אחד מעבודתו יתעלה, והרי שהוא בא ב"זקנה" יחד עם ה"ימים".

מעשה בכתב סופר

רגילים העולם לשמוח ולהודות לה' ביום ההולדת, בבחינת שהחינו וקיימנו והגיענו להשלים עוד שנה לטובה. אבל מה מפליאים הדברים המסופרים על הכתב סופר וצ"ל (מובא בהקדמת כת"ס עה"ת) שבהגיעו לשנתו הנ"ד, היה אז רחוק מביתו בעיר הבירה בודאפעסט (בה ישב ג' חדשים בעת הפילוג מהרפורמים ויסוד הקהלות החרדיות). פעם בישבו לבדו בחדרו, נכנס אליו תלמידו שהיה כבר אחד מגדולי הרבנים, ומצאהו בוכה. נבהל התלמיד ושאל, רבנו מה קרה, ענהו הכתב סופר, היום מלאו לי לטובה נ"ד שנה, והנני יושב ועושה חשבון הנפש, איך נצלת את ימי לילתי ושנותי, ואיך לא אבכה? ובכו שניהם יחדיו.

אם בארזים נפלה שלהבת, מה יענו איזובי הקיר. כל ימי הכתב סופר זי"ע היו נ"ו שנים, בהן הספיק להרביץ תורה לאלפי תלמידים, מהם ממש מאות רבנים וראשי ישיבות, ולכתוב בכתב יד קדשו ד' חלקי תשובותיו, ו' חלקי ספריו בסוגיות הש"ס, דרשותיו, ספרו על התורה, ובכל זאת ישב ובכה על השנים שכאלו היו בלי ימים, מה נענה אנו אבתריה.

תשובה עושה תחיית המתים ל"ימים מתים"

אבל הא ניחא, למי שזכה שבילדותו עסק בתורה ובמידות טובות וכן בזקנותו עוסק בתורה בחשק. אבל מה יעשה הזקן שלא זכה בילדותו ללמוד תורה, ורק בימי הזקנה מתחרט על הילדות?

וראה בבאר מים חיים (ר"פ חיי שרה) שפירש את מאמר חז"ל (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, נצחו, מוטב. ואם לאו, יזכיר לו "יום המיתה". עד כאן. דלכאורה היה להזכיר לו את המוות עצמו, או את אשר עתיד ליתן דין וחשבון אחר המוות, ומה זה להזכיר לו "יום" המיתה. אלא שאם עובר יום בלי עבודת ה', הרי זה יום מת, שאין לו חיות, ואי אפשר עוד להשלימו, כי אם יעבוד למחר, אין זה משלים את יום האתמול, שהרי למחר מצווה הוא שוב על יום המחר. כעין שכ' המשנה ברורה (סי' תקמ"ה סקמ"ז) להתיר לכתוב חידוש תורה בחול המועד, אפילו אם לא ישכחו עד לאחר המועד, כיון שבכל עת ורגע מוטל על האדם לעמול בתורה ולחדש בה כפי יכולתו, אין שייך לומר שימתין עד אחר יום טוב, ואז יכתוב את החידוש, שאחר יום טוב, יהיה עליו חיוב אחר, דהיינו שיחדש אחר כך חידושים אחרים. עכ"ל. וגם כאן כיצד ישלים מחר את היום שעבר, הרי אז חל עליו חובת יום המחר.

מכל מקום עיין שם בבאר מים חיים שמאריך, שבתשובה גדולה, אפשר לתשובה זו להיות בגדר "תחיית המתים", דהיינו להחיות את היום הנחשב למת בלי תורה ועבודת ה'.

ועמד המנחת יוסף על כך כיצד מועילה תשובה להחיות יום המת. יש לבאר שאם זו תשובה מאהבה, הרי נהפכות אפילו הזדונות לזכיות (יומא פו:), וכמו שביאר החתם סופר ז"ל (דרשות לשיר השירים דף ט.). שמכזית נבילה שאכל באיסור ושב מאהבה נעשה לו ממש כזית בשר של אכילת קרבן פסח. ואם כן מכל שעה בטלה, נעשית שעה של תורה ועבודת ה', ונמצא שאת ימיו "המתים", את ימי הבטלה, הפך לימי "חיים", לימי עבודת השם. אכן מי יזכה לתשובה מאהבה, אשר זו מדרגה רמה.

אכן מדברי הפנים יפות הנ"ל שכתב, וצריך לעשות תשובה, ולהשלים בעסק התורה, וישים לילות כימים יותר מן המחוייב. עד כאן. מבואר שהתשובה מועילה לבני אדם רגילים לתיקון הימים שכבר עברו ואינם עוד, ואין צריך לכך דווקא את התשובה הגדולה מאהבה. והיינו שכאשר שב מעיקרו ומתחרט, ומשנה מעשהו בפועל, ו"משים לילות כימים יותר מן המחוייב", שאמנם בן אדם מחוייב לעסוק בתורה כפי כחו ואפשרות פרנסתו, אבל זה שלומד יותר מכחו, וגם יותר מאפשרות פרנסתו, הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו, מחשיב לו את העודף הזה, וכפי הנראה שמחשיב גם שעה של עודף לכמה שעות רגילות, שהרי אינה דומה שעה של התאמצות ומסירות נפש, לשעת שלווה ומנוחת הנפש, ועל ידי זה ישלים לו השי"ת את חסרונו ימיו, באורך ימים ושנות חיים.

ויש לרמוז זאת במאמרם ז"ל (ברכות לא.) שבהלולא דמר בריה דרבינא, אמרו רבנן לרב המנונא זוטי "לישרי לן מר" (ישר לנו אדוני) (ומאחר שסבר שרבתה מדי השמחה ובדיחות הדעת) אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן (אוי לנו, שנמות, אוי לנו שנמות), אמרי ליה אנן (אנחנו) מה נעני בתרך (מה נענה אחרך (כחרו חוזר בשיר זה), אמר להם (כך תענו) הי (היכן) התורה והי (היכן) המצוה דמגנו עלן (שיגנו עלינו). עד כאן. שבשעת התרוממות הרוח ביקשו רבנן לשמוע איזו התעוררות מרב המנונא, והתחיל לשורר ווי על הימים המתים, ההולכים מאתנו בלי חיות כמו שצריך, וזהו "ווי דמיתנן" שימי החיים שלנו חס ושלום הם כמתים. ושאלוהו רבנן אם כן מה נענה אבתרך, היש תקנה לאותן ימים יקרים, שהלכו לאבדון, או שאפשר עוד להחיותם? והשיב להם, תתעוררו ותשירו, הי תורה והי מצוה דמגני עלן, שעל ידם אפשר להחיות את הימים המתים, אם תתעסקו בתורה ומצוות בכל כחכם.

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

כשמתה שרה, החל אדם הראשון לדבר תרגום

איתא במדרש פליאה (מובא בספרים רבים כגון ברזין דאורייתא דף כ"ד ע"א בשם הה"ק ר' מנחם מנדל מויזניצה), כשמתה שרה, החל אדם הראשון לדבר תרגום. עד כאן. וצריך להבין מה קשורים הדברים זה בזה.

התשובה, ידוע (בזוהר ח"א דף נו ע"ב) שכשאדם הראשון אכל מעץ הדעת נגזרה מיתה על אדם הראשון ועל כל זרעו אחריו (עירובין יח:), וכל אדם שנפטר בא בטרוניא אצל אדם הראשון ואומר לו, ואתה גרמת לי למות, וראה איך שכל בני ובנותי מצטערים בוכים ומבכים. עונה לו אדם הראשון, בא נפתח את הספרים שלך ונראה כמה עוונות אתה עשית, והנה כולו מלא חטאים עוונות ופשעים, ואז מיד מסתלק והולך לו, שגם ללא אדם הראשון היה מת בחטאיו.

ומעתה אצל שרה כתוב, מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. ופירש"י ממדרש רבה (נ"ח, ד'), לכך נכתב "שנה" בכל כלל וכלל (במנין המאות כתוב "שנה" וכן במנין העשרות ובמנין היחידות, ככתוב מאה "שנה" ועשרים "שנה" ושבע "שנים"), לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת ק' כבת כ', מה בת כ' לא חטאה, שהרי אינה בת עונשין, אף בת ק' בלא חטא. עד כאן. נמצא כשרה באה במרום אצל אדם הראשון ואמרה לו, אתה גרמת לי שאני אמות, והרי בן אחד יש לי שבא לי בזקנותי ועדיין לא הכנסתי אותו לחופה, לא היה לו מה לענות לה. ולכן מיד התחיל אדם הראשון לדבר תרגום לפי שזהו לשון התרגום של פסוק זה, והווי חיי שרה מאה ועשרין ושבע שנים. עד כאן. נמצא שהתרגום השמיט את התוספת של "שנה" "שנה", וממילא לפי התרגום אין את הדרשה שמביא רש"י, ואין ראייה שבת מאה כבת עשרים ללא חטא.

"וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

"ויהיו" בגמט' ל"ז, ללמדנו אדם שאין לו בנים חשוב כמת

בזוהר הקדוש (ח"ג דף קכ"ג ע"א) "ויהיו" בגמט' ל"ז לרמוז שבאותה שעה היה יצחק בן ל"ז שנים כששב מהעקידה. ולפי זה יש לומר שבאה התורה ללמדנו את מאמר חז"ל, אדם שאין לו בנים חשוב כמת (נדרים סד:), שהרי שרה אמנו חייתה קכ"ז שנים, ורק אותם ל"ז שנים שהיה בנה אצלה, אותם שנים נחשבים שחייתה בהן. וזהו שנאמר "ויהיו חיי שרה" כמנין "ויהיו", אלו הן "חיי שרה", הימים הללו היו עיקר חייה. שהרי כשהייתה בת צ' שנה נולד יצחק (בראשית יז, יז) ונפטרה בת קכ"ז. ויצחק אבינו בן ל"ז שנה היה כשנעקד (זוהר הנ"ל, וראה רש"י להלן כד, כ) ואז נפטרה אמו.

"מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (כג, א)

מאן דאיהו רב - כאן בעוה"ז, איהו זעיר - בעוה"ב

בזוהר הקדוש (ח"ג דף קס"ח ע"א, ונעתיק לשונו בהערה) כתב הטעם שאצל "מאה" שהוא מנין רב כתוב "שנה", ואצל המנין המועט "שבע" כתוב "שנים"? ללמדנו מוסר, מאן דאיהו רב (מי שהוא גדול), כאן בעולם הזה, איהו זעיר (הוא קטן) בעולם הבא, ומאן דאיהו זעיר (כלומר מי שהוא עניו) בעולם הזה, איהו רב לעולם הבא. וזה מרומז כאן שנאמר "מאה", שזה הרבה שנים דהיינו מי שמחשיב עצמו לרב, נחשב ל"שנה" אחת, ואילו המחשיב עצמו מועט "שבע" אז הוא רב שעליו נאמר "שנים", שנים מועטות נחשב לשנים מרובות.

כיוצא בזה מצינו במסכת פסחים (דף נ.) רב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי חלש, גווע ופרחה רוחו (רב יוסף חלה ונפטר). כי הדר (כשחזרה נשמתו), אמר לאביו, ראיתי אותם שהיו בעולם הזה בכבוד ובעושר, שם בעולם האמת היו בביזוי ובעצר, ואלו שהיו בביזוי ובשפלות, שם ראיתם בכל עונג ושלוה.

מוסר מצורת אצבעות האדם

וכן כתוב, קטון וגדול שם הוא (איוב ג, יט), היינו שאין הפרש בקבר בין העשיר לעני, אלא כולם הולכים אל מקום אחד. וכתב הרב בעל שבט מוסר, שמאצבעות ידי האדם יש ללמוד מוסר, שהרי האצבעות כשהן זקופות ועומדות, שאז הן בחינת חי שהוא עומד, יש הבדל והיכר בכל אצבע בין גדול לקטן, אבל כשהן כפופות, הן בבחינת מיתה, כמו המת שהוא שוכב, הן שוות. ואין היכר, בין אצבע לאמה. כי כאמור בשעת המיתה אין הבדל בין קטון וגדול.

”וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֵׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה” (כג, א)

מצמיח ישועות מהצרות

בראשית שנות התר"מ, בתוככי אחד מגדודיה הגדולים של צבא ארה"ב, קמה וגם ניצבה פלוגה עצמאית - מהחיילים היהודים שגויסו לגדוד. הם ארגנו לעצמם ביהמ"ד שיעורי תורה, ספר תורה ואוכל כשר ושאר שירותי הדת, הצבא האמריקאי הכיר בבקשות החיילים והשיג עבורם כל מצרכי הדת ואפילו ספר "מחנה ישראל" שיצא אז לאור על ידי מרנא החפץ חיים זצ"ל שקיבץ לפונדק אחד את כל ההלכות השכיחות לחיילים במצב דומה.

והנה באחת מהפלגותיה של הפלוגה התחוללה סופה אדירה, האוניה הגדולה שהכיל מאות חיילים טבעה, ועמה נספו כל החיילים ששהו על סיפונייהם, ביניהם גם חיילים מאותה קבוצה יהודית. אחד מהם נותר - הניצול היחיד מכלל החיילים היה הבחור "יחיאל" שנסחף לאי זנוח שהיה בקירוב מקום, הוא מצא את עצמו בודד ושומם על אדמת נכר - מודה על כל נשימה, אך מנותק לגמרי מכל העולם ללא שום אמצעי תקשורת.

אמריקה וכל העולם נעשו כמרקחה עם היוודע האסון הכבד, אך משלא נמצאו שרידים נשכח העניין מכל לב. לבנתיים מנסה יחיאל לשרוד על האי ולחיות מפרי העץ, מי הים וצידת דגים כשבראש מעייניו חיפוש דרך להיחלץ ולהגיע לאדמת מבטחים, אך לשוא. כל מאמציו עלו בתוהו, גם איתותי המדורות הקטנות שהדליק מאבני המקום - היו ללא תועלת. הייאוש החל לכרסם בו ובלית ברירה החליט להגן על עצמו מפני רוחות גשמים וחיותו יער בבניית ביקתת עצים וקש - עדי יחמול עליו המרחם. גזו ענפים, קיצץ אילנות, צירפם וחיברם, עד שקמה וגם ניצבה בקתה דלה שתשמש עבורו כמחסה ומסתור מזרם וממטר, עד יעבור זעם. החורף הכבד צבר תאוצה, הקור התעצם והכפור השתלט על כל אבריו, בקושי מצא מענה בבקתתו ממטרות העזו ומטר ומטללי הרוחות, אך יותר מכך - כלום.

ויהי בחצי הלילה, ארובות שמי האי נפתחו, מבול עז ניתך ארצה מלווה בסערות רעמים ובמתקפות ברקים ללא רחם. בקושי מצא יחיאל מסתור בבקתתו מהגשמים, אך שמחתו לא ארכה, כשלפתע פגע בה ברק ובן רגע הפכה כולה למאכולת אש אימתנית שצירפה לחגיגה אף את העצים השכנים. יחיאל עומד ועיניו כלות - עד כאן! מאומה לא נותר לי מלבד בקתתי הדלה, והנה גם היא איננה, ואני אנה אני בא. גשמי דמעותיו הצטרפו לנחלי הגשמים שהלכו לים הסוער. א-לי א-לי למה עזבתני...

עולמו שחרב עליו באחת שבר אותו לגמרי בצעקות קולות וברקים עד לב השמים.

מתוך המרמור והבכי כי רבה, והנה רואה הוא לפתע מולו את הלא- יאומן: אור קטן שמתגדל עוד ועוד אט אט... אנייה מתקרבת! הוא שפשף את עיניו בתימהון, ומיאן להאמין: האם הגיע זמן גאולתי, מישוהו זיהה אותי, גילה אותי. הודו לה' כי טוב. הוא סופר את השניות והחלום הופך למציאות, אניית מטען גדולה עוגנה בסמיכות אליו.

באפיסת כוחות עלה על הסיפון, התחמם בבגדים יבשים שהוצעו לו ובמלוגמת משקה חמימה, ולאחר כשחזר לנפשו ניגש לרב החובל והודה לו על הצלתו, אך תמה בפניו: חודשים מספר שהנני מנסה בכל דרך לאותת לאניות לאור היום והלילה ובכל מצב שהוא, וכלום. והנה עתה באפלת הלילה גילית אותי בתוך הסערה, האיך, אתמהה. תמה עליו רב החובל וענה לו. וכי עיוור אני?! הן מרחוק ראיתי את המדורה הגדולה שהדלקת ואותות המצוקה ששידרת, ללא מחשבה שניה, תיכף ומיד, הפנתי את האנייה והנה הייתי שליח הצלה. אך, המשיך רב החובל בנשימה אחת לעומתו, אמור לי אתה... איך הצלחת בתוך גשם העבותות להדליק מדורת אש שכזו? הלא דבר הוא...

דווקא הצרה והקושי, הקש ששבר את גב הגמל, הם היו ישועתו של יחיאל. וכפי שכתב יחיאל בעצמו במכתב הצלתו 'מתברר שהקושי האיום והנורא שהיה לי, הוא היה ישועתי - הכל לטובה' ומעתה הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד.

ומכאן לסיפור השגחה-פרטית בן זמנינו. אחד מן היהודים המקומיים בארה"ב, שנזקק היה להלוואה דחופה נכנס לארגון גמ"ח של רחמנים בני רחמנים ולווה סך חמישים אלף דולר תמורת ציקים שהפקיד לתוספת ביטחון בידי הנהלת

הגמ"ח, צ"ק לכל חודש, אך התנה עליהם מראש שכיוון שאין לו די כסף בבנק לכן יביא בעצמו לגמ"ח כסף מזומן כל חודש ותמורתו יקבל חזרה את הציק של אותו חודש. וכך הוה בחודש הראשון השני וגם השלישי, הכל התנהג כמסוכם וכשורה, אך בחודש הרביעי שכח בעל הגמ"ח והפקיד את הציק לבנק ואפילו לא זכר לעדכן את הלווה בעל הצ"ק.

באותו לילה חזר הלווה מעבודתו מחוץ לעירו הביתה כשהוא עייף ויגע מעמל היום. אך באמצע והנה רואה הוא כי עוד מעט ואין דלק, ובאין קמח אין תורה. למזולו הספיק המקצת דלק שנותר בכדי להגיע לתחנת הדלק הקרובה. בזרזות ניגש לעמדה למלא דלק באופן עצמאי, הוציא את כרטיס התשלומין (אשראי) ורצה לשלם ביודעו בבירור שיש לו קצת כסף בבנק, אך באותו היום ירד הכרטיס יחד עם הצ"ק, והאשראי לא עבר. בצר לו התקשר לבנק בדק ונודע לו שהופקד הציק של הגמ"ח שלא כרצונו בבנק ובכך התרוקן חשבונו לחלוטין.

מה עושים. הוא נמצא מחוץ לעיר, אין לו שום גואל ומכר בכל הסביבה, ומאין יבוא עזרו. אך, לא אמר נואש אלא עמד בצד ואמר בכוונה יגם זו לטובה - כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. הוא החל לחפש ברכב אולי ימצא שאריות מטבעות פה ושם, חיפש בעמל ומצא מטבע שם ודולר כאן וכו' ויגעת ומצאת תאמין עד שהתקבץ אצלו עשרים ושלושה דולר, אמנם לא מספיק למלא את מיכל הדלק עד תומו, אבל יספיק לו די והותר להגיע למחוז חפצו לביתו שבעיר.

לקח את הכסף והלך לשלם בחנות התחנה, משהגיע לשם הציע לו הגוי שעבד בתחנה שימלא דלק רק בעשרים דולר, ובשלושה דולר הנותרים יקנה אצלו בתחנה כרטיס להגרלה שאמורה להתקיים בקרוב על סכום כסף גדול. אותו יהודי שלא היה רגיל בכך רצה לפוטרו, אך משהציע הלה שוב ושוב, חשב שאולי זו הזדמנות, וכך עשה, קנה כרטיס בשלושה דולר, ובשאר מילא דלק. כעבור ימים מספר עלה אותו יהודי בגורל וזכה בסך 50,000 דולר כאותו סכום כולו שלווה מהגמ"ח. חישוב פשוט גילה כי דווקא "הצרה הצרורה" שהכניסו בעל הגמ"ח לתוכו, זה גופא היה ישועתו, שהרי אילו שילם ישירות במכשיר האשראי ולא דרך אותו גוי כי אז לא היה נכנס ולא קונה ולא זוכה בהגרלה. ולהודיע, שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך. (לקראת שבת מלכתא. קטעים מתוך שיחת גאב"ד חרדים)

"בְּקִרְיַת אֶרְבֶּעַ הוּא חֲבֵרוֹן" (כג, ב)

מדוע חברון נקראת "קריית ארבע"

נקראת "חברון" ונקראת "קריית ארבע", ככתוב בפרשתנו ותמת שרה בקריית ארבע היא חברון (בראשית כג, ב), וביאר רבנו בחיי (שם) למה נקראת "קריית ארבע"? א'. על שם "ארבעה" זוגות שנקברו שם איש ואשתו, אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. ב'. על שם "ארבעת" הגיבורים, אחימן ששי ותלמי ואביהם שהיו דרים שם. ג'. על שם שהיתה מחלק שבטו של יהודה שהיה הבן "הרביעי".

ממשיך רבנו בחיי שיתכן לומר שקריית ארבע נקראת חברון, על שם שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלהים עם ד' מחנות שכניה, ולא לחנם חמדוה אבות העולם, שממש זכות הנשמות להתחבר לשרשן, שהוא כסא הכבוד.

חברון יש לה ג' מעלות

בספר תפארת ירושלים (ריזנמאן, עמ' מ"ו, תרע"ג) מביא מספר שער החצר (סי' ש"פ, נדפס תרכ"ב) שלעיר חברון יש ג' מעלות, א'. שהיא בארץ ישראל. ב'. שהיא אחת מערי מקלט. ג'. שהיא מערי יהודה. והוסיף שגם חברון ת"ו היא גרמה לישיבת כל ארץ ישראל, לפי שעל ידי שכלב בא לחברון, כמו שנאמר, ויבא עד חברון (במדבר יג, כב) ניצול מעצת מרגלים, ועל ידי זה נמצא זכות וקיום והעמדה לישראל להכנס לארץ ישראל, ונמצא שקדושת חברון ת"ו היא גרמה שיכנסו ישראל לארץ ישראל ת"ו, ואף על גב שאמרו בגמרא מסכת סוטה (לד): שביאתו של כלב לחברון היתה לצורך השתטחות על קברי האבות, מכל מקום הכתוב לא תלה את ביאתו כי אם בחברון, כנאמר ויבא עד חברון (במדבר יג, כב) לומר שקדושת חברון ת"ו היא שעמדה להצילו מעצת מרגלים.

חברון חסר ו' בגימטריא עשר פעמים הוי"ה ב"ה

וממשיך ה"שער החצר" ואומר, שגם חברון נכתבה בתורה בכתבי חסר "חברן" אותיות חב"ר נו"ן, שהאות נו"ן פשוטה רומזת על קשר ויחוד כל העולמות, מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין, לפי שכל העולמות מיוחדין ומקושרים בהארץ אין סוף ברוך הוא, וכן חברון באמצעות קשר ויחוד כל העולמות, ולזה רמז "חברון" חסר ו', בגימטריא עשר פעמים הוי"ה ב"ה שהוא כללות כל עלמין עד סוף כל העולמות וזהו חברון חב"ר נו"ן.

עוד ממעלות חברון

עוד מעלות העיר חברון הביא בספר ארץ חמדה (שטרן, פרק ל"ט), בחברון כרת אברהם ברית עם אחי אשכול ואחי ענר. ונתן להם את אלוני ממרא (בראשית י"ד).

בחברון גר אברהם אבינו עשרים וחמש שנה, כמוכא בסדר עולם רבה (מ"א) וכן הובא במדרש רבה (בראשית פרשה נ"ד סי' ו') ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, רבים מאותן שעשה בחברון, בחברון עשה עשרים וחמש שנה, וכאן עשה עשרים ושש שנים.

בחברון נמשח דוד למלכות כמוכא בנ"ך (שמואל ב, ב, ד) ומלך דוד בחברון שבע שנים וששה חדשים (שמואל ב, יא). **רבי אליהו מני רבה של חברון** אמר, אילו האר"י ז"ל היה בא לחברון, היה מגלה בכל ד' אמות מנוחתו של צדיק. **רבי אברהם אזולאי** בספרו חסד לאברהם (מעין ג' נהר י"א) כתב וזה לשונו, כל הדר בחברון הוא בטוח, וכן הנפטרים בה ונקברים בה זוכים לעלות נפשותיהם, כי הוא יתד תקוע לעבור לגן עדן תחתון בלי עיכוב ואין מי שימחה בידם כדי ללכת לגן עדן בלא צער.

בחברון בעבר היה בית הקברות גדול, וכמו שאמרו בכתובות (דף קב:) ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יותר מחברון, דהוו קברי בה שיכבי, דהיינו שהיו קוברין בה מתייהם, ופירש רש"י בסוטה (דף לד:) ותדע דטרשין היא ואינה ראויה לפירות ככל שאר הארץ לפיכך יחדוה לקבורת מתים.

עוד כתב הגאון רבי שמעון בן דוד זצ"ל בספרו שער החצר (סי' ש"פ, נדפס תרכ"ב) עוד ראיתי להרב קמח סולת (דף נ"ג) שכתב בשם גאון עוזנו הרב ברכי יוסף, בשם מור זקנו מורנו הרב רבי אברהם אזולאי, שכשישים ידו על הקבר יאמר פסוק ונחך ה' וגו' (ישעיה נח, יא) שיש בו ט"ו תיבות כמנין קשרי היד. עד כאן. וכתב על דבריו הרב קמח סולת וזה לשונו, ואנכי לא ידעתי מה שאמר שיש בפסוק ונחך ט"ו תיבות ולפי החשבון הם י"ז תיבות? ועיין להרב מופת הדור והדרו הרב עטרת החיים (סי' לד') שהביא דברי מורנו הרב רבנו אברהם הנזכר וכתב עליו וזה לשונו, ואפשר דכוונת הרב הוא שדקדק בלשונו לומר שיש ט"ו תיבות, לרמוז דלא פחות מט"ו ומנין קשרי היד היינו עם הדפק יעו"ש. ועל פי האמור יותר ניחא, דמנין קשרי היד, היינו עם הכף כמו שנתבאר.

בית הכנסת אברהם אבינו שבחברון

ברובע היהודי בחברון, עומד בית הכנסת הנקרא על שם אברהם אבינו שנוסד לפני יותר מארבע מאות שנה. והובאו לשם ספרי תורה עתיקים מבית הכנסת העתיק בעזה.

על שום מה נקרא בית כנסת זה על שם אברהם אבינו, על כך מספר בעל עמק המלך (בהקדמה שלישית לספרו פרק י') מגדולי המקובלים.

אודיע לכם, בני אלהים חיים, דבר פלא שנעשה בחברון ביום הכפורים, בימי ר' יצחק ארחא, תלמידו של האר"י הקדוש, בשנת חמשת אלפים שלוש מאות ושמונים לפרט גדול, בימים ההם בחברון אין עשרה שיתפללו בציבור, רק בשבתות וימים טובים יתקבצו לשם מן הכפרים ומתפללים בעשרה ויותר. והיה בערב יום הכיפורים לא היה בחברון רק תשעה אנשים. המתינו לבני הכפרים שיבואו, ולא בא אחד מהם, כי הלכו כולם לירושלים עיר הקודש, תבנה ותכונן, במהרה בימינו, אמן.

והיו יושבי חברון, והם כולם מחסידי עליון, בצער גדול וככו הרבה בכי על שיתפללו ביום הכיפורים ביחידות. והיה הם נשאו עיניהם, והנה איש זקן בא מרחוק, ושמחו כנגדו שמחה גדולה. וכשבא אליהם נתנו לפניו לאכול סעודה המפסקת. בירך אותם ואמר שכבר אכל בדרך. ובכך התפללו ביום הקדוש וכיבדו את האיש בכבוד גדול.

במוציא יום הכפורים התחילו מדיינים זה עם זה, כי כל אחד רצה להביא את האורח לביתו. ונתפשרו בגורל, ונפל הגורל על החזן. הלך החזן לביתו והאורח אחריו. וכשהגיע סמוך לביתו פנה החזן לאחוריו, לכבוד האורח. שיבוא ראשון לביתו וראה והנה איננו.

באותו הלילה בא הזקן בחלום להחזן ואמר לו, אני אברהם אביכם. באתי אליכם להשלים המנין, כי ראיתי אתכם בצער גדול.

החיד"א הביא את המעשה הזה, ודן איך אברהם אבינו שכבר אינו חי יכול על פי דין להצטרף למנין, והביא את דברי ספר חסידים (סי' אלף קכ"ט) שרבנו הקדוש היה מוציא אחר פטירתו את בני ביתו ידי חובת קידוש.

ובספר שער החצר (סי' ש"פ) כותב, ראיתי להביא פה מה שראיתי בכתבי אחד קדוש מה שחלם בענין חברון וזה לשונו, בליל ב' בשבת וכו' ראיתי בחלומי אני הקטן מתושבי עיה"ק חברון, שבאתי למקום קיבוץ אחד גדול להתפלל שם מנחה, ומצאתי שם אנשים שאני מכירם והיו מקצתם אומרים נתחיל זמן מנחה ומקצתם אומרים עדיין לא זמן מנחה, בהדי הכי התחיל אדם אחד שאני מכיר אותו ואמר אני רוצה לדרוש מעט על רמזי א"ב, והתחיל ואמר אות א' מרמז על אחדותו יתברך ושתק, ואני עניתי תדרוש על אות א' שמורה על אהבה, ובתוך הענין ראיתי שקצת מהקהל אומרים לי תדרוש על מעלת חברון ת"ו, והתחלתי ואמרתי, תדעו שאני רוצה לדרוש על מעלת חברון, לא בשביל שאני דר בתוכה, אלא דורש אני לשם יחוד קוב"ה, הלא תדעו שחברון לשון חיבור ואחווה, שהדרים בתוכה צריכים להיות באהבה ואחווה שלום ורעות, ולזה אבותינו הקדושים הטמונים בתוכה לא היו רוצים להזכר כבודם על מחלוקת, שלזה אמר יעקב אבינו עליו השלום, בקהלם אל תחד כבודי (בראשית מט, י), ודרשו ז"ל (בראשית רבה פרשה צ"ח סי' ה') "בקהלם", בעדת קרח, "אל תחד כבודי" שלא יזכר שמי במחלוקתם. וכיון שלא רצה להזכר שם כבודו במחלוקת קרח, הוא הדין בכל מחלוקת. וכן כיון שיעקב אבינו עליו השלום שהוא הקו אמצעי שכולל את אברהם ויצחק, אם כן גם כן הם על דעתו יסמוכו ולכן אברהם יצחק יעקב בגימטריא תרל"ח, כמנין נור השלום וכו', ועל כן כל מחלוקת אינה מתארכת בחברון.

"וַיבֹא אַבְרָהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ" (כג, ב)

מנין בא אברהם אבינו

איתא בחז"ל (בראשית רבה פ' נ"ח סי' ד') "ויבא אברהם", מהיכן בא, רבי לוי אמר מקבורתו של תרח בא, עד כאן. וזה מרומז כאן בראשי תיבות שבפסוק, שני חיי שרה, שהם עולים בגמט' "תרח". עוד איתא במדרש (מובא בספר גן רוה אדימאשיק, ריש חיי שרה, תרע"א) שבאותו יום ששרה נפטרה, נפטרה גם בתה.

וכל זה מרומז כאן בפסוק "ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכתה", "ויבא" הן אותיות "אביו" רמז ש"ויבא" ממייתת אביו תרח. "לספוד לשרה", זו מיתת שרה, כפשט הפסוק. "ולבכתה", האות כ' כתובה כאן בתורה באות קטנה, לרמז שיש לדרוש את המילה בלי האות "כ", ויוצא "לבכתה", וכאלו נאמר "לספוד לשרה ולבתה".

"לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ" (כג, ב)

למה נכתבה כ' זעירא

יש מפרשים "ולבכתה" נכתב בכ' זעירא, היות שבכה אברהם מעט, כי עד שהגיע לחברון, הלך ג' ימים מהר המוריה עד חברון, וכיון שהלכה היא שג' ימים לבכי (מועד קטן כז:): הרי שעד עתה בכה אברהם הרבה לפי כבודה של שרה, ולאחר ג' ימים לבכי, בוכים רק מעט, ולכן מובן עתה מדוע נכתבת כ' זעירא, לרמז שבכה אברהם מעט, כי כבר עברו ג' ימים לבכי.

ומורנו ורבנו הגאון מופת הדור כמוה"ר עובדיה יוסף זצוק"ל מפרש, מפני שראה אברהם אבינו בעולמות העליונים איזו שמחה וריקודים יש שם, איך מקבלים את פניה של שרה ואיזה מקום מכובד הכינו לה בגן עדן, ועל כן היה שמח מאוד, אבל מפני הרואים בכה מעט, ולכן נכתבה כ' זעירא.

"וַיבֹא אַבְרָהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ" (כג, ב)

מדוע לא בא גם יצחק לספוד ולבכות לשרה

כתוב כאן בתורה שאברהם הגיע לספוד לשרה ולבכותה, ונשאלת השאלה מדוע יצחק אבינו לא נזכר כאן, שגם הוא הגיע לכבד את אימו כבוד אחרון?

שלחו אביו ללמוד תורה

אמרו רבותינו (בראשית רבה וירא נ"ו י"א) שאכן יצחק לא היה שם לפי שאברהם שלח את יצחק לבית מדרשו של שם ללמוד תורה. משום שאמר אברהם, היות וכל הטובה באה לידי בגלל שעסקתי בתורה ומצוות, לפיכך איני רוצה שתמוש התורה מזרעי לעולם, לכן שלחו לבית מדרשו של שם.

שלחו אביו מפני עין הרע

ויש אומרים (בראשית רבה פרשה נ"ו סי' י"ט) ששלחו בלילה מפני עין הרע, שמא יתנו הבריות עיניהם ביצחק לאמר, כיצד הצליח לעבור את נסיון העקידה, נסיון כה קשה ובשמחה רבה, וכמו שכתוב על חנניה מישאל ועזריה, כי משעה שעלו מכבשן האש לא נזכרו יותר שמותם, משום שמתו מעין הרע.

יצחק היה בגן עדן להתרפא

במדרש אמרו (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"א), שמכיון שנשחט רוב הקנה של יצחק והיה בסכנת מות, באו מלאכי השרת ולקחוהו לגן עדן כדי לרפאותו, ונשאר שמה במשך שלש שנים. ולכן מובן מדוע לא הגיע יצחק לספוד לשרה ולבכותה, שהרי היה באותה שעה בגן עדן. ולכן גם כשנכנס יעקב אצל יצחק אביו, אמר יצחק, ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' (בראשית כו, כז), ואמרו רבותינו (בראשית רבה ס"ה כ"ב) שנכנס עמו ריח גן עדן. והיינו כי יצחק אבינו היה מכיר מכבר את ריח גן עדן. ע"ש. ונראה לומר שזה מה שכתוב בהמשך הפרשה "ויצחק בא מבוא באר לחי ראי" (בראשית כד, סב) והביאור בכך שהיה בא מגן עדן (הובא בפירושי ריב"א על התורה בראשית כה, כז עה"פ ויגדלו הנערים).

אולם פשטות המקראות דלעיל לא משמע שנשחט רוב הקנה של יצחק, שהרי המלאך אמר לאברהם "ואל תעש לו מאומה" (בראשית כב, יב, ועיין בפירושי רש"י ובשפתי חכמים שם).

למה יצחק לא יכל להספיד את שרה

בפרדס יוסף (פאצאנובסקי, חיי שרה כ"ג ב') עמד על דברי המדרש (ילקוט שמעוני רמז תשע"ו), שכשמשנה רבנו נפטר, "זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה. או לאותה בושה או לאותה כלימה". עד כאן. ומדוע באמת רק הזקנים אמרו זאת ולא הצעירים.

ויש לומר אמנם גם הצעירים ראו את ההבדל שבין משה רבנו ליהושע בן נון, ש"פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה", אך בליבם היה, מי יודע, אולי כשהיה משה רבנו בגילו של יהושע כיום, גם הוא היה בדרגתו של יהושע, וכשיגיע יהושע לגיל שמשנה רבנו נפטר, גם פניו יראו כפני חמה.

אבל הזקנים שהכירו את משה רבנו עוד בהיותו צעיר לימים, כשהיה בגילו של יהושע כיום, ידעו שכבר אז היו פניו כפני חמה. לכן, הם אלו שאמרו, "או לאותה בושה או לאותה כלימה".

מעשה נבין, מדוע יצחק לא הספיד את שרה, לפי שיצחק הכיר אותה רק כשהיתה מעל גיל תשעים (שהרי נולד כשהיתה בת תשעים (בראשית יז, יז)), ולומר שהייתה צדיקה בגיל מופלג כזה, אין בכך חידוש גדול. הן כל אחד בגיל תשעים ומעלה עשוי להיות צדיק, ושמה בגיל צעיר לא היתה במדרגת צדקות זו.

אבל אברהם אבינו אמר, אני הכרתי אותה בגיל חמש עשרה, וכבר אז היתה אשה גדולה, נביאה, לכן "ויבוא אברהם לספד לשרה ולבכתה", שכן הוא באמת היה יכול וראוי להספידה כהלכה.

"וַיִּקַּם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי חַת לְאָמֶר" (כג, ג)

כאשר מדברים לפני קהל צריך לעמוד

המילה "ויקם" צריכה ביאור מה פירושה ועניינה כאן. וביאר זאת רבנו בחיי (כאן) וזה לשונו, אנשי המקום היו בני חת וכו', ולמדנו הכתוב דרך ארץ, כי המדבר ברבים צריך לעמוד. וכן חזר למטה (פסוקים ז-ח), "ויקם אברהם... וידבר אתם לאמר. ונראה כי המנהג היה כשידבר היחיד בפני הרבים, היה מדבר מעומד, ובכלותו לדבר, ישב במקומו, וכן עשה אברהם, דיבר מעומד, ואמר, גר ותושב אנכי עמכם. ואחר כך ישב במקומו, וענו בני חת, שמענו אדני וגו', וכאשר רצה לדבר שנית עמד ודיבר, על כן הוצרך לחזור שנית ולעמוד, כמו שנאמר "ויקם אברהם". עד כאן.

"וַיִּדְבֹר אֶל בְּנֵי חַת לְאָמֶר" (כג, ג)

מפני דינא דבר מצרא כינס את כל בני חת

כשרצה אברהם אבינו לקנות את מערת המכפלה, ניהל את המשא ומתן עם עפרון לעיני בני חת. וצריך להבין מדוע לא קרא אברהם לעפרון לבדו וסיכם עמו את המקח, כדרכו של מקח וממכר שנעשה בצנעא ולא לעיני כל בני העיר?

תירץ ר' שלמאן אוחנה, מתלמידי האר"י ז"ל (הביא דבריו רבנו אברהם אזולאי בס' בעלי ברית אברם פר' חיי שרה) שעשה כן אברהם מפני דינא דבר מצרא, שפירושו, שעל פי הדין לשכנים יש דין קדימה לקנות את האחוזא הסמוכה להם. לכן כינס אברהם את כל בני חת ואמר להם שהוא רוצה לקנות את אחוזת הקבר הסמוכה להם, שלהם יש דין קדימה לקנותה, ומבקש שיוותרו לו. ומשוויתו, השתחוהו להם והודה להם כנאמר, וישתחו לעם הארץ לבני חת (כג, ז). אז פנה אברהם אל עפרון החתי שימכור לו את המערה, והוא השיבו, השדה נתתי לך (כג, יא), השתמש בלשון "נתתי", שישמעו בני חת שנותן לו השדה במתנה, ובמתנה אין דין דבר מצרא, לאמור שאז שוב אינך צריך את הסכמת השכנים. אולם כל זאת רק לצורך שמיעת בני חת, אך "אדוני שמעני, ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא"

(כג, טז), אמר עפרון לאברהם בשקט, שישלם לו בצינעא בלא ידיעת בני חת, כך לא יוכלו בעתיד לבא בטענת בר מצרא.

"גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנֹכִי עִמָּכֶם" (כג, ד)

מנהגן של הבריות בבנין הבתים

בספר ילקוט לקח טוב (בייפוס, כאן) מביא מהחפץ חיים במשליו (סג), בנוהג שבעולם, אם רוצה אדם לבנות בית יפה, מביא אדריכל אומן להכין לו את הבית. ומעשה בעשיר אחד שהזמין אצלו אדריכל אומן ואמר לו, מבקש אני שתכין לי תוכנית של הבית, אולם בעיקר שים לב לטרקלין שיהיה גדול ונאה ביותר, ואף בפרוזדור יפה אני חפץ. **לאחר** שהראה לו את המקום שעליו אמור לקום הבית, אמר האדריכל לבעל הבית, בדקתי את המקום, ואי אפשר להקים עליו גם טרקלין יפה וגם פרוזדור יפה, אם רצונך בטרקלין יפה וגדול, יש הכרח להקטין את הפרוזדור, וככל שנגדיל את הפרוזדור כך ילך ויצטמצם הטרקלין. לו לעצתי תשמע, הייתי לוקח חלק מהשטח המיועד לפרוזדור ומוסיף לטרקלין, כדי שנוכל לעשותו גדול ומרווח, וכפי שכן הוא מנהג הבריות בבניית בתים, לעשות טרקלין גדול ונאה, ואילו הפרוזדור חשיבותו פחותה. ואם תעשה להיפך, סופך להיות צחוק בעיני הבריות ויאמרו עליך, ראו מה עשה פלוני, טרקלין אשר בו יושבים בדרך קבע ומקום לקבלת אורחים, עשהו קטן וצר, ואילו הפרוזדור, שאינו משמש אלא מעבר ארעי, עשהו גדול ומרווח.

כך בזמן שאנו כאן בעולם הזה, אנו בונים לעצמנו את הטרקלין לעולם הבא, כדברי חכמינו זכרונום לברכה במדרש למשלי (בובר, י"ד א'), ללמדך שכל מי שקנה לו דברי תורה, קנה לו בית בעולם הבא, ובמקום כך אנו טורחים להגדיל וליפות את הפרוזדור?! עלינו להיות בבחינת "גר" כאן בעולם הזה ובבחינת "תושב" בעולם הבא ולא להפוך את היוצרות.

"וּפְגַעוּ לִי בְעֶפְרוֹן בֶּן צִחֹר" (כג, ח)

כשעפרון היה נכנס למערה היה מרגיש שבא שד להורגו

כתב הש"ך בחיבורו על התורה (כאן) וזה לשונו, אמר (הפסוק) בן "צחר", בגימטריא "רצח". שבכל שעה שהיה רוצה (עפרון) ליכנס למערה, היה נראה לו כמי שרוצים להרגו. ויש אם למקרא, שאנו קורים "צוחר" בוי"ו, גימטריא ש"ד, שהיה נראה לו כמי ש"שד" רץ אחריו להורגו.

"וַיִּתֶּן-לִי אֶת-מְעַרַת הַמְּכַפְלָה" (כג, ט)

מי חפר את המערה?

הזוהר הקדוש (ח"א דף נ"ז ע"ב) מבאר, כי אחרי שגורש אדם הראשון מגן העדן, נשלח לעבוד את האדמה. ומרחמנותו של ה' יתברך השאירו בסמוך לגן עדן התחתון, עד שבסמוך למיתתו, ראה אור אחד דקיק עולה באותו מקום שיוצא מגן עדן, וחצב שם את המערה וטמן בה את עצמו ואת אשתו, וזו היתה מערת המכפלה.

ובזוהר חדש (ח"ב רות דף ל"ג ע"ב) מוסיף רבי קיסמא לבאר שבשעה שמתה חוה, רצה אדם הראשון לקברה שם, כי הריח שם ריחות גן עדן. וכשרצה לחצוב עוד חלקים מן המערה יצאה בת קול ואמרה לו "דייך". באותה שעה עמד ולא חצב יותר, ושם נקבר. ומי נתעסק בקבורתו, שת בנו שהיה בדמותו ובצלמו. רבי רחומאי אמר, הקדוש ברוך הוא נתעסק בו כשנוצר, ונתעסק בו כשמת, ולא היה מי שיודע מקומו, עד שנכנס אברהם למערה, הריח ריח בשמים של גן עדן, ושמע קול מלאכי השרת אומרים, אדם הראשון קבור כאן, ואברהם יצחק ויעקב מוכנים יהיו למקום הזה, ראה את אדם הראשון ונר דולק מעל ראשו, ויצא. ומאז היתה תאוותו על המקום הזה. אמר רב הונא, קודם שבא אברהם, רבים היו מבקשים לקבר שם, ומלאכי השרת היו שומרים המקום, על ידי אש שהיתה דולקת שם, עד שבא אברהם ונכנס, וקנה את המקום.

בילקוט מעם לועז (בראשית פרק י"א) כתב שאדם הראשון חפר את המערה בידו, וכך היה סדר הדברים: ביום הראשון טבל במימי הגיחון, והגיעו המים עד צוארו, ועשה הפסקה צום שבעה שבועות מלאים, עד שעורו נעשה כמו משי, וכל אותו זמן היה הולך ובוכה ומבקש רחמים מלפני הקדוש ברוך הוא שיכפר לו עוונותיו, וכשדעתו נחה אמר בלבו אחרי מותי בודאי יטמנו אותי במקום אחד, ויעשו ממני עבודה זרה, לכן עשה מערה בת שתי קומות, וצוה לאנשיו לטמון אותו בתחתונה יפה יפה, כדי שלא יוכלו למצוא אותו. וכן מובא גם בילקוט שמעוני (בראשית פרק ג' רמז ל"ד).

מי בנה את בנין המערה

בספר "כפתור ופרח" (שהיה בשנת פ"ב לאלף השישי) כתב שמקובל שבנין המערה הוא מבנין שלמה המלך, מאבני המקום של בית המקדש. ובספר "במראה הפנים" לירושלמי (תענית כא.) כתב שהילני המלכה עשתה הכיפה בראש הבנין.

מתי ומדוע התאוו אברהם ושרה למעשה

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ו) מובא, שכשרץ אברהם להביא בן בקר, ברח בן הבקר ונכנס למערת המכפלה, ונכנס אחריו אברהם, ומצא שם אדם וחוה שוכבים על המטות ונרות דולקים עליהם, וריח טוב עליהם כריח ניחוח, לפיכך חמד את המערה לאחזות קבר. ובזוה"ק (חיי שרה קכ"ז ע"א) הובא שראה אור גדול שמאיר במערה ונר שדולק שם.

עוד מוסיף המדרש תנחומא (כובר, חיי שרה סי' ג') שגם שרה בעצמה ידעה מקדושת המערה, שהמדרש דורש את כל פרק אשת חיל על שרה ואת הנאמר, זממה שדה ותקחהו (משלי לא, טז) דורש, שעוד בהיות שרה בחיים היה "זממה" – לקחת את שדה מערת המכפלה, "ותקחהו" שהרי נקברה בה.

המערה היא פתח גן עדן

כתב בספר טוב הארץ (עמוד ק"ד) מערת המכפלה אשר בחברון תוב"ב שם קבורת האבות, וידוע כי מערת המכפלה היא מעבר לגן עדן התחתון (זוהר ויחי דף רי"ט ע"א, ועוד בסמוך). כי עובר לסו"ח"ר (בראשית כג, טז) בגימטריא אור"ח לג"ן, כי לסח"ר חסר ו' כתיב ובגימטריא חצ"ר לרמוז כי המערה כחצר לגן עדן כאשר יתבאר. וכן עוב"ר לסו"ח"ר גימטריא תק"ע, כי עב"ר לסחר כתיב חסר, לרמוז שכל הדר בחברון הוא בטוח, וכל הנפטרים בה והנקברים בה זוכים לעלות נפשותיהם, כי הוא יתד תקוע לעבור לגן עדן תחתון בלא עיכוב ובלא מי שימחה בידם, כדי ללכת לגן עדן תחתון בלא צער.

וכתוב בזוהר הקדוש (ח"א דף פ"א ע"א) וזה לשונו, נשמה כד נפקת מהאי עלמא, אי זכאת עאלת בגנתא דעדן דארעא דנטע קב"ה לרוחיהון דצדיקייא, כגוונא דהוא גנתא דעדן דלעילא, ותמן כל צדיקיא דעלמא, וכד נשמתא נפקת מהאי עלמא, עאלת במערתא דכפלתא דתמן איהו פתחא דגן עדן.

התפלות עוברות דרך מערת המכפלה

כתב הגאון המקובל רבי נתן נטע שפירא בספרו מגלה עמוקות (אופן דכ"ב), בקש משה להכנס לארץ ישראל, משום שהראה לו הקדוש ברוך הוא גם כן למטה שיש שם שבעה פתחים, כדאיתא בזוהר (פ' לך לך) שהנשמה הולכת בשעת יציאת נשמה מן הגוף דרך הפתח הראשון של מערת המכפלה, ששם נקברו האבות והאמהות אדם וחוה בקרית ארבע שהם ארבעה. וכן כל תפלו' שלהם כשהן עולות למעלה דרך מערת המכפלה הן עולות.

"וַיִּתֶּן-לִּי אֶת-מַעְרַת הַמְּכַפְּלָה" (כג, ט)

מקור השם "מכפלה"

בעירובין (דף נג.) אמרו מאי מכפלה, שכפולה בזוגות.

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ב') מובא, שאמר אדם הראשון עד שאני בחיים אבנה לי בית מלון לרביצי. אמר ומה הלוחות על ידי שהן עתידין לכתוב באצבעו של הקדוש ברוך הוא, עתידין מימי הירדן לברוח מפניהם, גופי שגבלו שתי ידיו, ורוח נשמת פיו שנפח באפי, על אחת כמה וכמה, ולאחר מיתתי יבואו ויקחו את עצמותי ויעשו להם עבודה זרה, אלא הריני מעמיק את ארוני למטה בארץ מערה לפנים ממערה, לפיכך נקראת מערת המכפלה.

האר"י ז"ל (שער הפסוקים חיי שרה סי' כ"ג) נתן טעם שנקראת ד' שמות: המכפלה, מערת המכפלה, שדה המכפלה, מערת שדה המכפלה. כי כל זה בשם ב"ן, שהוא פעמיים הוי"ה ב"ה, וה' ראשונה של השורש נקראת מערת המכפלה. וה' של המילוי נקראת מכפלה, וה' שניה נקרא שדה המכפלה, וה' של המילוי שלה נקראת מערת שדה המכפלה.

"מכפלה" גימטריא קע"ה, כמספר שנותיו של אברהם אבינו. וכן "המכפלה" גימטריא ק"פ, כמנין שנותיו של יצחק. וגם המכפלה"ה עם ב' כוללים גימטריא יעקב.

סדר הקבורה של האבות במערה

בירושלמי מסכת תענית (דף כא.) כתוב, אבות דרך הסב הן קבורין. אברהם באמצע, יצחק למעלה ממנו, ויעקב למטה ממנו. וכתב בספר "מראה הפנים" על הירושלמי (נדפס בגליון הירושלמי תענית כא.) שעל כיפת המערה מצוייר סדר קבורת האבות.

ראשו של עשו

ו**כתב** עוד המראה הפנים (שם) כי מן הצד של המערה יש תיבה עשויה בתוך עמוד הכותל, ושאל את השומר מה זה, ואמר שמקובלים הם כי ראשו של עשו טמון וקבור שם מלמטה, ולא כתבו שמו (לא חרטו את השם עשו שם רק...), כי אם עשו זה לסימן (ששם קבור ראשו).

וב**סוף** פ"ק דסוטה (דף יג.) מובא, כי חושים בן דן שקל קולפא ומחייה ארישיה דעשו (לקח אלה והיכה בה את ראשו של עשו) נתרו עיניה (קפצו עיניו) ונפלו אכרעיה (מחוריהן על רגליו) דייעקב. עד כאן. אם כן בגמ' מבואר שעניו של עשו נקברו שם.

אמנם במקובלים הראשונים (כגון הרמ"ק באור יקר נח שער א' סי' ט' כרך ד' דף מ') וכן הובא ברמ"ע מפאנו כתבו דכל ראשו נקבר שם.

"וַיִּתֶּן-לִּי אֶת-מַעְרַת הַמְּכַפְלָה" (כג, ט)

עדויות המבקרים בתוך המערה

בגמ' בבא בתרא (דף נח.) מובא, רבי בנאה הוה קא מציין מערתא (היה מסמן מערות קבורה, כדי שלא ישמאו על ידן), כי מטא למערתא דאברהם (כשהגיע למערת המכפלה), אשכחיה (מצא) לאליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא (שעומד בפני הפתח), אמר ליה מאי קא עביד (מה עושה) אברהם, אמר ליה, גאני (שוכב) בכנפה (בחיקה) דשרה וקא מעיינא ליה ברישיה (והיא מעיינת, בודקת בראשו). אמר ליה (ר' בנאה) זיל אימא ליה (לך אמור לו) בנאה קאי אבבא (עומד בפתח), אמר ליה ליעול (שיכנס) מידע ידיע (הרי ידוע) דיצר בהאי עלמא ליכא (בעולם הזה, בעולם העליון אין יצר הרע ולכן הוא יכול להכנס, למרות שבעולם הזה אין נוהגים כך), עייל עיין (נכנס, עיין) ונפק (ויצא). כי מטא למערתא (כאשר הגיע למערת) דאדם הראשון, יצתה בת קול ואמרה נסתכלת בדמות דיוקני (כלומר, הסתכלת באברהם, שהוא כעין דמותו של אדם הראשון) בדיוקני (בתמונת) עצמה אל תסתכל. הא בעינא לציוני מערתא (הרי צריך אני לציון את המערה)? (אמרו לו) כמדת (המערה) החיצונה (שם קבור אברהם) כך מידת הפנימית... אמר רב בנאה, נסתכלתי בשני עקיביו (של אדם הראשון) ודומים לשני גלגלי חמה.

בספר מסעות ר' בנימין (לרבי בנימין מטודילה) הביא שבני אדם ירדו למערה על ידי נתינת שכר לשומר, ובמערה השלישית יש ששה קברים ועל קבריהם חתומים אותיות חקוקים באבנים שמותיהם אברהם יצחק יעקב שרה רבקה ולא. ויש שם חביות הרבה מלאות מעצמות ישראל.

בספר גלילות ארץ ישראל (שמחברו היה בשנת ה"א שפ"ז) מובא שהוא פיזר הרבה מעות עד שנתנו לו ליכנס, והוא היה בבנין שעל מערת המכפלה וירד לתוכו ט"ו מדרגות, ובא למערה רחבה שבתוכה ומשם יוצא רוח גדול ואי אפשר לעמוד שם כחצי רבע שעה.

ו**כתב** הרמב"ם (אגרות קנאות, במבוא לאגרות הרמב"ם הערה י', נדפס ליפסיא תרי"ט), ובאחד בשבת תשעה בחדש (מרחשון) יצאתי מירושלים לחברון, לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי, שבח לאל יתברך על הכל, ושני הימים האלה שהם ששי (בו ביקר הרמב"ם במקום המקדש בכותל) ותשיעי (בו עמד במערת המכפלה) למרחשון נדרתי שיהיו לי כמו יום טוב ותפלה ושמחה בהם ואכילה ושתיה.

רבנו עובדיה מברטנורא (אגרות ארץ ישראל, יערי, עמ' 126) כותב לאביו בשנת רמ"ח, את תיאור מערת המכפלה וזה לשונו, וחלון קטן יש מחוץ לחומה אשר על גבי המערה ואומרים שהוא כנגד קברו של אברהם אבינו, ואני עמדתי שם והתפללתי נגד החלון הקטן ההוא.

מעשה נס שאירע כשירדו להתפלל במערה

בספר שערי ירושלים הובא מעשה שפעם אחת עצר הגשם מן השמים, וכל התפילות והתעניות וההשטתחויות על קברי צדיקים לא הועילו. וישלח הפחא ליהודים להתפלל על הגשם, ואמרו לו אם ניחו אותם לירד למערה יבא גשם מיד. בחרו עשרה צדיקים תלמידי חכמים בעלי קבלה, ונכנסו למערה וירדו חמש מדרגות ויקראו ספר ראשון

בתהלים ושלחו ועדיין השמש זורחת, ירדו עוד חמש מדרגות וקראו ספר שני ועדיין השמש זורחת, ירדו עוד חמש וקראו ספר שלישי ואמרו להם התקדרו השמים בעבים, והתחיל הגשם יורד. עזבו כוונות הגשם והתחילו להתפלל על הגאולה ובאה רוח סערה ברעש גדול ודחפתם החוצה, הבינו כי לא בא העת ויצאו.

רבי אברהם אזולאי זצ"ל ירד למערת המכפלה

פעם בא הפחא מקושטא לעיר חברון. ומנהג הערבים, שהולכים ביום ששי למערת המכפלה. בתוך הערבים הבאים למערת המכפלה היה גם הפחא הבא מקושטא, וכאשר ראה את פתח הבור מעל המערה, ביקש לרדת לתוך המערה, אך הבהירו לו שאין יצור אנוש אשר יעז לרדת למערה עצמה.

התעקש הפחא לראות מה בתוך המערה, הסיר את המכסה מעל פי הבור אשר מעל המערה, והתכופף. בתוך כך נפלה חרבו מן הנדן והתגלגלה למעמקי מערת המכפלה. חרב זו היתה משובצת אבנים טובות ומרגליות ושווה כל הון. גזר הפחא על אחד הישמעאלים לרדת לתוך המערה ולהוציא את החרב. שילשלו את אחד המשרתים בחבל לתוך הבור, והנהגו את ירד, יצאה נפשו. הורידו עוד ישמעאלים אחרים, לא הספיקו להגיע למטה, והוציאו מתים. כיוון שראה הפחא כך, אמר, מה אעשה, וכי אמית את כל משרתי? אזי גזר על היהודים לרדת ולהביא את החרב.

הפילו יהודי חברון גורלות מי ירד למערה, ונפל הגורל על רבי אברהם אזולאי. כשראה הצדיק שעליו נפל הגורל, טבל ועלה ולבש בגדי לבן. כל אותו הלילה היו אנשי חברון יושבים לפניו, והוא דורש לפנייהם בסתרי תורה. כשהאיר השחר, קם ואמר לחבריו שיתפללו עליו שלא יאונה לו כל רע. הלך אל מערת המכפלה, קשרוהו בחבל, וירד הצדיק לתוך המערה... כיון שירד, העלה להם את החרב בחבל והחל להתהלך בתוך המערה, וניגלו אליו נשמות האבות. עברו שעות, וכל היהודים ממתנינים ומצפים, מתי ישוב רבי אברהם אזולאי מן המערה והאם יזכו לראותו, פן יקראהו אסון. לבסוף נתן אות והעלוהו מן המערה, וכל יהודי חברון ששים ושמים לקראתו. בשובו מן המערה אמר לחבריו, שהראו לו מן השמים שבקרוב יסתלק מן העולם ויכנס לגן עדן יחד עם האבות.

כל אותו הלילה היו חבריו יושבים עמו, והוא דורש לפנייהם בפרדס החכמה ובסתרי תורה בקבלה עד עלות השחר. כאשר הפציע אור הבוקר ירד הצדיק למקווה טבל ועלה, לבש בגדי לבן, קרא קריאת שמע, ויצאה נפשו בטהרה... וכל ישראל מצטערים כי אבד חסיד.. (הובא בילקוט אור החיים, עמ' ע"ח).

"וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתֵי שְׁמָה" (כג, יג)

משה רבנו קבור במערת המכפלה, ומי עוד

מחילה יש מקברי אבות לקבר משה

כתוב בספרי (דברים וזאת הברכה רמז שני"ז), סמליון אומר מחילה (מערה) היתה יוצאת מקבורתו של משה לקבורתו של אבות, נאמר כאן וימת שם משה (דברים לד, ה), ונאמר להלן, שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו (בראשית מט, לא).

עוד ראיתי כתוב (בילקוט הראובני פרשת ברכה, בשם ספר התמונה, סודות האות ר') כי משה וצפורה נקברו במערת המכפלה, ומה שכתוב, גם אתה לא תבוא שם (דברים א, לו), ושמה לא תבוא (דברים לב, נב), לא תבוא בעצמך, אבל המלאכים יביאוך שמה בטהרה, שלא ידע איש את קבורתו אלא המלאכים, עיין שם. וראה למרן החיד"א בספר חומת אנך (פרשת חיי שרה) שהביא כן מרבנו אליעזר מגרמייזא, וזה רמז בר"ת מערת שדה המכפלה.

גם בספר תוספות השלם (כאן אות ה') הביא כן בשם רבנו אליעזר מגרמייזא מבעלי התוספות, שהמילה "שמה" יש בה אותיות משה. רמז שמה קבור במערת המכפלה, כדאיתא בספרי (הנ"ל). ויש להוסיף שכן הפסוק, מערת שדה המכפלה (כג, יט) עולה ראשי תיבות משה.

וכך כתב בספר "התמונה" (בסודות האות ר'), שה' זוגות נקברו במערה, ג' נגלו וב' נסתרות, הגלויות הם אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולא, והנסתרות הם אדם וחווה משה וצפורה, ואף על פי שנאמר במשה ויקבור אותו בגי (דברים לד, ו) הרי שמה קבור בגי ולא במערת המכפלה. פסוק זה למשל, כי הנה פסוק אחר יש בזה הסותרו, שנאמר ולא ידע איש את קבורתו (המשך הפסוק שם) הנה שלא יודעים את מקומו ואינו קבור בגי שהוא מקום ידוע? אלא אלו ואלו דברי אלהים חיים, אמת שלא ידע איש את קבורתו, אבל המלאכים יודעים, לפי שהם קברו את משה במערת המכפלה. והראיה שהכתוב אומר, כי מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא (דברים לב, נב), מדוייק לשון הפסוק "לא תבוא" בעצמך, אלא יביאך במהרה, וזהו לפי ששם נקבר משה על ידי המלאכים. ועל ענין אדם וחווה שקבורים במערת המכפלה, על כך יש לנו קבלה מדברי רבותינו ז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק כ').

"אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מֵה־הוּא" ... וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעִפְרָן... אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף עִבְרָ לְסֹחֵר" (כג, טו-טז)

מה הפירוש "ביני ובינך מה היא"

כתב בספר תורת משה נתן (יונגרייז תרנ"ו) בשם אחיו הגאון רבי שמואל זאב אב"ד באיאם, שעפרון אמר לאברהם "ביני ובינך מה היא", וכוונתו היתה שהמספר הזה של ארבע מאות, רמוז באמצע האותיות של השם שלי ושלך, "ארבע מאות" הם נמצאים, "ביני", בין השם שלי, "ובינך" ובין השם שלך. ופירושו שהאות האמצעית של עפרון היא ר', וכן האות האמצעית אצל "אברהם" היא ר', ויחד זה ארבע מאות.

התורה כתבה "עפרן" חסר ו'

אבל התורה כאן כתבה "עפרן" חסר ו', ואז האות ר' אינה באמצע, אלא באמצע נמצאות האותיות פ' ור' יחד, ולפי זה לא מתאים החשבון של עפרון. וזו כוונת המדרש (בראשית רבה פרשה נ"ח סי' ז'), שעפרון היה "נבהל להון", שהיה בהול לרדוף ולהשיג לעצמו הון של ממון, "איש רע עין", ולכן הוא ביקש ארבע מאות שקל, כמנין של "רע עין", "ולא ידע כי חסר יבואנו", שלא ידע שעבור זה יחסרו לו אות משמו.

כל זמן שהיתה המערה ביד עפרון, הקרינה עליו מקדושתה

בהקדמת ספר אבות על בנים (בראך, עמ' כ"ד, נדפס תרע"ד) ביאר את סיבת חסרון האות ו' משמו של עפרון, על פי דברי רבנו בחיי (ויקרא יא, מג) שכתב שמפני שהאות ו' היא אות מאותיות שמו הגדול יתברך, מתוך שם "הויה", לכן במקום שחסרה אות משמו, מראה הדבר שחסרה שם קדושה, לכן "קדוש" בכתוב מלא, מורה הדבר על קדושה וקירבה אליו יתברך, אבל "קדש" בכתוב חסר, מורה על טומאה וריחוק מן הקדושה, לכן אדם המיוחד לטומאה נקרא "קדש".

על פי דברי רבנו בחיי אלו, הוסיף האבות על בנים, שמעתה כל זמן שהיתה המערה בידו של עפרון, הקרינה עליו מקדושתה, והיה שמו מלא ו', ואילו היה נותן את השדה במתנה לאברהם אבינו היה מתעלה יותר. אבל מכיון שמכרה בכסף מלא, נתרוקן מן הקדושה, וחסרה האות ו' משמו.

וכמו שמצינו בחירם מלך צור שבשעה שסייע בבנין בית המקדש, נכתב שמו מלא עם ו', ככתוב, ויעש "חירום" את הכיורות (מלאכים א, ז, מ). אולם אחרי שעשה את הכל, ושלמה המלך שילם לו, נכתב שמו חסר כנאמר, ויכל חירם לעשות את המלאכה (שם, המשך הפסוק).

וכן מצינו כאשר ביקש דוד המלך לבנות את בית המקדש, קנה את שטח הר הבית מארונה היבוס, כפי שציוה עליו ה' על ידי גד הנביא, ושם נכתב שמו ארונה (שמואל ב, כד לאורך הפרק) בכתוב מלא עם האות ו'. ואילו לאחר שקנה אותה ממנו, כתוב שמו של "ארנה" חסר ו', כי נקרא בשם ארנן (דברי הימים א, כא, כב).

"וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעִפְרָן... אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף" (כג, טז)

על מערת המכפלה אין הגוים יכולים לומר גזולה היא

כאמור אברהם קנה את המערה והשדה מעפרון בארבע מאות שקל כסף. ואמרו במדרש בראשית רבה (פרשה ע"ט סי' ז') אמר רבי יודן בר סימון זה אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם, ואלו הן: מערת המכפלה ובית המקדש וקבורתו של יוסף. מערת המכפלה דכתיב, וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרון (בראשית כג, טז), בית המקדש דכתיב, ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב (דברי הימים א, כא, כה), וקבורתו של יוסף, ויקן את חלקת השדה (בראשית לג, יט), יעקב קנה את שכם.

"וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעִפְרָן... אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁקֶל כֶּסֶף" (כג, טז)

למה אברהם שילם על מערת המכפלה

בספר פענח רזא (הלוי, חיי שרה כאן, נדפס בשס"ז) כתב טעם פלא על מה ששילם אברהם סכום של ארבע מאות שקל כסף, והוא משום שרצה אברהם, שיהיה לכל בר ישראל, חלק של אמה על אמה במערת המכפלה, ולכן שילם ארבע מאות שקל, שסכום זה לפי התורה הוא תשלום עבור שטח של ששים ריבוא אמה על אמה, לפי שיעור זרע חומר שעורים, כמנין שקבעה תורה בפרשת בחוקתי לפדיון שדה מהקדש.

ונבאר, כתוב בפרשת בחוקתי (ויקרא כז, טז), ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. דהיינו המקדיש קרקע שבאה לו בירושה, ובא לפדותה, נותן להקדש חמישים

שקל כסף עבור כל שטח שראוי לזרוע בו זרע חומר שעורים. והחומר הוא כור, והכור הוא שלשים סאה, נמצא כי זרע חומר שעורים, הוא בית זרע של שלשים סאין מן השעורים. ובמסכת עירובין (דף כג:) ילפינו, דחצר המשכן היה ארכה מאה אמה על חמישים אמה והיה גודלה בית סאתיים. נמצא שכל בית סאה היא חמישים אמה על חמישים אמה, השווה אלפיים וחמש מאות אמה על אמה. ובבית כור שהוא שלושים סאה, יש שבעים וחמש אלף אמה על אמה (30 כפול 2500, יוצא 75,000), וכאמור בתורה, שויו חמישים שקל כסף.

מעתה צא וחשב שארבע מאות שקל כסף, ששילם אברהם, הן פי שמונה מחמישים שקל, ומכאן נדע את גודל מערת המכפלה והשדה שקנה במחיר זה, שבהן יש ששים ריבוא פעמים אמה על אמה (8 כפול 75,000 יוצא 600,000), כנגד מנין עם ישראל.

"וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן... אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף" (כג, טז)

מהיכן היו לאברהם אבינו 400 שקל שעובר לסוחר בכל העולם

מהיכן היו לאברהם אבינו 400 שקל עובר לסוחר בכל המדינות כולם. מבאר זאת המדרש תלפיות (הביאו בספר ילקוט שמעון, לסרי, חיי שרה, עה"פ ארבע מאות) בפרשה הקודמת כתוב, היניקה בנים שרה (כא, ז), וביארה הגמרא (בבא מציעא פז.) שאותו היום עשה אברהם אבינו משתה גדול, שהשתתפו בו כל גדולי עולם. מכל העולם באו מלכים ושרים יחד עם נשותיהן והביאו את בניהן, לראות הפלא הזה שבגיל תשעים שנה נולד לשרה בן, ונתנו את התינוקות שתניק אותם שרה לנסותה, לראות שלא הביאה אסופי מן השוק.

וכמה היו, ארבע מאות ושמונה שרות, כי הפונדק של אברהם היו לו 4 פתחים ובכל פתח נכנסו 102 שרות, כמו שכתוב, היניקה בנים שרה (כא, ז), "בנים" גימטריא ק"ב, כפול ארבע פתחים, יוצא ארבע מאות ושמונה, כמס' ח"ת, וכל אחת מהן הביאה מתנה, כי כך היה דרכם, וכמה הביאה, שקל אחד ממדינתה, ואם כן נעשה לאברהם אבינו 400 שקל כסף עובר לסוחר מכל המדינות כולם, ונתן אותם לעפרון.

"וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן... אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף" (כג, טז)

כמה הם ארבע מאות שקל

בבכורות (דף נ.) אמרו שארבע מאות שקל הנאמר כאן, היינו ארבע מאות קינטרין. ומעניין שלפי החשבון של משקלי זמנינו, הקנטר משקלו ארבעים ושתים וחצי קילו כסף (ראה מדות ושיעורי תורה, ביניש, עמוד תמ"ו). נמצא שאברהם נתן לעפרון לפי משקל זמנינו שבע עשרה אלף קילו כסף, שהוא לפי ערך זמנינו, ארבע מליון ומאה שבעים ושלוש אלף וחמש מאות שקל.

"וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסוֹחֵר" (כג, טז)

אבימלך נתן לשרה אלף כסף בשביל אברהם עבור עפרון

במדרש (בראשית רבה פרשה נ"ח ס"י ז') איתא על פסוק זה, הדא הוא דכתיב, נבהל להון איש רע עין (משלי כח, כב), זה עפרון שהכניס עין רעה בממונו של צדיק. ולא ידע כי חסר יבואנו (שם המשך הפסוק), שחיסרתו התורה ו' (התורה החסירה את האות ו' משמו של עפרון) הדא הוא דכתיב, וישמע אברהם אל עפרון, וישקול אברהם "לעפרון" (בראשית כג, טז) עפרון כתיב, חסר ו'.

ובאדרא רבא כתוב לבאר רמז בדברים, שעפרון היה איש "רע עין", וגימטריא של "רע עין", הוא ארבע מאות, ולכן הוא ביקש ארבע מאות שקל כסף מאברהם. ואם לא היה מבקש, היה מקבל אלף שקל, כי אבימלך נתן לשרה אלף כסף, ורצה אברהם לתת אותם לעפרון. אבל מכיון שבקש 400, קיבל רק 400, ולכן חסר אות ו' שמו של עפרון, לאמר לך, שהפסיד 600 שקל, הנרמזים באות ו' שנחסרה משמו.

"וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן" (כג, טז)

למה אברהם לא התווכח על המחיר

לשון הפסוק מורה, שמיד כאשר שמע אברהם את הסכום שקצב עפרון, שילם אותו, בלי לפצות פה ולצפצף, ולא התווכח על המקח כלל. דומה הדבר למה שכתב החיד"א בפני דוד (פרק י"ד סעיף ו') שרבנו האר"י היה קונה מצוה בכל מחיר שמבקשים בלי ויכוחים, כאשר היה שואל המוכר בפעם הראשונה. וזאת כדי שלא יהיה אחיזה בזה לקליפות. ולכן יש לומר שמיד כאשר "שמע אברהם" את בקשת עפרון, שקל לו את הכסף ללא אומר ודברים.

"וַיִּשְׁקַל אֲבִרְהָם לְעֶפְרָן... אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף" (כג, טז)

עפרון כלפי חוץ נראה כמנומס, אך בפנימיותו הוא "חתול"

פלא גדול היא ההנהגה של עפרון, בתחילה עפרון הציע לאברהם ליטול את השדה בחינם ללא תמורה כנאמר, לך נתתיה (כג, יא), הנה לנו נדיב לב בכל מאודו, ואילו אחר כך עפרון משנה את עורו מן הקצה אל הקצה, ולוקח בתמורה לקרקע ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (כג, טז), כסף שניתן לסחור עמו בכל מקום בעולם? מתרץ זאת הסבא מקלם (הובא בדרכי מוסר ריש חיי שרה עמ' נ"ד) על פי הסיפור הבא:

בדורו של הרמב"ם היה ויכוח בין הרמב"ם לחכמי מלך מצרים, האם אפשר לשנות את טבעם של בעלי חיים. יועצי המלך טענו שאפשר לשנות את טבעם של בעלי חיים, ואילו הרמב"ם טען שאי אפשר לשנות את טבעם.

חכמי המלך לא הירפו לרגע ורצו להוכיח לכולם את חכמתם. ועל כן לקחו חתול והתחילו לאלף אותו. החתול "הכשרוני" בזמן קצר הבין את הנדרש ממנו והחל להפתיע את מאלפיו, עד אשר החזיק בידיו מגש עם כוסות שתיה והחל לחלק לאנשים. יועצי המלך שהבינו שזה הזמן המתאים להראות לכולם את חכמתם, הזמינו את תושבי עירם ואת המלך לכיכרה של עיר. ברחובות נתלו שלטים "החתול המנומס", "ערב מרתק ומשעשע". כולם הגיעו חוץ מהרמב"ם. היועצים לא רצו לפתוח את הקרקס ללא הרמב"ם. מיד ציוו על פקידי המלך להביא את הרמב"ם.

הרמב"ם, ששכח מהויכוח, הגיע בליווי הפקידים לשולחן הכבוד. המנחה פתח ובקש מיועצי המלך להציג בפני הקהל את "החתול המנומס", ולקול תשואות הקהל, הגיע החתול כשהוא מהלך עם מגש עמוס כוסות שתיה. הרמב"ם, שעמד נבוך לצד היועצים, הוציא מכיסו את קופסת הטבק על מנת להריח ולהפיג את שיעמומו. ולא ידע שה' הקדים רפואה למכה, שבפעם הקודמת כשהשתמש הרמב"ם בטבק, זימן ה' עכבר קטן שיכנס לקופסא וכשסגר הרמב"ם את הקופסא, העכבר ניצוד בתוכה, ועתה כשפתח את קופסת הטבק, זינק לו העכבר הקטן החוצה. החתול המנומס בראותו עכבר, שכח את נימוסיו, זרק את מלוא המגש ורדף אחר העכבר.

קם הרמב"ם ואמר לנוכחים, עכשיו ראיתם במו עיניכם, שחתול נשאר חתול, ואינו יכול לשנות את טבעו, והוא יכול רק להתחפש למנומס ותו לא.

כך תירץ הסבא הקדוש, עפרון ניסה להיות מנומס, אך לא יכל להתגבר כאשר ראה את סכום הכסף ולכן שינה את גישתו.

"אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסַחֵר" (כג, טז)

המתבונן בדבר יראה שהמילה שק"ל באה בראשי תיבות לכבוד קבורת שרה. לאלפינו בינה, שלכבוד קבורת הצדיק לא יחוס על שקליו.

"אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסַחֵר" (כג, טז)

האותיות הקודמות לסחר הם נזק

"עובר לסחר" כתוב חסר ו', הרי שעפרון שהיה משאו ומתנו שלא באמונה נקרא סחר חסר ו', לרמוז שלא יצא לו רווח מעסקיו, כי נשאר "חסר", הא כל מי שמשאו ומתנו באמונה, קוראים לו סוחר מלא. וכפי שנאמר, לא יחסרו כל טוב (תהלים לד, יא), שמי שאינו חסר שנאמר עליו "לא יחסרו", הוא "כל טוב".

עוד רמז החיד"א בחומת אנך (חיי שרה אות ו) שהאותיות הקודמות לאותיות "סחר" הם נזק, הרי ששורשו של סוחר חסר ו' הוא נזק.

"וַיִּקַּם שֵׁדָה עֶפְרָן אֲשֶׁר בְּמִכְפֶּלֶה" (ז', יז)

אברהם התפלל עד אותה השדה

מובא בזוהר הקדוש (ח"א דף קכח ע"א) שאברהם היה מתפלל כל יום ויום, כי הוא תיקן תפילת שחרית, ולא היה רוצה להתפלל בתוך העיר, ולכן היה יוצא להתפלל עד אותה השדה שהיתה מעלה ריחות עליונים מגן עדן, והבין ששורש הריח הוא במערה, וראה שם אור יוצא מתוך אותה המערה, לכן משם ואילך התפלל תמיד שם, ושם דיבר עמו הקב"ה, ולכן רצה לקנותה, כי הבין את מעלתה. ואם תאמר, אם כן, למה לא ביקש לקנותה עד עתה? אלא כדי שלא ישגיחו שיש לו ענין חשוב במקום זה וימנעוהו מלקנות אותה, אך עכשיו שנצרך אליה, אמר, הרי עתה הזמן לבקש ולקנות אותה, כי עתה לא ישגיחו עלי רק יאמרו שקבר לאשתו הוא מבקש.

ועפרון לא ידע את ערכה של המערה, כי גם כאשר הסתכל בה, ראה רק חשך בתוכה, ועל כן מכר אותה. תדע שכן הוא, כי עפרון מכר לאברהם גם מה שלא נתבקש, את כל השדה ואת המערה אשר בו, לפי שכל השדה כולל המערה היה מאוס בעיניו ולא ידע את ערכו.

כשנכנס אברהם למערה, נתגלו לו ב' קברים

ממשיך הזהר הק' ומגלה, כשנכנס אברהם למערה, ראה שם אור גדול, והורם העפר לפניו ונתגלו לו ב' קברים, ובתוך כך עלה אדם הראשון מקברו בצורתו, ושחק לפניו, בכדי שלא ייעצב. כי שנינו שבשעה שהאדם מסתלק מן העולם, רואה את אדם הראשון ואז הוא מת. אבל אברהם, למרות שהסתכל בצורתו, נשאר בחיים. ושאל אברהם אבינו את אדם הראשון, האם היכל הנשמות של גן עדן נמצא כאן? ענה לו אדם, אכן, בודאי קבר אותי הקב"ה כאן, לפי שזה המקום הוא סמוך לגן עדן ויש כאן מנוחה לנפש. אך מאותו זמן שנקברתי כאן, עדיין לא הגיעה נשמת אל מקומה הראוי, עד שבאת אתה לעולם ותקנת מה שאני קלקלתי. ועתה מכאן ואילך יהיה לי ולכל העולם קיום בגללך.

ובשעה שנכנס אברהם במערה והכניס את שרה לשם בכדי לקברה, קמו כנגדם אדם וחווה ולא רצו לקבלה להקבר שם, כי אמרו, הלא אנו עדיין בבושה לפני הקב"ה בעולם העליון, בשביל אותו החטא שגרמנו, ועכשיו תתווסף לנו בושה אחרת מפני המעשים הטובים שבכס. אמר להם אברהם, הרי אני מוכן להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא בשבילך שלא תבוש עוד לפניו לעולם. מיד כתוב, ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו (כג, יט), מאי "ואחרי כן"? אלא אחרי שקיבל אברהם עליו דבר זה להתפלל על אדם הראשון, נתפייס אדם הראשון ונכנס חזרה למקומו. אך חווה לא רצתה לחזור וליכנס למקומה, מבושתה מאישה אדם, שמא לא יקבלנה, שיאמר לה, ראי הצדקת שרה הזאת, כמה טובה גרמה לבעלה, ואת כמה רעות גרמת לי. עד שקרב אברהם ואמר לה שבשלומה של שרה יהיה גם לה שלום, והכניס אותה אצל אדם והסכים אדם לקבלה בשבילו.

ומדייק הזוהר הקדוש, שלכן כתוב, אחרי כן קבר אברהם "את" שרה אשתו, ולא נכתב, ואחרי כן קבר אברהם לשרה אשתו, כי המלה "את" באה לרבות את חווה, שגם אותה הכניס אברהם בחזרה למקומה...

השמים והארץ נבראו בזכות אברהם

ועל זה פירש הזוהר הקדוש את הפסוק, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (בראשית ב, ד) שרבותינו דרשו (במדרש תנחומא לך לך סימן ד') "בהבראם", באברהם בראם. דהיינו בזכות אברהם בראם. ופירושו, ש"השמים והארץ" רומזים לקדוש ברוך הוא ושכינתיה, שהתולדות שלהם, הם אדם הראשון וחווה, כלומר, איך זכו להתקן אדם וחווה ולחזור אל צור מחצבתם בעולם, בזכות אברהם אבינו. עד כאן מהזוהר הקדוש.

מעשה נורא ב"מגלה עמוקות"

לאחר הסתלקותו של בעל ה"מגלה עמוקות" זי"ע, בא יום אחד לקראקוב אברך צעיר שחזותו מעידה עליו, כי הלך עני הוא, ופנה אל גבאי החברא קדישא כשבקשה בפיו, מכיון שראה כי בקרבת קברו של הגאון מצויה חלקת קבר פנויה, חפץ הוא לרכוש חלקה זו עבור עצמו. ואף הציע סכום הגון לשם כך.

כאשר שמעו הגבאים את דברי האברך, החלו לגעור בו, "מי אתה כי תחשוב עצמך ראוי לשכב במקום קדוש כזה? ומה עוד כאשר ידענו כי בעל ה"מגלה עמוקות" ביקש להשאירו פנוי?"

אולם האברך לא הרפה ואמר, "לומר לכם מי אני, אינני יכול. אך שתדעו כי ראוי אני להיקבר שם ומוכן אני לשלם סכום נכבד עבור רכישת הקבר". כך נדנד מידי יום ויום. עד שחלפו ימים וגבאי החברא קדישא החליטו להיפטר ממנו בצורה מכובדת וכה אמרו לו, "אם תסכים לקחת על עצמך את בנייתה של הגדר המקיפה את בית החיים (סכום עתק באותם ימים), נסכים לבקשתך". הם היו בטוחים שממילא אין ליהודי הנ"ל סכום כה גבוה, וכך הם יתפטרו ממנו אחת ולתמיד...

אך מה גברה תדהמתם שבעתיים כאשר לאחר שעה קלה, חזר האברך עם כל הסכום הדרוש וביקש לערוך הסכם ותקיעת כף.

הגבאים שלא ידעו להשיא עצות לנפשם, החלו לנסות ליישב את דעתם ולומר זה לזה, הרי ההוצאות כאן הן מרובות, שמירת בית החיים, הגדר הזקוקה לתיקון, הניקיון והתחזוקה, וקופת החברא קדישא ריקה, והנה הזדמנות נקרתה לפנינו למלא את הקופה, כי בכספים שהציע האברך תמורת החלקה, ניתן יהיה למלאות רבות מן ההוצאות.

ממילא, אמרו הגבאים לעצמם, הן אברך זה צעיר הינו, ואנחנו זקנים... ועד המאה עשרים של אדם זה, אנחנו כבר לא נהיה כאן... והרי שום עד אין בינותינו... וסיכמו ביניהם לעשות עמו הסכם. ואכן, הם חתמו על שטר כי החלקה שביקש שמורה היא לו.

מה נדמו הגבאים אשר לא העלו על דעתם בא, שכבר ביום שלמחרת הם יצטרכו לטפל בו... כי ביום שלמחרת נודע, שאותו האברך הפלאי נסתלק לבית עולמו בפתע פתאום!

נחרדו הגבאים חרדה גדולה, שכן אפילו את שמו הם לא ידעו, ומה הם יעשו כעת, איך הם יעשו כזה דבר לקברו על יד ה"מגלה עמוקות" והרי כל העיר תהיה כמרקחה, מהחשש לקפידתו של בעל "המגלה עמוקות"...

לאחר התלבטויות רבות, הם החליטו לא לספר זאת לאיש, וניחמו את עצמם בכך שאיש אינו מכיר את האברך, אין לו קרובים או ידידים, ובעיקר, אין איש יודע ממעשה המכירה. הן הכסף הולך כמובן למטרות טובות, והכל יבא על מקומו בשלום...

האברך נקבר, כמנהג ישראל, בחלקה רגילה, ומלבד יום הפטירה לא צויין על מצבתו דבר, אפילו לא שם הנפטר. בלילה, בא האברך בחלום אל הגבאים וטענה בפיו, "הסכמנו על עסקה בצורה ברורה ומפורשת, ואתם את חלקכם לא קיימתם! שילמתי עבור חלקת הקבר ואתם נתתם לי תקיעת כף, וקברתוני במקום אחר. אתבע אתכם לדין בבית דין של מעלה"...

נחרדו הגבאים, אבל ניסו לומר לעצמם ש"החלומות שואו ידברו", וש"דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין". אולם משנשנה החלום בלילה שלאחריו ובוזא הבא ובבא אחריו, הבינו שלא יצאו ממנו נקיים...

כדרכם של יהודים, הם נכנסו לשפוף שיח לפני המרא דאתרא של העיר קראקוב באותה העת הלא הוא הב"ח זי"ע. "את חטאנו אנו מזכירים היום", אמרו הגבאים, כך וכך היה מעשה, מכרנו את שאינו ראוי, וכך וכך עלתה בידנו, והנה האברך הנפטר בא אלינו בחלום בדין ודברים, ורוצה לתובענו בבית דין של מעלה, ואנו אנו באים!

שמע הב"ח כבוד ראש את דבריהם, והורה להם שבעת שיבוא האברך שוב בחלומות לתובעם, יענו לו כך, "התורה לא בשמים היא, ואין דנים בפני בית הדין של מעלה, אלא רק בזה של מטה. ואם הוא חפץ במשפט צדק, יבוא ביום פלוני, במקום פלוני ויתבעם בפני בית הדין, והיה אשר יאמרו הדיינים הוא יקום".

כששב האברך ובא בחלום, בשומעו את דברי הרב הב"ח אשר פני הגבאים הסכים מיד, והודיע על בואו באותו יום שנקבע.

ביום המיועד, הותקנה בבית הכנסת מחיצה שמאחוריה תיסתר רוחו של האברך, וכשהגיעה שעת ה"דין תורה", נשמע כמין רחש מאחורי הפרגוד, ונפתח הדין...

ציוה הרב על האברך שירצה את דבריו בפני בית הדין, וזה עשה כדבריו, ושטח את טענותיו ובסיכום הדברים תבע, שעל החברא קדישא לקיים את דבר ההסכם ולהביאו למנוחת עולמים במקום הקנוי לו.

כשנתבקשו גבאי החברא קדישא לענות לדברי התובע, עמדו ואמרו, הן אמת שכך היה סיפור המעשה, אולם היה זה מקח טעות, מעולם לא עלה בדעתנו לטמנו בסמיכות לקברו של הרב בעל "מגלה עמוקות", אין זה לפי כבודו של הרב, וזה בניגוד לצוואתו, התובע לא רצה לגלות לנו מי הוא, וכך לא ידענו אם ראוי הוא לכך, לכן עשינו מה שעשינו כדי לפוטרו מאיתנו, אך הוא הביא את כל הסכום שבקשנו, וכך לא היתה בידינו ברירה אלא להסכים עמו...

הב"ח פנה אל המנוח שיאמר מה שמו ומי הוא, בכדי שיראה בית הדין שמא ראוי הוא להיקבר אצל ה"מגלה עמוקות". אך האברך סירב בתוקף לגלות דבר על אודות עצמו, באומרו שאין זה ממין העניין, ואת ההסכמה שבתקיעת כף יש לקיים כלשונה.

לאחר ששמעו הדיינים את הצדדים, ישבו ושקלו וטרו בדבר, ובסופו של יום יצא הפסק:

"מכיון שהמנוח קנה בלי שום צל של ספק את חלקת הקבר, ומן הראוי שיקבר בה כפי שהובטח לו, אך מאידך גיסא אין בית הדין יודע אם האיש הוא לפי כבודו של בעל ה"מגלה עמוקות", ואם ראוי לעבור על צוואתו למענו, ומכיוון שאנשי החברא קדישא כבר יצאו ידי חובתם כלפי המנוח בזה שטמנוהו היכן שהוא, לכן אין אנו מחייבים את החברא קדישא להעבירו לקבר שליד הרב הגאון. אבל כדי לצאת ידי חובת אלהים ואדם, ומחמת הספק, יפתחו את

שני הקברים, זה של האברך וזה שליד קבר ה"מגלה עמוקות", ויותירום פתוחים למשך הלילה. "ואתה", סיים הב"ח בפנותו אל המנוח שמעבר למחיצה, "אם אכן ראוי אתה לשכב ליד הרב בעל "מגלה עמוקות" תעבור לכרך אל הקבר הנכון לך"...

למחרת עם בוקר, שלח הב"ח את שליח בית הדין יחדיו עם אנשי החברא קדישא לבדוק מה נעשה בקברו, ויחרדו אל ליבם, כי ראו את קברו של האברך שהיה ריק, ואילו הקבר ליד בעל "מגלה עמוקות", היה מלא...

כששבו וסיפרו זאת לב"ח, הבין הב"ח שאותו איש, הוא קדוש ונסתר עד למאד, וכינס את כל אנשי עירו לחלוק לו כבוד אחרון ולבקש את סליחתו מעל קברו. והורה הב"ח להקים מצבה על קברו ולכתוב עליה.

"פה נטמן האברך לא נודע מיהו, יגיד עליו רעו". כלומר, "רעו" הוא "מגלה עמוקות" הקבור על ידו, "יגיד עליו" מיהו...

לאחר שנים רבות נמחק הכתוב מן המצבה. בשנת תקצ"ב הוקמה מצבה חדשה על הקבר וחרטו עליה את הדברים הבאים:

"ציון לנפש חיה פה מצאנו, ודעת שמה לריק יגענו,
יען נמצא קבור באשמנים, ותמחנה אותיותיו מרוב שנים,
אכן יגיד עליה רעו גאון עוזנו, מגלה עמוקות ומגיה חשכנו,
כי רב כבודו בשם תפארת, להשאר בדור דורים למזכרת,
גבאי הח"ק זאת אל לבב השיבו, ומצבה חדשה על קברו הציבו,
תקב"ץ לפ"ק לבריאת ארץ ושמיה".
"וְהָ בֵרֶךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל" (כד, א)

למה עד אז אברהם לא יוכל להוליד

מורנו ראש הישיבה הגר"י צדקה זצ"ל בספרו קול יהודה (פרשת חיי שרה, עמ' קל"א) כתב בשם הגאון הצדיק רבי דוד יונגרייז זצ"ל, כי מה שנכתב "בכל", בא ללמדנו דבר חשוב והוא, אנו רואים שלאברהם אבינו לא היו בנים רק בזקנותו והוצרך לבשורת המלאכים, ואילו כל האנשים, יש להם בנים בקלות, בלי טורח וללא מלאכים, ולמה דוקא אברהם אוהבו של הקדוש ברוך הוא צריך נס?

ובאר, היות ומאברהם אבינו היה צריך לצאת העם הנבחר, רצה ה' וכבש מעיינו של אברהם בצעירותו, כדי שלא יהיה לזרעו של אברהם קשר עם תרח אביו, עד שיבש המעיין ונקצץ האילן, כך לא תהיה השפעה לתרח על תולדות אברהם אבינו, ורק כשהזקין, שכבר נפסק הקשר, אז הוליד בן בדרך נס, וזהו הנאמר כאן, וה' ברך את אברהם "בכל", גמטריא בן, שהבן הזה "כולו" מאברהם אבינו ואין בו השפעה של תרח כלל. ולכן אחרי פסוק זה מספרת לנו התורה שרצה אברהם אבינו להשיא את בנו הטהור, אשה מבית טוב.

וכן הביא בשם הגאון בן איש חי בספרו ברכת חיים (הפטרות מסעי) שלא רק האבות היו עקרים, אלא גם האמהות היו עקרות, כדי להפסיק את הקשר עם אבותיהן, ועל ידי כך יקימו דור חדש קדוש וטהור, וזה הפסוק, ואנכי נשעתוך שורק כלה זרע אמת (ירמיה ב, כא).

"וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְהָ בֵרֶךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל" (כד, א)

למה נעשה אברהם זקן בא בימים

צריך ביאור מהו לשון התורה, זקן בא בימים, וכי יש זקן שאינו בא בימים ועוד, מהו הקשר בין כך שאברהם זקן, לכך שה' ברך את אברהם?

הגר"א בספר דברי אליהו (וירא עמ' י"א) ביאר, שיש אדם שנראה זקן אף שלא בא בימים עדיין, ואף שהוא צעיר, נראה זקן מרוב הצרות שבאו עליו. ויש אדם שכל ימיו היו בטובה ונעשה זקן כטבע העולם, שחי שנים הרבה ובא בימים. ובזה יובן לשון התורה "ואברהם זקן", רצונו לומר מה שנעשה אברהם זקן, אל תחשוב שמריבוי הצרות נעשה זקן, אלא נעשה זקן בשביל שבא בימים, והוא בדרך טבע העולם, יען כי, "וה' ברך את אברהם בכל", ומיהכן יהיו לו צרות, אם כן בודאי הזקנה באה לו כדרך הטבע, בשביל שבא בימים.

אברהם ניצל את חייו לתורה ומצוות

ועוד פירש בספר עטרת אליהו (הוכחו הדברים בספר לבוש יוסף, ישר, חיי שרה עמ' ק"ג) מהו "זקן בא בימים", שאברהם בא בימים עם הזקנה, כלומר שלא איבד זמנו לריק, אלא ניצל את חייו לתורה ויראת שמים, כי ידע להעריך את החיים היקרים לתורה ומצוות ולכן בירך אותו ה' בכל.

ולהבנת הדברים יש להקדים את המעשה דלהלן: מעשה באדם שנודמן לעיר הרחוקה מיישוב וכל תושביה יהודים יראי ה' בתכלית. ובין היתר ביקר במקומות הקדושים שבה, וכן ביקר בבית הקברות. והנה בהיותו בבית הקברות, עבר על פני המצבות, וראה דבר מוזר מאד, על המצבות חרוט גילם של הנפטרים, זה חי עשר שנים ומספר חדשים. וזה חי עשרים שנה ומספר שבועות, זה שלושים שנה ומספר ימים, והקשיש שבכולם אינו עובר ארבעים שנה. תמה מאד על זה ואמר, האם ארץ זו אוכלת יושביה, והרי כמו עיני ראיתי בתוכה אנשים זקנים ובאים בימים.

ניגש אותו אדם לראש החברא קדישא להבין את פשר הדבר. אמר לו ראש החברא קדישא, דע לך, כי מנהג מקומנו מימי קדם לרשום על המצבות רק את החיים הרוחניים שחי אדם על פני האדמה, והם הזמנים שניצל אותם לתורה ולמצוות, וכל אחד מאתנו מיום עמדו על דעתו רושם כל שעה ושעה שהקדיש לתורה ולעבודה וגמילות חסדים, ובעת פקודתו אנו מצרפים את השעות לימים, וימים לחדשים, וחדשים לשנים, ורק את הסכום נטו של החיים הרוחניים רושמים על המצבה, אבל שאר כל חיי ההבל לא נזכרים, כי מה יתרון לאדם ככל עמלו שיעמול תחת השמש. וחכמינו אמרו, למעלה מן השמש, והיא תורה ומצוותיה, יש יתרון (ויקרא רבא פרשה כ"ח ס"א). ואם כן חיי האדם האמתיים, הם אלו שהקדיש לתורה ומצוותיה. כששמע אותו אדם דבר זה, עמד וקרא בהתפעלות, "ברוך ה' שבחר בעם סגולה". על פי זה יובן הפסוק "ואברהם זקן בא בימים", שאברהם לא היה זקן "ברוטו", אלא "בא בימים", בא בחשבון הימים, שכל ימי חייו עלי אדמות לא היתה שעה אחת לבטלה, ולכן "וה' ברך את אברהם בכל".

הסבא מקלם אמר לילדים שלא יאבדו את השנים שחיים בהם

כמו כן מסופר על רבנו שמחה זיסל ברוידא זצ"ל (הסבא מקלם) שהיה מעורר את בניו משנתם ואומר להם, ילדים אתם מאבדים את השנים שחיים בהם, ואת המלכות שהקדוש ברוך הוא המליך אתכם על כל הבריאה.

השפת אמת נפטר צעיר והאריך ימים

על האדמו"ר רבי אברהם מרדכי זצ"ל בעל ה"אמרי אמת" מגור מסופר, שכאשר נפטר אביו רבי יהודה אריה ליב, בעל ה"שפת אמת", אמר לאחיו רבי משה בצלאל זצ"ל בתוך השבעה, הידעת שאבינו האריך ימים? אחיו הרים את עיניו בתמיהה, הרי אבינו נפטר בדמי ימיו?! והשיבו, כיון שהיה ער ביום ובלילה, והלילה היה שווה ליום בתורה ובעבודת ה', הרי שהתארכו לו השנים.

האבן עזרא פגש מבוגר בן חמש

פעם פגש האבן עזרא אדם, ושאלו, בן כמה אתה? ענהו, בגיל חמש. תמה על כך, הלא אתה נראה בגיל ארבעים? אמר לו, אל תזכיר לי את שנותי הקודמות שבהם הכעסתי את הבורא יתברך, ורק לפני חמש שנים חזרתי בתשובה, והן השנים האמתיות שלי בעולם הזה (לבוש יוסף עמ' ק"ד).

"ואברהם זקן בא בימים" (כד, א)

עד אברהם לא היתה הזקנה ניכרת בליבון שיער

הגמרא בבא מציעא (דף פו:) דורשת בדרך אחרת את הפסוק, זקן בא בימים, וכי יש זקן שאינו בא בימים? ומבארת הגמרא, שעד אברהם אבינו לא היתה זקנה, ומפני שקלסתר פניו של יצחק היה דומה לאברהם, באו אנשים לכלל טעות ומי שרצה לדבר עם אברהם היה טועה ומדבר עם יצחק, ומי שהיה רוצה לדבר עם יצחק היה טועה ומדבר עם אברהם. על כן התפלל אברהם שיהיה הבדל בינו לבין בנו, וקבל ה' את תפילתו, והיתה ניכרת עליו הזקנה, שנאמר "ואברהם זקן בא בימים", ועל ידי זה ראו את ההבדל בינו ובין יצחק בנו, ובין איש זקן לצעיר.

הקשה המהרש"א (חידושי אגדות שם ד"ה והוה זקנה), הלא גם לפני אברהם היתה הזקנה מצויה בעולם, שכבר כתוב בתורה קודם לאברהם כמה פעמים "זקנה" כגון באנשי סדום שנאמר, "מנער ועד זקן" (בראשית יט, ד), וכתוב, "ואבינו זקן" (שם, שם, לא), ובאברהם גופיה כתיב "ואדוני זקן" (בראשית יח, יב), וכן, "אברהם ושרה זקנים" (שם, שם, יא), ומה נתחדש כאן בפסוק ואברהם זקן בא בימים?

תירץ המהרש"א, שבודאי כבר היתה הזקנה קיימת בעולם אצל מי שבא בשנים, אבל לא היתה הזקנה ניכרת בליבון שיער, ולכן לא ידעו בני אדם להבחין בין אברהם ליצחק, ועל זה ביקש אברהם שתהיה הזקנה ניכרת בליבון שיער, ונתמלאה בקשתו.

בלידת יצחק חזר אברהם לצעירותו

דבר נפלא כתבו בעלי התוספות ז"ל בספרים מושב זקנים (כאן) ובפענח רזא (כאן), שעל כן נאמר כאן "ואברהם זקן" אף שכבר נאמר לעיל ואברהם ושרה זקנים (יה, יא), מפני שבלידת יצחק חזר אברהם לצעירותו, והפסוק "ואברהם ושרה זקנים" נאמר עוד לפני לידת יצחק, וחזרה התורה לומר שהזדקן אברהם שנית אחר שהתפלל על הזקנה. ולפי פירושם של בעלי התוספות ז"ל מתיישבת קושיית המהרש"א הנ"ל.

מטבע של אברהם אבינו

חז"ל אמרו (ב"ק צז:): איזהו מטבע של אברהם אבינו? זקן וזקנה מצד אחד, בחור ובתולה מצד אחר. עד כאן. לפי פשוטו, אברהם שהיה מלך וכדרכי המלכים הוציא מטבעות שבהם חותמו, שהיה מוטבע מצד אחד דמות זקן וזקנה, הם אברהם ושרה, ובצידו השני של המטבע טבוע, בחור ובתולה, הם יצחק ורבקה. ובדרך רמז יש לומר שכוונת חז"ל, שאברהם אבינו הצטיין במידת החסד על ידי הכנסת אורחים עם המלאכים, ואילו יצחק אבינו הצטיין ביראת שמים, כפי שאומרים עליו "פחד יצחק". באו חז"ל לרמוז "זקן וזקנה מצד אחד", שיש לאדם לנהוג במידתם הטובה של אברהם ושרה, שהממון הוא ה"מטבע" יהיה בידנו לעשות בו חסד צדקות ומצוות. ומצד שני של ה"מטבע" יהיה טבוע "בחור ובתולה", רמז ליצחק ורבקה שמידתם יראת שמים, לאמור שמלבד החסד בממון, גם עלינו לנהוג בממון שיהיה נקי מכל גזל וחסא, ואז יהיה המטבע שלנו כמטבעו של אברהם אבינו. (תפארת שמשון, פינקוס, חיי שרה עמ' רנ"א).

ׁוְאֲבִרְהֶם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים זֶה בְּרַךְ אֶת אֲבִרְהֶם בְּכָלׁ׃ (כד, א)

אברהם אבינו תיקן את ז' ימי בראשית את שבירת הנקודות

בזוהר הקדוש (ח"א דף קכ"ט ע"א) רבי יהודה פתח, אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך (תהלים סה, ה), תא חזי, אברהם אתקריב לגביה, ותיאובתיה דיליה הוה כל יומי בהאי, ולא אתקריב אברהם ביומא חד, או בזמנא חדא, אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומי מדרגא לדרגא, עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב, "ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי, דכתיב ואברהם זקן, וכדין בא בימים באינון יומין עלאין", באינון יומין ידיעאן ברזא דמהימנותא.

והנה איתא ממרן הארז"ל (עץ חיים שער י"א פ"ו) וז"ל, דע כי כל העולם כולו מתנהג על ידי ז"ן, וכמו שהם נקראו בני של או"א, גם אנחנו נקראים בני של ז"ן בסוד, בני אתם לה' וגו' (דברים יד, א), וגם כי הכתוב אומר, כי אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פט, ג), רצונו לומר שהעולם מבחינת החסד ואילך שהם ז' תחתונות, שהם כללות ז"ן, וזה סוד ז' ימי בראשית כנודע, כי ביציאת נקודות ז"א יצאו ו' חלקי תחתונים ולא ג' ראשונות, ובנקודות הנוקבא יצאה נקודה העליונה כתר שבה בלבד, וט' חלקי התחתונים לא יצאו.

והנה רבי יצחק יהודה יחיאל מקאמרנא זלה"ה בספרו הקדוש נצר חסד על מסכת אבות (פ"ה מ"ג), כתב לפרש שכל אחד מעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, תיקן על ידי זה ספירה אחת מעשר ספירות, עד שהשלים את עצמו בכל העשר ספירות, ותיקן את כל קומתו בשלימות, ועלה לעולם התיקון.

ובנה יובן כוונת הכתוב "ואברהם זקן בא בימים", "בא" עולה בגי' ג', לרמז לג' מוחין, שהמשיכם והביאם אברהם אבינו לבחינת "בימים" שהם ז' ימי בראשית, כללות ז' תחתונות דז"ן, כמבואר לעיל מהזוהר הקדוש "בימים" ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי, באינון יומין עלאין. ועל ידי שהמשיך הג' מוחין לז"ן, נעשה היחוד של קוב"ה ושכינתיה, וזהו "והוי"ה" בחינת קודשא בריך הוא, "ברך את אברהם בכל" בחינת שכינתיה, כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא טז:): בת היתה לו לאברהם ו"בכל" שמה.

עוד פרש"י (כאן), "בכל" עולה בגי' בן, דהיינו שה' ברך את אברהם בכו. ועל דרך הסוד יש לרמוז, שבכל הוא בן, היינו שהעלה אברהם את המלכות למעלה מסוד ז"א, בסוד "אשת חיל עטרת בעלה".

ׁוַיֹּאמֶר אֲבִרְהֶם אֶל עֶבְדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹׁ׃ (כד, ב)

זקן ביתו, הוא אליעזר

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ט"ז) ר' שמעיה אומר, כתב אברהם כל אשר לו ירושה ליצחק, ונתן את הכתב ביד אליעזר עבדו, שילך להישתבח בבית אביו ובמשפחתו. והיה מקרית ארבע עד חרן דרך י"ז יום, והקדוש ברוך הוא שלח מלאך לפני אליעזר וקפצה לו הדרך ובה בשלש שעות לחרן.

ויש אומרים (במקור מים חיים שבספר בעש"ט, חיי שרה, אות ד') שכיון בשם של קפיצת הדרך והוא אהוה היוצא מהפסוק (חיי שרה כד, מב) **זאבא היום אל העין**.

ממשיך הפרקי דרבי אליעזר (שם) "זקן ביתו" של אברהם היה עבדו אליעזר, ומאין היה עבדו? אלא כיון שיצא אברהם אבינו מאור כשדים, עמדו כל גדולי הדור ונתנו לו מתנות, וגם נמרוד עמד וכתב את עבדו אליעזר מתנה לאברהם, וכשגמל אליעזר חסד עם יצחק, הוציאו אברהם אבינו לחירות. ונתן הקדוש ברוך הוא לאליעזר שכרו בעולם הזה, כדי שלא יהיה לו שכר בעולם הבא, והקימו למלך, הוא עוג מלך הבשן.

אברהם הפריש מאליעזר את היצר הרע שבו

אמנם במדרש עשר גלויות (פרשה ב') מובא, שעשרה צדיקים נכנסו לגן עדן בחייהם, חנוך, ומשיח, ואליהו, ואליעזר עבד אברהם, עבד מלך הכושי, שהוא ברוך בן נריה, יעבץ בן רבנו הקדוש, שרח בת אשר, בתיה בת פרעה, ר' יהושע בן לוי, חירם מלך צור. הנה לנו שאליעזר עבד אברהם אבינו לא מת.

ומעתה קשה, אם שילם הקדוש ברוך הוא לאליעזר שכרו בעולם הזה, ועשאו עוג מלך הבשן, כדברי פרקי דר' אליעזר הנזכרים, הרי הרגו משה כדאיתא בברכות (דף נד:), ואיך מנו אותו רז"ל בכלל הנכנסים חיים לגן עדן, מאידך גיסא ראה בדברי רז"ל (ב"ב נח.) ר' בנאה היה מציין את הקברות כדי שלא ישמאו בהם הכהנים. כשהגיע למערתא דאברהם מצא לאליעזר דקאי קמי בבא. עד כאן, ומאמר זה מסכים שעוג נכנס חי לגן עדן.

ויש לומר, שיש באדם חלק טוב וחלק רע, כנודע בענין יוסף ואשת פוטיפר וגם במרדכי עם אסתר, שהתחלק החלק הרע שבאסתר, והיה כדמות אסתר, והחלק הרע הזה הוא שהיה אצל אחשוורוש, מה שאין כן חלקה הטוב היה אצל מרדכי, כאשר האריכו בספרי המקובלים (עץ חיים שער מ"ט פ"ו). ואם כן גם אצל אליעזר שהיה אצל אברהם, הפריד ממנו את הצד הרע שבו, שהיה כדמות אליעזר, ועל בחינת הרע הזו נאמר ששילם לו שכרו בעולם הזה, ועשאו עוג מלך הבשן, כיון שבבחינת הרע גם כן שימש את אברהם אבינו, וחלק זה הרגו משה רבנו ע"ה. ואילו הצד הטוב של אליעזר, הוא דקאי בפתחא דמערתא, והוא שנכנס חי לגן עדן, והדברים נכוחים למבין. (מדרש תלפיות ערך אליעזר ד"ה א"ה דף נ"ג טור א').

"ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו" (כד, י)

קח עשרה גמלים בכדי שתמצא אשה בזכות עשרה נסיונות

כתב מרן החיד"א בחומת אנך (חיי שרה אות י"ג) בשם רבנו אפרים ז"ל, שבכוונה שלח אברהם עשרה גמלים עם אליעזר, כנגד עשרה נסיונות שנתנסה. אמר לו, קח עשרה גמלים, בכדי שהשם יתברך יזכור עשרה נסיונות, ובזכות זה תמצא אשה הראויה לבני.

"והנה רבקה יצאת" (כד, טו)

בת מלכים היתה שלא יצאה מימיה לשאוב, באותה שעה יצאה

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ט"ז) כתוב, הכל צפוי לפני הקדוש ברוך הוא, בת מלכים היתה שלא יצאה מימיה לשאוב, יצאתה לשאוב מים באותה שעה. עד כאן. הרי שיציאת רבקה לשאוב מים באותו היום, היה מעשה נסים, הן כל ימיה לא עשתה כן רק באותו היום בלבד. ויש לרמוז זאת בפסוק "והנה רבקה יצאת" שהמשמעות הפשוטה של "יוצאת" היא שתדיר יוצאת, אלא שכתוב "יצאת" חסר ו', להדגיש שמעולם לא יצאה רק עתה.

"והנה רבקה יצאת" (כד, טו)

הצדיקה היחידה בכל המקום

בזוהר (ח"א דף קל"ב ע"א) הקשה, מדוע כתוב כאן "יוצאת", ולכאורה היה ראוי לכתוב "באה"? אלא ללמדנו שרבקה "יוצאת" דופן מכל בני העיר, שכולם רשעים היו, והיא היחידה שהיתה צדיקה. וז"ל הזוהר: "והנה רבקה יצאת, באה מבעי ליה, מאי יוצאת? דקודשא בריך הוא אפיק לה מכל אינון בני מתא דכלהו חיביין והיא יוצאה מכללא דלהון".

"וּתְמַלֵּא כְּדָה וְתַעֲלֵ" (כד, טז)

מלאה בכ"ד קישוטי כלה את השכינה, וזהו "כד-ה"

"כדה" אותיות כד-ה. ה' היא השכינה, כלומר שקישטה את השכינה הקדושה בכ"ד קישוטי כלה. והענין הוא, שהנחש הטיל זוהמה בחוה, ועל ידי זה פגם בשכינה בכ"ד זיני דמסאבותא, כלומר בכ"ד מיני טומאה, כמו שנאמר,

ואיבה אשית בינך ובין האשה (בראשית ג, טו) "ואיבה" גימטריא כ"ד, שהם כ"ד מיני טומאה שהביא הנחש על השכינה, ועתה צריך לטהר אותה מהטומאה הזאת. ורבקה אמנו היא שתיקנה את חוה, "ותמלא כד"ה" מלאה את השכינה הקדושה שהיא רמוזה באות ה', מלאה אותה בכ"ד אורות, שהם כ"ד קשוטי כלה, ועל ידי זה יצאו מהשכינה כ"ד זיני דמסאבותא, ולכן יש כ"ד פרקים במסכת שבת, כנגד כ"ד קשוטי כלה. והמשך הפסוק, ותמלא כדה "ותעל" כלומר, שהעלתה מן הטומאה את כ"ד מיני הטומאה מגבול הטומאה אל הקדושה, על ידי כ"ד קשוטי כלה.

"וְתַמְהַר וְתֵרֵד כְּדָה... וְתַמְהַר וְתַעַר כְּדָה אֶל הַשְּׂקֵת וְתִרְץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר" (כד, יח-כ)

מידת הזריזות

התורה משבחת בפרשתנו את מעשה רבקה אמנו, והנה בכל המעשה האציל שעשתה רבקה מודגש העניין הזה שרבקה "מיהרה והזדרזה להשקות את אליעזר וגמליו. ותמהר ותרד כדה, וכן ותמהר ותער כדה אל השקת ותריך עוד אל הבאר וכו'.

והנה כעין זה מצינו גם לעיל אצל אברהם שהזדרז מאוד לדבר מצווה, וירץ לקראתם מפתח האהל וכן וימהר אברהם האהלה אל שרה, ויאמר מהרי שלוש סאים קמח, ואל הבקר רץ אברהם וימהר לעשות אותו, וכן בציווי של הקב"ה לעשות את המעשה הגדול של עקידת יצחק כתוב וישכם אברהם בבוקר וכו', ובזכות שלוש ריצות שרץ אברהם זכה לדורות הבאים שהקב"ה רץ לבני ישראל במתן תורה.

וּכְתַב רַבְנוּ הַרְמַח"ל במסילת ישרים (פרק ז' ד"ה ז' וכן תמצא) שכן מצינו שכל מעשיהם של הצדיקים הם תמיד במהירות. אברהם נאמר בו (בראשית יח, ו): וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר. רבקה, (שם כד, כ) ותמהר ותער כדה וגו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה פרשה י'): ותמהר האשה וגו' (שופטים ג), מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות, אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה. ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשית מצותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם כלה הדבר להשלימו. עיין שם.

גדולי ישראל זריזותם

הנהגה זו מצאנו גם בגדולי ישראל שהיו מצויינים במידה זו. וכמו שמסופר על רבי איסר זלמן מלצר שנמצאו בכתביו המלצות רבות שהכין עבור כל מיני אנשים שבסוף לא קיבלו את המלצותיו. כששאלוהו תלמידיו למה לא נתן לאותם אנשים את ההמלצות, ענה רבי איסר זלמן ואמר הרבה פעמים מגיעים אלי לבקש הסכמה ויש לי ספק האם לתת או לא, ואני מפחד שמא תהיה לי נגיעה של עצלות לכתוב, לכן דבר ראשון אני כותב, כך שהטרחתה של הכתיבה לא תהיה נגיעה, ורק לאחמ"כ אני מחליט אם לתת. וכן בכל זמן שהיה מגיע אדם חשוב לעירו היה רבי איסר זלמן יוצא לכיוון ביתו, ורק באותה שעה כשהתקרב אל מתחת הבית היה מחשב האם ראוי לבקר את אותו אדם, כי חשש שאם ישאר בביתו שמא יהיו לו נגיעות של עצלות ההליכה. והכל הגיע ממידת הזריזות שהיה מיוחד בה. והיינו דבר ראשון להסיר את מידת העצלות שיש בכל עניין כזה ורק אח"כ כשרואה שאין סיבת עצלות, מקבל החלטה נקייה מכל חשש של נגיעות (ס' דרך עץ החיים הובא בס' שמועות טובות פ' חיי שרה עמ' מ"ב).

גם על הסבא מקלם מסופר שכל ימיו סבל מחולשה ותשישות, אולם הוא היה מצויין מאוד במידת הזריזות, ואף יומיים לפני פטירתו כשהיה תשוש מאוד הוא ביקש ממקורביו שיזיזו קצת את האור שסינוור אותו. לפתע תוך כדי שהוא ביקש הוא התרומם ממיטתו וגער בעצמו הלא היא מידת העצלות לא לקום כעת, ואז הוא קם וסידר בעצמו את האור וחזר לנוח (כתב אמת ח"ב עמ' של"ג).

כע"ז מסופר על הרבי הק' ר' בונים מפשיסחא זצ"ל שפעם כאשר שכב על מיטתו נצרך היה למעט טבק, הוא פשפש בכיסו וראה שהטבק נשכח בשולחן. הוא אמר לעצמו אם אקום הרי אני הולך אחרי תאוות ליבי, אבל אם אמשך לשכב אז אני נכשל במידת העצלות. מה עשה הוא קם לקח את הטבק והניח על ידו, כך שבר גם את מידת התאוה וגם את העצלות (שבילי הזהב ח"א עמ' 157, חיים שיש בהם קמא עמ' שי"א).

גם רבנו בעל ה"חפץ חיים" זצ"ל כל ימיו היו בדרך של זריזות מופתית. כל פעולה שעלתה בדעתו לעשות היה עושה מיד מבלי להחמיץ אפי' רגע. וכמו שסיפר הרב מפוניבז' שפעם היה נוכח בעת שהחפץ חיים ביקש מחתנו למצוא מתרגם שיתרגם לאידיש את הספר "גדר עולם" שחיבר הרב, זה היה בשעת הצהריים, לאחר מספר שעות שאל הת"ח את חתנו האם כבר מצא, וכן לאחר כמה שעות עוד פעם שאל הת"ח את חתנו מה קורה?.. וחתנו עדיין לא ביצע את המלאכה. החליט הת"ח בעצמו לתרגם בעצמו כי הבין שמה שלא נעשה מיד כבר לא ייעשה. ופעם בשעות הערב

כשהיה חלש ולא יכל לכתוב, ביקש ממקורביו שיכתבו מכתב לאיזה תורם, והוא יחתום. למחרת בבוקר הוא שאל אם כתבו, ונענה שלא.. אמר החפץ חיים אני לא אוכל ארוחת בוקר עד שלא תכתבו, כי החפץ חיים אחז שצריך לעשות מיד (המאורות הגדולים אות קי"ט עמ' ש"א).

רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה מיוחד מאד במידת הזריזות, פעם פנה אליו בבקשה יהודי משכונה מרוחקת, וביקש ממנו שבהזדמנות ראשונה כשיפגוש את האב"ד של השכונה שלו, יפעל אצלו באיזה עניין הנוגע לו. באותו לילה שלג כבד כיסה את ירושלים, והנה רואה אותו אדם את רבי יוסף חיים מתבוסס בשלג הכבד לכיוון ביתו של האב"ד, שהתגורר כאמור במקום מרוחק מרבי יוסף חיים, ולאחר זמן מה התברר לו שרבי יוסף חיים טרח במיוחד בשביל בקשתו. לפליאתו של אותו יהודי, אמר לו רבי יוסף חיים האם נראה לו שבגלל שאני זקן אין לי את הדין של מצווה הבאה לידך אל תחמיצנה (האיש על החומה).

"וַיְהִי כַאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמֵלִים לְשֵׁתוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יְדֵיהֶ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם" (כד, כב)

תאווה וקנאת הממון גורמים פירוד בין האדם לחברו

רש"י (כאן) מפרש בשם המדרש (בראשית רבה פרשה ס' סי' ו'), "בקע", רמז לשקלי ישראל בקע לגולגולת. "ושני צמידים", רמז לשני לוחות מצומדות. "עשרה זהב משקלם", רמז לעשרת הדברות שבהן. עד כאן. אולם כבר נתייגעו המפרשים להבין, ניחא נתינת המתנה השניה, שביקש לרמוז לה בכך על עשרת הדברות שהן שורש התורה שקיבלו ישראל בהר סיני, אולם מה טעם רמז לה במתנה הראשונה על מחצית השקל.

כתב הכלי יקר (כאן) וזה לשונו, ואם תדקדק בלשון צמידים ובלשון בקע, תמצא שהם שני הפכים, כי בקע הוא דבר אחד שנבקע לשנים, ושני צמידים היינו שני דברים נפרדים יהיו צמודים ומחוברים. ומבאר הכלי יקר שבכך ביקש אליעזר ללמד לרבקה, את השקפת החיים התורנית בביתו של אברהם ויצחק בנו שעתיד להיות בעלה, מצד אחד למאוס ברדיפה המתמדת אחר בצע כסף, שהוא בבחינת "בקע" מלשון בקיעה, כי החומריות אינה ניתנת להשגה רק חצי תאוותו, כמאמרם (קהלת רבה א' ל"ב), אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו, כי אם יש לו מאה הוא רוצה מאתיים, ואם יש לו מאתיים הוא רוצה ארבע מאות. זאת ועוד, שהתאוות והקנאה והממון גורמים פירוד בין האדם לחברו בבחינת "בקע". אך לעומת זאת הדבקות בעסק התורה ובקיום המצוות, הן בבחינת "שני צמידים", כי הן מחברות בין שומרי תורה ומצוות, כמו שכתוב (תהלים קיט, קסה) שלום רב לאוהבי תורתך.

נמצא שבשתי מתנות אלו ביקש אליעזר ללמד את רבקה לאיזה בית היא עומדת להכנס, בית שבורחים בו מהרדיפה אחרי הממון, שהוא בבחינת "בקע", ולעומת זאת הוא בית שעוסקים בתורה ובמצוות, שהן בבחינת "שני צמידים".

ורמז נפלא רמז הכלי יקר במילה "ממון" כשנכתוב אותה באותיות מלאות יצא, מ"ם מ"ם ו"ו נו"ן, הנה שכל אותיותיו כפולות, לרמז שאם יש בידו מ' זוז הוא מתאוה לעוד מ' זוז, וכן בכל האותיות. שכאמור הכסף תמיד בקוע לחצאין, כאמרם (קהלת רבה א-לב) אין אדם נפטר מן העולם וחצי תאוותו בידו, יש בידו מנה מתאוה למאתים, ועל כן נקרא ממון. אבל קנין התורה כולו צמוד ומחובר ומרבה השלום לחבר שנים הנפרדים, כמו שכתוב (תהלים קיט-קסה) שלום רב לאוהבי תורתך. (ועיין שם בכלי יקר עוד תירוץ).

ושני צמידים

פירש הגאון רבי יוסף צבי סלנט זצ"ל בספרו באר יוסף (חיי שרה עמ' ס"ב) בנתינתו לרבקה שני צמידים רמז לה, כי שני הלוחות הם צמודים ואי אפשר לאחד בלי השני, מאחר ובלוח הראשון כתובים מצוות שבין אדם למקום ובלוח השני מצוות שבין אדם לחברו, וכתוב ויתן אל משה... שני לוחות (שמות לא, יח) לוחת כתיב לשון יחיד, בא ללמד שאין להפרידם זה מזה. וזה רמז אליעזר לרבקה, אף על פי שהיא גומלת חסדים ומקיימת מצוות שבין אדם לחברו, עליה לדעת שקיים גם החלק בין אדם למקום, שאותו תוכל ללמוד ולקבל בבית אברהם.

"וּלְרַבֵּקָה אָח וְשְׁמוֹ לִבְנֵי וַיִּרְץ לִבְנֵי אֶל הָאִישׁ הַחוֹצֵה אֶל הָעֵינִן" (כד, כט)

שמו של לבן

פסוק זה צריך ביאור, לשם מה התורה כותבת "ולרבקה אח ושמו לבן" והוא נראה מיותר, שלכאורה היה לתורה לכתוב, וירץ אחיה לבן וכו', והנה כתוב במדרש בראשית רבה (פרשה ע"א סי' ג') ארבע מדות נאמרו בשמות, יש

ששמותיהם נאים ומעשיהם נאים, יש ששמותם כעורים ומעשיהם כעורים, יש ששמותיהן כעורים ומעשיהם נאים. ויש ששמותיהן נאים ומעשיהם כעורים.

שמו נאה ומעשיו רעים

ולפי זה כתב רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו עוד יוסף חי (חיי שרה, עה"פ ולרבקה אח) לבן שמו נאה ומעשיו רעים, כי שמו מורה על לובן, ולבו ומעשיו שחורים כפחם. ונראה שבגלל שהיה לבן אח של רבקה הצדקת, לכן זכה שיהיה לו שם נאה שהוא לבן, וזה שאמר הכתוב "ולרבקה אח ושמו לבן" רצונו לומר, משום שהוא אח לרבקה הצדקת, לכן זכה שיהיה שמו נאה.

לבן לָא בְּן כְּלוּמַר אֵין לוּ בִינָה

עוד יש לפרש שכוונת הכתוב "ושמו לבן" לגנות את לבן, כי הנקוד של המילה לָבָן בשני קמץ, אם נחלק את שמו במבטא לשתי הברות יצא לָא בְּן כְּלוּמַר אֵין לוּ בִינָה.

מראה עורו היה לבן ביותר, מופלא ומשונה מהרגיל

במדרש בראשית רבה כאן (פרשה ס' סי' ז') איתא דבר פלא, שאחיה של רבקה היה שמו לבן, על שם שמראה עורו היה לבן ביותר, מופלא ומשונה מהרגיל.

בתרגום יונתן פרשת בלק (כב, ה) איתא, שלבן הארמי הוא בלעם, עיין שם. ולפי זה אפשר ששמו האמיתי היה "בלעם", אבל קראו אותו העולם בשם "לבן" על שם מראה עורו. (ועיין לקמן בסמוך על הפסוק בא ברוך ה').

נקרא לבן, לפי שמלאך שם בפי לבן לומר לאליעזר בא ברוך ה' ובוה יצא מארזר לברוך ונעשה לבן

בזוהר הקדוש (ח"ג דף קנ"ח ע"א) כתוב, שמלאך נשלח ממרום לשים בפי לבן את המילים שאמר לאליעזר, בא ברוך ה' (כד, לא), ובוה יצא אליעזר מכלל ארזר, שהוא מזרע כנען, שהם ארזרים, ובא לכלל ברוך. ולפי זה יש לומר שכיון שהפך לבן את אליעזר מארזר לברוך קראוהו לבן שהפך את השחור ללבן. דהיינו שמו באמת היה בלעם ורק לאחר שנעשה אליעזר "לבן", אמרו בני עירו זה הוא שעשה והפך אדם שחור כפחם ללבן, ונשאר כינוי זה עליו וקראו אותו לבן.

ובגמרא סנהדרין (דף קה.) שלבן נקרא כושן רשעים ולפי זה בתחילה היה שמו כושן רשעים ואחר המעשה הנזכר קראוהו לבן.

"וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה" (כד, לא)

אליעזר הזכיר שם ופרחו הוא והגמלים באויר ו"עמדו" על העין

בספר ילקוט שמעון (לסרי, חיי שרה עמ' 36) כותב, כשיצא לבן מביתו, יצא בחרב להרוג את אליעזר, וכי מה עשה לו, שיצא להרוג אותו, אלא חשב, הן המקדש בת מלך בשוק בלי רשות אביה חייב מיתה, וחשב שאליעזר קידשה במתנות שנתן לה ועל כן יצא להורגו. כשראהו אליעזר שבא להורגו, הזכיר שם ופרחו הוא והגמלים באויר ועמדו על העין, והוא שכתוב, והנה "עומד" על הגמלים על העין (כד, ל).

ובספר ליקוטי אמרי אל (מועלם, חיי שרה עמ' ס"ח, נדפס תרצ"ב) כתב ששם אליעזר גמל על גמל וגמל על גמל והגמל הראשון עומד על המים ואליעזר ורבקה למעלה, כי הכישוף לא שולט על המים, אמר לו אליעזר מן הדין עבד פסול לקידושין ואם כן לא קידשתיה ולמה חרה לך, מיד נתקררה דעתו, וכל שכן שראה פלאי פלאות שאליעזר והגמלים תלו עצמם על העין, ואמר לו, "בא ברוך יהוה" בודאי שגדולה מעלתך, והוליכו לבית.

"וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים" (כד, לב)

זהירותו של מרן החפץ חיים בחנות המכולת

פירש רש"י (במקום) "ויפתח" היינו שהתיר את הזמם שלהם, שהיה סותם את פיהם של הגמלים שלא ירעו בדרך בשדות אחרים.

ומה נכון להביא במקום זה את זהירותו הגדולה בגזל, של רבנו החפץ חיים רבי ישראל מאיר, כאשר מובא בספר החפץ חיים חייו ופעלו (ישר, ח"א עמ' נ"ה) ד' שנים לאחר נישואיו, נפלה לו ירושה בסך מאה וחמישים רובל מאחות אביו, בכסף זה פתח חנות מכולת. חלקו שלו בעבודה היה ניהול החשבונות, ואילו החנות עצמה התנהלה על ידי אשתו, כדי שבמשך היום יוכל להמשיך בלימודיו.

מדי לילה, בשובו מבית המדרש, היה יושב לערוך את החשבונות של החנות, ובימי השוק, כשהעבודה היתה רבה, היה שוהה בחנות, כדי להקל על אשתו. הנהגתו בניהול החנות היתה מיוחדת. באמצע היום סוגרים אותה, כדי לא לפגוע בחנוונים אחרים. "גם הם זקוקים למחיה", היה אומר. יום היה סר לחנות לבדוק אם המידות והמשקלות מדוייקים. סחורה שנתקלקלה במקצת, לא הרשה למוכרה.

במשך כל זמן קיומה של החנות, היה נתון בפחד מתמיד, שמא נכשל בעבירה כל שהיא. היה נוהר שלא לעבור ליד ביתו של קונה שלקח אצלו סחורה בהקפה, שמא יראה כאילו בא להזכיר לו לקונה, את החוב, באופן זה קיים את הדין "לא תהיה לו כנושה".

פעם שכח לקוח נכרי בחנותו דג מלוח אחד. רבי ישראל מאיר לא הצליח לאתר את בעל האבידה. והרי יש כאן חשש "גזל עכו"ם" מה עשה, ביום השוק שלאחריו, חילק דג מלוח חנם לכל לקוח נכרי.

במקרה אחר התברר לו, שלקוחה נכרית קבלה בטעות מלח בכמות קטנה מכפי המגיע לה. לאחר מאמצים רבים הצליח לברר מאיזה כפר באה האשה, אך את שמה לא הצליח לגלות. החפץ חיים לא היסס הרבה, שכר עגלון ושלח איתו שק מלא מלח לאותו כפר, וצוהו לחלק את המלח בין כל נשות הכפר.

שערו בנפשכם, היש מי שלא יעדיף לערוך את קניותיו בחנות כזו, ואמנם לאט לאט החלה נהירה של קונים לחנות, הכל בקשו לקנות דווקא בה את מצרכיהם. משהתבררו הקונים, נבהל החפץ חיים, מה יהיה על החנוונים האחרים, ועל כן הורה לאשתו לנעול דרך קבע את הדלת הפונה אל הרחוב. בדרך זו, הסביר לה, יכנסו רק השכנים המכירים את הדלת האחורית. אך ללא הועיל, עד מהרה גילו גם הקונים הרחוקים את קיומה של אותה דלת אחורית, והמשיכו לבא. הרב חרד שמא גוזל הוא את פרנסתם של שאר החנוונים והחליט לסגור את החנות. כך הקיץ הקץ על אותה תופעה מיוחדת במינה, החפץ חיים כחנווני.

אך הפרשה לא הסתיימה עם סגירת החנות. על אף שהשתדל תמיד לנהל משא ומתן באמונה, בכל זאת הטרידו כל ימיו החשש שמא נכשל בחוסר יושר בתקופת היותו חנווני. לעת זקנתו, בשעה שהתכוון לעלות לארץ הקודש, כנס את כל יהודי העירה, והתחנן לפנייהם שיסלחו לו אם עשה עוול למישהו. וכדי לפייס כל נפגע אפשרי, עשה כעצת חכמינו זכרונם לברכה, והרים תרומה בסך חמש מאות זהובים לצרכי צבור. בכסף זה בנו באר, וכל אדם יכול היה לשאוב ממנה מים ללא תשלום.

"וְאָבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵינַי" (כד, מב)

ג' קפצה להם הדרך, אליעזר עבד אברהם, יעקב, ואבישי בן צרויה

פי' רש"י ז"ל (כאן) שכוונת אליעזר לומר, היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. והנה מקורו טהור מהגמרא סנהדרין שבסמוך.

אמרו בגמרא סנהדרין (דף צה). תנו רבנן, ג' קפצה להם הדרך, אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבא היום אל העין, לאמור שבאותו יום יצא יעקב דכתיב, ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (בראשית כח, י), ואבישי בן צרויה, שיום אחד ערב שבת היה והביאו לפניו ספל מים, כדי לרחוץ פניו ידיו ורגליו לכבוד שבת, וראה כתם דם על המים, ויש אומרים שבאה יונה והיתה מחבטת עצמה וממרטת כנפיה. אמר אבישי, יונה נמשלה לכנסת ישראל שמע מינה דוד המלך ע"ה בצער, הלך לביתו ולא מצאו, הלך ושאל בבית המדרש האם מותר לו לחפש את דוד על ידי הפרידה של דוד, והרי משנה שנינו (סנהדרין כב), אין רוכבין על סוסו של מלך, בשעת סכנה מאי, אמרו, בשעת סכנה מותר. רכב (על הפרידה של דוד) וקפצה לו הדרך. כיון שהגיע אבישי ראה שעורפה, אמו של גלית יושבת וטווה בפלך על המגדל, זרקה את הפלך על ראש אבישי להרגו, ולא הצליחה, אמרה לו נער תן לי הפלך, לקח הפלך והכה בראשה והרגה, כמו שאמרו הבא להרגך השכם להרגו. וכשראה בנה ישבי בנוב שבא אבישי, היה דוד תחת מרדעת החמור ורצה לחנוק אותו, והקדוש ברוך הוא עשה לו נס ונעשה תחתיו עמוק ורחב, הדא הוא דכתיב, תרחיב צעדי תחתיו ולא מעדו קרסולי. ישבי לקח את דוד והשליכו לאויר השמים, והעמיד רומח תחתיו כדי שירד עליו דוד וימות. אמר אבישי שם קדוש ותלה אותו בין שמים לארץ. ומדוע לא אמר דוד בעצמו שם, מפני שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין. אמר אבישי לדוד, למה הלכת בדרך יחידי ונלכדת בידם. אמר דוד כך עלה במחשבתו של הקדוש ברוך הוא כדי לנקום ממני עון נוב, ושאל אותי הקדוש ברוך הוא האם רצונך שיכלה זרעך, או שאמסור אותך ביד אויב, ובחתי שאפול ביד אויב, וזהו שאירע לי עתה. אמר לו אבישי הפוך תפלתך, טוב יותר שיכלה זרעך כי לא יכלו רחמיו ממך, וכתיב ורחמיו על מעשיו. אמר לו תעזור עמי בתפלה, התפלל עליו שיכלה זרעו ולא הוא, וקבל ה' תפלתו, הדא הוא דכתיב, ויעזור לו

אבישי בן צרויה (שמואל ב, כא), אמר רב, שעזרו בתפלה. (ונתקיים העונש בזרעו של דוד, על ידי עתליה אם אחוזה, כשראתה שמת בנה כתוב, ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה (מלכים ב, יא, א) ונשאר מזרעו של דוד יואש לבדו). וזהו שכתוב כאן באליעזר, ואבוא היום אל העין שקפצה לו הדרך.

”וַאֲבָא הַיּוֹם אֶל־הָעֵינַן וְאָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אִם־יִשְׁכַּח־נָא מִצְלִיחַ דְּרַפִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֵלַךְ עִלְיָהּ”
(כד, מב)

השגחה פרטית

מסופר על אחד מצדיקי ירושלים שעבדה אצלם גויה מחו"ל בניקיון. בוקר אחד אמרה המשרתת לרבנית כי לקראת הערב היא מתעתדת לשוב לביתה שבחו"ל. הרבנית השתוממה ותמהה: "מדוע לא אמרת לי כמה ימים קודם לכן? הייתי דואגת לעצמי למישהי אחרת" אך הגויה בשלה, היא התנצלה ואמרה כי עליה לשוב בדחיפות לחו"ל. וכך עשתה, מספר שעות מאוחר יותר ארזה את חפציה ופנתה לצאת מהבית. הרבנית שנחפזה ללוותה נתקלה בדרכה בתפוח יפיפה שהיה מונח על השולחן. וכאות הוקרה על עבודה נתנה לה הרבנית את התפוח ושילחה אותה לשלום. לאחר כמחצית השעה הגיע הרב הביתה, היא ספרה לו על רצונה המזור של הגויה ללכת ללא הודעה מוקדמת, וכן ספרה לו כדרך אגב שנתנה לה את התפוח כמתנת פרידה. "אוי" נבהל הרב, "והרי התפוח הוא מפירות שביעית שאסור לתת לגוי! אנא, מהרי בעקבותיה וטלי את התפוח מידיה. הרבנית מהרה לכיוון התחנה, ובדיוק להכעיס, היא רואה מרחוק את האוטובוס נוסע ועליו יושבת בשלווה הגויה. הרבנית לא התמהמה מיהרה ועלתה על האוטובוס הבא אחריו והנה בתחנה הבאה של האוטובוס "שלה" היא רואה את הגויה יושבת וממתינה לאוטובוס הבא שיובילה למחוז חפצה. והנה כשראתה הגויה את הרבנית החלה מיד מחטטת בתיקה בחיזורון ומוציאה ברעד את: כל תכשיטיה של הרבנית תוך גמגומי התנצלות משונים. הרבנית הנדהמת שכלל לא ידעה שחפציה נגנבו התעשתה, וכמובן, דרשה בלי בלבול גם את התפוח חזרה.

לפני כמה שנים הלך לעולמו באנטוורפן יהודי יקר ושמו ר' פסח ויינשטוק ז"ל, כשהוא בן 100 שנים. בכל שנותיו היה שגור על לשונו סיפור הצלת חייו, וכך היה המעשה: בשנת ת"ש נכנסו הנאצים ימ"ש למחוז מגוריו, והוא ומשפחתו הוצרכו לברוח דרומה. כעבור 4 שנים הגיעו לעיר ליון שבדרום צרפת, שם חלה ר' פסח בשחפת, מחלה שהייתה אז מסוכנת ומדבקת. כששמע ר' פסח על דבר מחלתו נענה ואמר: "רבש"ע, במשך 4 שנים יגעתי וניסיתי להציל את חיי, אבל כאשר הנני רואה שרצונך לקחת את נשמת אליך השמימה, הנני מקבל באהבה את גזרתך". באותו זמן היו מכניסים את כל חולי השחפת לבית חולים מיוחד ללוקים במחלות מדבקות, כדי שלא יסכנו אתרים יחד עמהם, ואף ר' פסח הופרד ממשפחתו ואושפז בבית חולים זה. בחסדי שמים הוא שרד את המחלה, וכאשר החלים ויצא מבית החולים, היה זה כאשר המלחמה הסתיימה. מיד פנה לחפש את בני משפחתו, שלח מכתבים להכא ולהתם, ואז נודע לו את כל אשר אירע בתקופה שהיה בבית החולים: זמן לא רב לאחר שאושפז, כבשו הנאצים את האזור, ושילחו את כל היהודים להשמדה באושוויץ, ובתוכם את בני משפחתו הי"ד. רק הוא ששהה בבית החולים ניצל, משום שהנאצים פחדו להציג את כף רגלם באותו בית חולים, מחשש הדבקות במחלות. או אז הוברר לו, כי מה שנראה היה לו בשעתו כמכה מן השמים, היא שעמדה לו להינצל ממוות (אחד העלונים).

”וַיַּעַן לְבָן וּבְתוֹאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה' יֵצֵא הַדָּבָר לֹא נוֹכַל דַּבֵּר אֵלַיךְ רַע אוֹ טוֹב” (כד, נ)

מה' יצא הדבר בעניני שידוכים הכל בהשגחה פרטית

איתא בגמ' (מו"ק יח:): אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש. מן התורה דכתיב (בפרשתינו כד, נ) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר. מן הנביאים דכתיב (שופטים יד, ד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא, מן הכתובים דכתיב (משלי יט, יד) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת. וכך אמר מורנו ורבנו החזון איש זי"ע (הובא במעשה איש ח"א עמ' רי"ב), שאף שהקדוש ברוך הוא הוא מנהל עולמו, מכל מקום פעמים שדרכי ההשגחה מכוסים ונסתרים, שכך עלתה במחשבה לפניו להסתיר פניו, עד שיש מקום לטעות כאילו חס ושלום יש לאל ידו של האדם לעשות כרצונו. אמנם "מקום הניחו לנו מן השמים" בעסקי השידוכים, להראותנו בגלוי לעין כל השגחתו הפרטית, כיצד הקדוש ברוך הוא מנהיג עולמו, מוליך ומביא את בריותיו הנה והנה, מקרב ומרחק אנשים, מצרף מקרים שונים וכל זה עבור שידוך אחד שיגמר בכי טוב, והכל יודוך והכל ישבחוך, כי מה' אשה לאיש בלא הסתר פנים כלל.

הקדוש ברוך הוא לבדו מזווג זיווגים

איתא בגמ' (סוטה ב.) ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. מבואר להדיא בדברי הגמ', שאין מציאת הזיווג תלויה בשום סיבה בעולם, לא בחשיבות המשפחה ולא בממון ואף לא בכשרונותיו המופלגים של החתן או של הכלה, ולא בחריצות השדכן וכיוצא בזה. אלא הכל תלוי במאמרו וברצונו של הקדוש ברוך הוא, שהוא מושיב יחידים ביתה (תהלים סח, ז), וכפי אשר נקבע עוד בטרם יצירת הולד כי בת פלוני תהא לפלוני. וכדברי הכתוב בפרשתינו (כד, נ) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב. וכתב הרשב"ם, וזה לשונו, לא נוכל דבר אליך, לא הסתירה ולא הבניין תלוי ברצונו, כי על כרחנו יקרה הדבר בין אם אנו רוצים או לא רוצים, כי הקדוש ברוך הוא עשה זאת, שהיכולת בידו.

מעשה פלא פלאות בשידוכין בישיבת החת"ס

מעשה בעשיר שחשקה נפשו בבחור תלמיד חכם מופלג עבור בתו, וכא אל הרה"ק החתם סופר זי"ע, בבקשה שיראהו את הבחור המופלג ביותר בישיבתו הרמה, כי ברצונו לקחתו כחתן לבתו. השיב לו החת"ס, בסוף הזמן הנני מעביר את כל הבחורים בכור הבחינה, אז אדע בבירור בטיב כל אחד ואחד, שוב נא עתה לביתך, ולאחר שיגיע עת המבחן, אשלח אליך את הבחור המיועד. בסוף הזמן בחר החתם סופר את הבחור המהולל ברוב התשבחות, ונתן בידו כתב צרור וחתום, בו כתב אל הגביר "מחזיק כתב זה, הוא הנבחר להיות חתנך לוקח בתך", וביקש ממנו שבדרכו הביתה יאריך דרכו למקום מגורי הגביר ויתן לו את האיגרת. הבחור שלא ידע איגרת זו מה טיבה וקצרה נפשו בדרך, פנה אל אחד מחבריו אשר דר בסמיכות למגורי הגביר, וביקש ממנו שימסור מכתב זה אל הגביר. הלה הסכים לדבר ובבואו אל עירו, סר תחילה לבית הגביר ומסר לו את האיגרת, פתח הגביר את המכתב, והבין שהבחור העומד לפניו הוא המיועד לו. מיד שלח לדבר בו נכבדות ונגמר השידוך בכי טוב.

הנה לנו כדברי הגמ', שמה' אשה לאיש, הוא מסוכב הסיבות עד שיצא לאור רצונו יתעלה.

מעשה בענין שידוכים מהרש"ש (הרב שטרשון)

וראיני בספר "אהבת חיים" מעשה שהיה עם הגאון רבי שמואל שטרשון זצ"ל בעל הגהות וחיידושי הרש"ש על הש"ס, שהיה מנהל קופת גמ"ח, באחד הימים בעת שישב בבית המדרש ועסק בתורה, ניגש אליו הסנדלר כשברצונו להשיב הלוואתו, נענה לו הרש"ש שאין בידו עתה שטר חובו אלא בביתו, אך הלווה השיב שסומך הוא על מעלת כבודו שיאבד את השטר מן העולם, ונתן לו את שטרות הכסף כסכום ההלוואה. הכניס הרש"ש את השטרות לתוך הגמרא בה למד והמשיך ללמוד ברוב עומק ועיון, ושכח מכל אשר נעשה. כשסיים את לימודו, החזיר את הגמרא שבה הכסף למקומה בארון הספרים וכמובן שלא קרע את שטר החוב. כעבור זמן מה בדק הרש"ש את חשבונות הגמ"ח ועבר על שטרי החוב, וראה את השטר המעיד על חובו של הלווה והנה כבר עבר זמן הפירעון. פנה אליו הרש"ש בבקשה שישב את ההלוואה כפי התחייבותו, והלא טען הן כבר פרעתי את חובי. אולם הרש"ש שפרח מזכרונו מה שהיה, עמד על שלו, הן עדיין החוב בעינו קיים וכפי שמוכיח השטר, שאם אכן פרעו מדוע לא נטל הלווה את השטר. ואמר הרש"ש שאין בידו למחול משום לפנים משורת הדין, שאין המעות שלו, אלא הם כספי ציבור ותבעו לדין תורה. **פשיטא** ואין צריך לומר שכל בני העיר האמינו לרש"ש והוציאו לעז על הלווה כי גנב הוא, ויגדל הבזיון עד לב השמים, עד שנאלץ בנו שעמד סמוך לפרק "האיש מקדש" לברוח מהעיר, כי לא היה מסוגל לשאת ולסבול את החרפות והגידופים שעברו על משפחתם. לאחר זמן, הוצרך הרש"ש לעיין באותה גמרא ומצא בה את שטרות הכסף. מיד נזכר בכל המאורע, כיצד פרע הלווה את חובו, ואכן הוא צודק בטענתו "פרעתי". נבהל הרש"ש עד מאוד על שגרם לו צער גדול ונורא. תיכף ומיד הלך אליו לפייסו ולבקש מחילתו. אך הלווה טען כנגדו, שאין בידו לתקן את המעוות, שהלא יצא עליו שם רע שהוא גנב ואף בנו הוצרך לגלות ממקומו. ולא עוד, אלא שכל בני העיר יאמרו שהרב מפייסני רק לגודל טוב לבו ולא יאמינו שבאמת נמצאו המעות. אמר לו הרש"ש שלח להביא את בנך ואקחהו לחתן לבתי, ובכך יודע בבירור, כי אכן אתה צדקת ואני טעיתי. וכך היה הרש"ש לקח לו לחתן את בנו של הלווה, ונחה ושקטה הארץ. **מה** נפלאות תמים דעים לגרום לרש"ש לשכוח מהפירעון, ולגלגל את כל המעשה, כדי שישתדך רב העיר עם סנדלר העיר, כי זה השידוך המיועד לו מן שמיא.

השידוך ממירון

אחד מבחורי הישיבות נתקשה למצוא זיווג, פעם אחת לקראת שבת אחת החליטו בני הישיבה לשבות בשבת קודש במירון בסמוך ונראה לציון רשב"י. אותו בחור הצטרף ונסע עמהם, אך במשך כל השבת הסתגר בחדרו, כשהוא

שקוע בצער ולא עלה לציון אפילו פעם אחת, רק במוצאי שבת נתעורר בו רצון לפקוד את הציון בטרם יחזור לישיבה. בהגיעו אצל הציון פתח באמירת תהלים בהשתפכות הנפש ובדביקות עצומה, עד שלאחר כמה שעות גמר את כל הספר מרישא ועד גמירא. כאשר סיים את תפילתו, הביט לאחוריו ולא מצא את חבריו, לפי שכבר חזרו בצוותא לישיבה, והבין שעתה עליו לחזור לישיבה בכוחות עצמו. אך כיון שלא היתה הפרוטה מצויה בכיסו, הלך לביתו של אחד מתושבי מירון וסיפר לו את המעשה שהיה, וביקש שילוהו סכום מעות להוצאות הדרך. אולם אותו תושב אמר לו איני מכירך ושמא רמאי אתה, השיבו התלמיד, הנה בידך להתקשר לראש הישיבה המכירי, והוא ימליץ בעדי טוב להלוות את סכום זה, ובהזדמנות הראשונה אשלח לך חזרה את סכום ההלוואה. מטבע הדברים בעל הבית שוחח עמו על דא ועל הא למשך זמן מה, ולאחר מכן הלווה לו כפי בקשתו גם ללא ההמלצה של ראש הישיבה, כי ניכרים דברי אמת, וראה כי בחור נעים הליכות הוא איש תם וישר וירא אלהים, על כן הלווהו ונפטרו לשלום.

אצילותו של הבחור, השאירה רושם רב על אותו איש ועל כן לימים התקשר לראש הישיבה וסיפר לו שכך וכך היה מעשה, וביורר על טיבו של הבחור, כי בת יש לו שהגיעה לפרקה. ראש הישיבה הרבה והפליג בשבחיו של הבחור בתורה ובמידות טובות. ועל כן שלח הלה שדכן שידבר עם אבי הבחור להציע את השידוך, וכעבור יומיים שברו צלחת בשמחת התנאים בשעה טובה ומוצלחת בבית אבי הכלה בעיה"ק מירון, ונתברר למפרע, שתפילתו של הבחור במוצאי יום מנוחה הרקיעה שחקים, ועל ידה זכה לישועה הגדולה, ולא עוד, אלא אף בעיני בשר ראה שבגלל שהאריך בתפילתו באותה שעה זכה לראות בישועתו, שאיחורו גרם לו לפגוש את חותנתו לעתיד, ועל ידי זה באו בכרית האירוסין, ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל.

בזכות שלא יצא השידוך התארס

מעשה שהיה בערב חג השבועות, בבחור ממשפחה ידועה בניו יארק, שהגיע זה מכבר לפרק האיש מקדש, אך עדיין לא זכה לקיימו בפועל. באחד הימים דיברו בו נכבדות במשפחה הדרה במונטריאול שבקנדה, על כן שכרו הוריו לנסיעה אברך מאנ"ש הדר בוילימסבורג, בכדי שיסיעם ברכבו, וכך נסעו הבחור עם ההורים למונטריאול, נסיעה ארוכה שארכה כשש שעות לערך. לדאבון לב לא יצא מאומה משידוך זה, וחזרו הם לביתם בפחי נפש. במשך כל דרך חזרתם, התאוננו ההורים על מר גורלם ועל שכך אירע להם... ומאידך היה בנם הבחור מחזקם בדברי עידוד באמונה ובטחון, כי הכל משמים ממעל, ובעזרת השם יתברך ימצא שידוך יותר טוב... ואף כל נסיעתנו לשם היתה בכדי שיצא מזה טובה עבורנו, שהרי כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד.

כעבור ימים אחדים בא אותו בחור בכרית האירוסין בשעה טובה ומוצלחת, ונלקח לחתן אצל אותו אברך אשר הסיעם ברכבו למונטריאול בדרך הליכתם ובחזרתם. ומעשה שהיה כך היה, אברך זה ששמע את שיחת ההורים עם בנם בחזרם לביתם, ובראותו את חוזק נפשו באמונה עזה ותמימה, ולא נשבר לבו בקרבו, ולא זו בלבד, אלא שתקיף באמונתו בבחינת "טופח על מנת להטפוח", שחזיק את ההורים בעוז ובתעצומות. על כן מיד בהגיעו לביתו שלח "שדכן", שידבר בו נכבדות עבור בתו, ואכן תוך כמה ימים נגמר הדבר בכי טוב. ללמדך איך סיבב הקדוש ברוך הוא בכדי להביא שידוך זה לידי גמר, שישא הבחור חן וחסד לפני אותו אדם שהסיע אותו.

סיפור מהגאון מוילנא בהשגחה פרטית בענין שידוך

סיפר הגר"א מוילנא, שבאחת ממסעות הגלות שערך, התאכסן בבית בעל הבית אחד, אשר ארחו בכבוד גדול, והיה בעל הבית מכבד את ביתו זו אשתו באופן מופלא מאד. בהגיע זמנו של הגר"א להמשיך במסעו, נפרד לשלום מבעל האכסניא, ואז אמר לו הגר"א, החסד שלך עם האורחים פלאי הוא, אך יותר מכך התפעלתי מהנהגתך עם בני ביתך. אמר היהודי, אין לרבי להתפעל כל כך, כי כל זה הוא רק משום מעשה שהיה.

וזה דבר המעשה, בימי עלומי הייתי עילוי גדול מאד ושמי הטוב הלך לפני למרחקים. וכבר בהכנסי לעול תורה ומצוות נלקחתי לחתן לבת אחד מעשירי עיירה פלונית, חותני התחייב על נדן (נדוניא) גדול מאד, ומחמת היותי כה צעיר לימים, נקבע זמן הנישואין לכשאהיה בן כ', והוסכם עם חותני שלא ישלם כעת את כל הנדן, אלא בשבע השנים הבאות ישלם עבורי חברותא מיוחדת, כדי שעל ידו אוכל להוסיף ולהתעלות יותר בתורה ויראה, ובזמן הנישואין יסלק את שאר הנדן. כאשר קרב ובא זמן החתונה, ירד חותני מנכסיו ונעשה עני מרוד, מכיוון שכן, החליט אבי לבטל את קשרי השידוכין, על אף שאני לא נתתי את הסכמתי לכך, ביודעי את חובת "הכרת הטוב" שיש לי, על כל השנים ששילם עבורי ל"מלמד" מכל מקום אבי ביטל את השידוך. לא ארכו הימים ושוב באתי בכרית האירוסין והנישואין עם בת עשיר אחר. אך לדאבון לב, כעבור זמן קצר נתגלה בי מום כלשהו. הלכנו לדרוש ברופאים ולאחר בדיקתם אמרו שאין

רפואה למכתי. משכך, עמד העשיר על כך שאגרש את ביתו, ונשארתי חסר כל, כשדבוקים עלי שני כינויים, עזיבת שידוך וגרוש. ברוב יגוני פניתי לדור ב"הקדש" שם ישבתי גם בכיתי. לימים ניגש אלי יהודי אחד ושאלני לסיבת בכי המר. גיליתי בפניו את כל מסכת חיי ואת המום שמצאו בגופי. נענה היהודי ואמר לי, הנה מכיר אני נערה אשר גם לה יש מום הדומה לשלך, אולי תשתדכו ביניכם. במצבי זה כיון שלא יכולתי להיות "בררן" לקחתיה לאשה ללא בירורים מעמיקים עליה ועל משפחתה, ודי היה לי לדעת שהיא אשה יראת ה'.

לאחר החופה משנכנסתי לחדר הייחוד, סיפרה לי הכלה שגם היא לא נולדה עם מום זה, והוא נתגלה אצלה רק לאחרונה, היות ונתארסה לפני כמה שנים עם עילוי גדול, ונתבטל השידוך רק מפני חוסר ממון. ומרוב צער ויגון נולד אצלה המום. ותוך כדי דין ודברים הבנתי שכלתי זו, היא היא ארוסתי הראשונה משכבר הימים, וכל סבלה בקבלת המום, היה אך ורק בכדי שיסכימו הכל שננשא שנינו. עתה אמור נא לי רבי, האם לאחר שהיא סובלת בגיני עד עצם היום הזה, האין זה מן החיוב שאכבדנה בכל לבי נפשי ומאודי.

סיים הגר"א ואמר, כדאי היה לסבול את כל נודדי הדרכים, בכדי לשמוע מעשה זה המלמד לאנוש בינה, עד כמה מנהיג הקדוש ברוך הוא את עולמו בהשגחה פרטית על כל נברא ונברא, בכל פרטיו ועניניו, ואי אפשר לו לאדם להתחכם נגד גזירת הבורא יתברך, כמו אלו שעזבו את השידוך, ולבסוף נישאו זה לזה. ועוד להיפך המתחכם נגד רצון הבורא, מסוכן הוא לקבל מום, כדי להעמידו על מקומו הראוי לו.

המשגיח אמר "הקול" של הבחור לא בסדר

מעשה באדם אחד שהציעו לו שידוך טוב לבתו, נהג האיש כמנהג בני ישראל ובא לשמוע את חוות דעתו של המשגיח. המשגיח שהכיר את הבחור וידע שעל פי הלכות שמירת הלשון מותר לו לענות אמת לאמיתה, ענה לאבי הבת "הכל לא בסדר" ... כלומר שיבין ברורות ולא יעלה על דעתו לגשת לשידוך זה. ויהי ממחרת, הוזמן המשגיח ל"אירוסין", של הבחור עם בתו של האיש שבירר אצלו אתמול. בבואו לשמחת האירוסין שאל את אבי הכלה, כיצד גמרתם את השידוך, אחרי ששמעת ממני אתמול דברים מפורשים... ענה לו האב, משבאתי הביתה והצגתי בפני בני ביתי ובתי את דבריך, אמרה הבת, שמצידה אין בעיני "הקול" כדי לעכב את השידוך, שאף אם קולו של החתן אינו ערב כל כך, אין בזה כל חסרון...

הא לך, שאם הזיווג מיועד מן השמים, לא יועילו כל טעדי למנעו, עד שמן השמים הטעו את האב לחשוב שהמשגיח אמר לו הקול לא בסדר, בזמן שאמר לו שהכל לא בסדר.

סגולה בדוקה למציאת זיווג

איתא במדרש (בראשית רבה פרשה ס"ח סי' ב'), בשעה שהלך יעקב חרנה במצות אביו לישא לו אשה. בא אליפו בן עשו הרשע ולקח את כל אשר לו. אז אמר יעקב, שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי. מכאן למדו סגולה בדוקה למציאת זיווג בנקל, לומר קודם עקירת רגליו בתפילת העמידה את פרק שיר למעלות אשא עיני אל ההרים (הובא בבני יששכר בפרשת ויצא, ומקורו בספר עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו).

לידת בעל הקצות החושן ואחיו בעל קונטרס הספיקות

פעם ישב הגאון הקדוש החפץ חיים זי"ע בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוין, ופתח וסיפר על יהודי בימים מקדם, שנכנס ביום השבת אחר חצות היום אל בית המדרש, והחל באמירת תהלים בדמעות שלישי ובהשתפכות הנפש. באותה שעה שהה בבית המדרש אחד מהמתפללים, והתלהב מהמחזה שראו עיניו, כיצד הלה שופך דמעות כמים, ועל כן החל גם הוא לומר תהלים בהשתפכות הנפש ובדמעות.

במוצאי שבת קודש ניגש אליו השני ושאלו, לבכיה מה זו עושה, כי לפי רוב הבכי והדמע, נראה כי בצרה ויגון הינך נמצא, אבקשך שתגלה לי מצפוני לך, אולי יהיה בידי לעזורך. פתח היהודי את סגור לבו ואמר, בת לי בביתי היושבת וממתנת עד בוש לזיווגה, רק משום שאין הפרוטה מצויה בכיסי, ואין בידי יכולת להתחייב על נדוניתה. והנה במשך ימות השבוע הנני טרוד על המחיה ועל הכלכלה, ואינני רואה אותה לנגד עיני, אך בהגיע יום שבת קודש, אני פוגשה בביתי, אז נופל לבי בקרבי על הצרה הגדולה. לכן מיד אחר סעודת השבת, נוהג אנכי לבוא בשערי בית המדרש, בכדי לשפוך לב כמים אל האלהים, שיחיש לנו ישועה בקרוב. נענה השני ואמר, אף אני יש לי בביתי בן עלם חמודות וירא שמים. ואף אני איני מצליח להביאו לברית השידוכין, היות והפרוטה כלתה מכיסי, וכיון שכן, אולי כדאי שנשתדך בינינו. אכן השידוך יצא מן הכוח אל הפועל ומאותו הזיווג נולדו ארבעה אחים גדולי עולם, ושניים ידועים הם, הלא

המה הגה"ק בעל הקצות החושן זצוק"ל, והגה"ק בעל קונטרס הספיקות זצוק"ל. סיים החפץ חיים, מכאן כי תפילת היהודי כשהוא סומך רק על ה', פועלת גדולות ונצורות, כגדולי עולם הללו שיצאו משידוך זה.

בזכות שלא הסתדר תאריך החתונה יכל האב להשתתף בחתונה

צריך לידע שכל הנעשה בזה העולם, מונהג ב"חשבון" מדוקדק מן השמים, ואף שפעמים בעיני בשר ודם לא רואים את הטובה שבהנהגת הבורא מיד, מכל מקום בבוא העת והזמן יוכר הדבר.

סיפר תלמיד חכם אחד שבנו בא בקשרי אירוסין. מיד נדברו שני הצדדים, אבי החתן ואבי הכלה על קביעת מועד הנישואין. כדרכם של בעלי בתים חשובים פנו ל"אולם" הזול בעיר, שם נמצאו להם שני תאריכים פנויים, א' אלול או ז' אלול, אבי הכלה העדיף את א' אלול, כיון שחל ביום רביעי בשבת, ושנינו במשנה (כתובות פ"א מ"א) בתולה נישאת ליום הרביעי, אבל צד החתן לא הסכימו לקבוע זמן לר"ח אלול, יום שבו מתחילים הלימודים במוסדות החינוך של בניהם... על כן הזמינו את האולם ליום ז' אלול, כשאבי החתן אומר לאבי הכלה, רק הזמנתי אולם, אבל בפירוש הנני מתנה ואומר, שאין בזה משום "קביעת יום" לנישואין.

מה עשה הקב"ה, כשחזר החתן לשיבתו, סיפר לאחד מראשי הישיבה שהוזמן כבר "אולם" לליל נישואיו שיחולו ביום ז' אלול... כששמע זאת ראש הישיבה ניתר ממקומו ואמר לו, וכי לא ידעת שהאדמו"ר מקפיד שלא לערוך נישואין בז' באלול כדי לקיים את צוואת ספר חסידים החדש (סי' קס"ח) שאין לישא אשה בז' שבט, ז' תמוז וז' אלול.

מיהר הבחור וסיפר את ה"חדשות" לאביו, והוא מיהר לספרם למחותנו אבי הכלה, ועל כן הציע לקבוע את הנישואין ליום רביעי ח' אלול, דאדהכי והכי התפנה האולם לאותו הלילה, והכל יבוא על מקומו בשלום, לפי שכך יתקיימו הנישואין שלא ביום הראשון של זמן אלול, וגם יחול אותו היום ביום רביעי בשבת כרצונו מעיקרא. אולם המחותן אבי הכלה עמד על שלו ואמר, בשום אופן איננו דוחים ומאחרים את זמן חתונה, ויום ח' נחשב כדחיית יום אחד. שאלו אבי החתן, אולי נעמיד את החופה ביום ז' אחרי שקיעת החמה, ואז ייחשב הדבר כח' בחודש, לא ולא, אמר המחותן, הרי גם זה לדחיית זמן ייחשב. אין ברירה אחרת רק להסכים על יום א' באלול, אף שלא נחא לכם ביום זה. וכן קבעו. **עתה** באנו לעיקר המעשה, ביום רביעי בשבת א' אלול התקיימו הנישואין, וביום השבת ד' אלול נערכה שבת "שבע ברכות" ברוב שמחה וחדווה, וביום ו' אלול נסתלק אביו של אבי החתן לבית עולמו. כך שאם היה נשאר כקביעתם הראשונה, או שהיה המחותן מסכים לדחות את החתונה ביום אחד, לא היה אבי החתן רשאי להשתתף בשמחת הנישואין של בנו יקירו, לפי שהיה אז שרוי הוא באמצע ימי אבלותו על אביו, וידוע כמה עגמת נפש וצער כרוכים בדבר הזה.

נלמד מכאן, שהקדוש ברוך הוא מסובב הסיבות כולם ואף בדברים שהמחותן "מתעקש" כנגד רצונכם, אל לכם לריב עמו, כי יתכן ואין בזה אלא טובת עצמכם. כפי שבמעשה זה גילגל הקדוש ברוך הוא את זמן הנישואין הנכון, למען יוכל האב להשתתף בשמחת נישואי בנו.

"וַיֹּאמֶר אָחִיָּה וְאִמָּה תֵּשֵׁב הַנְּעִרָה אֶתְנֶוּ יָמִים אֹז עֲשׂוֹר אַחַר תֵּלֶךְ. וַיֹּאמֶר אֶלְהֶם אֵל תֵּאָחֲרוּ אֶתִּי וְהִ' הַצְּלִיחַ דְּרָבִי" (כד, נה-נו)

העיכובים שניסו להטיל לבן ובתואל

רש"י (במקום) כותב, ובתואל היכן היה, רצה לעכב ובא המלאך והמיתו. ומקורו טהור מדברי המדרש בראשית רבה (פרשה ס' סי' י"ב).

ועוד גילו לנו בדעת זקנים מבעלי התוס' (כאן) שלבן ובתואל ביקשו להאכיל את אליעזר סם המות, בכדי לקחת את הממון שהיה בידו. ובא גבריאל והחליף את הקערה שהביאו לאליעזר אשר בה סם המות, ונתנה לבתואל ומת. **ולכן** לעיל (בפסוק, ל"ג) כתוב "ויישם לפניו לאכול" עם שני יודי"ן ואנו קוראים ויושם בתוספת וא"ו, שמשמע שמאליו הונח המאכל לפניו, לפי שכאמור המלאך החליף את המנות לבתואל ומת (כן הוא במדרש כת"י, המובא בתורה שלמה, חיי שרה הע' קמ"א, וראה גם בילקוט שמעוני רמז ק"ט).

כתב רבנו יוסף חיים (עוד יוסף חי חיי שרה ד"ה אל תאחרו אותי), שכשאחיה ואמה של רבקה אמרו "תשב הנערה" אמר להם אליעזר אל תאחרו אותי וכוונתו היתה להפחידם ולרמוז להם, הלא בגלל שנתעכבתי אצלכם נגרמה מיתה לבתואל, ולכן אם אשה כאן עוד, יש לכם לחשוש שתגרם מיתה גם לכם. ועוד עיין שם.

ולפי זה יש לפרש את המשך דבריו שאמר "וה' הצליח דרכי", רמז להם, אם תאחרו אותי אני אצרף את ה' ובית דינו נגדכם, כמו שאמרו רבותינו בתלמוד (ירושלמי סנהדרין א, א. בראשית רבה נ"א, ב') כל מקום שנאמר וה' עם וא"ו, הכוונה היא ה' ובית דינו (כמ"ש "וה' המטיר על סדום"....).

רבקה לא אמרה כן או לא אלא אמרה "אלך"

ממשיך רבנו יוסף חיים, שעם כל זאת, גם לאחר שהסכימו ואמרו "נקרא לנערה ונשאלה את פיה" זממו לרעה, כמו שמדוקדק מלשון הכתוב "ויאמרו אליה התלכי עם האיש הזה" שבכוונה שניהם שאלו ולא הסתפקו שאחד מהם ישאל אותה, כי כששנים מדברים זה מבלבל את השומע, ושאלו בלשון תימה התלכי עם האיש! אם היא תאמר כן, יאמרו היא אומרת כדברינו- כן, שבודאי לא תלך, ואם תאמר לא, אז אמרה בפה מלא - שלא תלך. אבל מן השמים השיבה תשובה ברורה אלך שבכך אי אפשר לפרש לכיוון ההפוך.

אם אחותינו את שתהי כמונו ברשע את תהיי לאלפי רבבה וז"ש שביקש לבן לעקור את הכל

עוד כתב רבנו החיד"א בספר פני דוד (חיי שרה אות כ"ד) בשם הרב הלל אשכנזי, שגם לאחר מכן שברכו את רבקה "אחותינו את היי לאלפי רבבה" התכוון לבן לרעה ברשעו, כי הלא מצינו (בהגדה של פסח) שלבן ביקש לעקור את הכל ואיך יתכן שכעת יתכוון לברך את אחותו שהולכת להנשא ליצחק אבינו, אלא כך אמר, אם תהיי כמונו ברשע, ובנייך ילכו אחר הרוב וידמו לנו (שזה "אחותינו את") אז "תהיי לאלפי רבבה".

אמנם כשהיתה רבקה עקרה נודע שלא נתקיימה ברכתם שיצא ממנה זרע של אלפי רבבה, ואין זאת אלא שהיא צדקת, וכאשר ראה לבן שאחותו ילדה את יעקב, הבין שרבקה צדקת והבנים לא הלכו אחר אחי האם וביקש לעקור הכל. ולכן אמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה ס', י"ג) מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עובדי כוכבים אומרים תפילתנו עשתה פירות, דהיינו יסברו שבגלל ברכת לבן נפקדה, ולכן נעשתה עקרה, עד שויעתר יצחק לנוכח אשתו (בראשית כה, כא), אז זכתה לפרי בטן.

ועל פי זה פרשו בדרך רמז את דברי רבותינו בתלמוד (מגילה טו.) אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, כלומר, אל תחשוב שברכת הדיוט אינה מעלה או מורידה, אלא היא יכולה להזיק, שהרי ברכת לבן הזיקה לרבקה, כי נעשתה עקרה בגלל אותה ברכה.

"את היי לאלפי רבבה" (כד, ס)

ציוה אותה שלא תשכח אותם

בדרך כלל אשה צדיקה, כשבבית אביה לא הולכים בדרך הישר, כשהיא עוזבת את בית אביה ובפרט אם היא הולכת למשפחת צדיקים, שוכחת מבית אביה, ולכן היה חושש מכך, ולכן ציוה אותה שלא תשכח אותם, ורמז לה כן במילת "רבבה" שהוא ר"ת רבקה בת בתואל הארמי.

"ויצחק בא מבוא באר לחי ראי והוא יושב בארץ הנגב" (כד, סב)

יצחק בא מגן עדן

כתבו בעלי התוספות (בתוספות השלם כאן, וע"ע שם לעיל וירא כב, יט, אות ג' בשם מדרש) "ויצחק בא מבוא באר לחי רואי", עולה בגימטריה היה בא מגן עדן.

"ויצא יצחק לשוח בשדה" (כד, סג)

לשוח - ר"ת ועל ח'טא ש'חטאנו ל'פניך

שמעתי מתלמיד חכם, "לשוח" ר"ת, ועל ח'טא ש'חטאנו ל'פניך, לרמוז מה שאמרו רז"ל (רמ"א אה"ע סי' ס"א ס"א) שחתן ביום חופתו יתענה ויחזור בתשובה.

וכן כאן יצחק אבינו בערב חופתו היה מתבודד ומתפלל ותיקן לנו תפילת מנחה (ברכות כו:).

"ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיף ותתכסם" (כד, סה)

יצחק יצא מגן עדן ראשו למטה ורגליו למעלה

בספר בעלי התוספות ז"ל (כאן במושב זקנים, בשם ריב"א) כתבו דבר נפלא מאד, לכאורה יש להבין, מה טעם שאלה רבקה "מי האיש הלזה ההולך" כשראתה את יצחק, ולא שאלה כן כשראתה שאר אנשים, שלא מסתבר לומר שרבקה היתה שואלת כן על כל איש שראתה.

ותירצו בעלי התוספות ז"ל על פי המבואר במדרש, שראתה רבקה את יצחק שהיה הולך ראשו למטה ורגליו למעלה, כי כן הוא דרך אותם הבאים מגן עדן, לילך ראשם למטה ורגליהם למעלה. ויצחק בא באותה שעה מגן עדן, אחרי ששהה שם כדי להתרפאות מהחבורה שעשה לו אביו בצווארו בשעת העקידה, ולכן הלך בראשו למטה ורגליו למעלה. ולכן התפלאה רבקה על מראה הפלא הזה, ושאלה, "מי האיש הלזה ההולך" ראשו למטה ורגליו למעלה.

והחיד"א ז"ל הביא דבר פלא זה בספרו מדבר קדמות (מערכת ה' אות ה') וסיים בזה הלשון, "וזה חידוש גדול ואינו מובן". (ועיין בספר אוצר פלאות פירוש לזה).

"וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלֵּזָה הַהֹלֵךְ בְּשָׂדֵה לְקִרְאָתִנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי" (כד, סה)

שאלה מי ממתק את הדינים של יצחק

יצחק מידתו היתה גבורה, "פחד יצחק" כידוע מספרי הקבלה. וכאשר רבקה ראתה אותו, נפל עליה פחד גדול מפני הגבורות של יצחק ושאלה מי יוכל להמתיק את הגבורות וזהו אומרה, "מי האיש הלזה (ולא הזה) ההולך לקראתנו", כלומר מי האיש אשר מידתו היא נגד זה שהולך לקראתנו, שיוכל למתק את מידת הדין, את הפחד של יצחק, "ויאמר העבד הוא אדני", כלומר, אברהם אדני, הוא האיש שמידתו מידת החסד, הוא הממתק את מידת הגבורה של יצחק. (בשם ר' שלום מבעלו, הובא בחמודי צבי במדבר עמ' ע"ח).

"וַתִּקַּח הַצְּעִיף וַתִּתְּכֶם" (כד, סה)

צניעות מזלידה תאומים

במדרש רבה (פרשה ס' ס"ט ט"ו) איתא, דשתים הן שנתכסו בצעיף, וילדו תאומים, רבקה ותמר, רבקה דכתיב ותקח הצעיף ותתכס, תמר דכתיב ותכס בצעיף ותתעלף (בראשית לח, יד).

ופירש האלשיך הקדוש (כאן), שלפי רוב צניעות האשה כן תפקד בבנים, כענין שנאמר (תהלים קכח, ג), אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך, לאמור "אשתך פוריה" היינו פרה ורבה, כשהיא צנועה "בירכתי ביתך", ומאחר שהן התכסו בצעיף המורה על מדת הצניעות, לכן זכו ללדת תאומים.

ובפירוש אמרי יושר על המדרש (שם, ד"ה וילדו תאומים) שלא תאמר שע"פ הטבע צנועה אינה יולדת תאומים, אלא עצם הצניעות גורמת ללדת תאומים.

"וַיְבֹאֶה יִצְחָק הָאֵהָלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רַבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחַם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ" (כד, סז)

כיון שבאה רבקה חזרה השכינה והנר נדלק

בבראשית רבה (פרשה ס' ס"ט ט"ז) מקשה על לשון הפסוק "האהלה שרה אמו", שלכאורה היה צריך לכתוב, לאהל שרה אמו, אלא שכל זמן ששרה היתה קיימת בעולם השכינה לא סרה מעל אוהלה, והנר היה דולק מערב שבת לערב שבת והיה מאיר לכל ימי השבוע והיתה שרויה ברכה בעיסתה שהיתה מתרבה, וכשנפטרה שרה נתבטלו כל הניסים. וכיון שבאה רבקה חזרה השכינה והנר חזר לדלוק והברכה שבה לעיסה, ולכן נאמר כאן "האהלה שרה אמו" שרבקה נעשית דוגמת שרה אמו.

"וַאֲלֵה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם" (כה, ז)

הימים של האדם מזהירים לאדם שיתנהג בדרך התורה יום יום

הזוהר הקדוש (ח"א דף קכ"ד סוע"א) מבאר שכל הימים של האדם מזהירים לאדם שיתנהג בדרך התורה יום יום, וכשבא האדם ועושה עבירה, עולה יום זה בבושה ועומד בחוץ עד שיעשה האדם תשובה.

וכשמתקרבים הימים אחר פטירתו לפני המלך הקדוש, אם צדיק הוא האדם נכנס בימים שלו והם לבושי שרד וכבוד שמתלבשת בהם הנשמה, ואוי לו לאדם שחסרים ימיו למעלה, ומלבישים אותו בגד שחסרו בהם הימים שעשה בהם עבירות.

ביאור ההפטרות

הקשר בין ההפטרות לפרשה

- א. בפרשה כתוב: "ואברהם זקן בא בימים" וכן בהפטרות כתוב: "והמלך דוד זקן בא בימים".
- ב. בפרשה כתוב שאברהם נתן את כל אשר לו ליצחק וכן בהפטרות כתוב: שדוד מסר את המלוכה לבנו שלמה.

תוכן ההפטרות

דוד המלך היה בן שבעים שנה בלבד, אך כחו נחלש מפאת רוב המלחמות שעבר ולמרות שכיסו אותו בבגדים היה קר לו, כי הוא ביזה את הבגדים, בעת שקרע את כנף מעילו של שאול, ולכן נענש שלא נהנה מהבגדים. **עבדיו** יעצוהו לחפש לו נערה יפה בתולה, שתשכב בחיקו ותחמם אותו. הביאו לו את אבישג מעיר "שונם" שהיתה יפה מאד וחממה אותו, אך המלך לא התחתן אתה, כי היו לו שמונה עשרה נשים ואסור לו להוסיף. **למלך דוד** היה בן ושמו אדוניה בן חגית, שהיה מתפאר וחושב שימלוך אחרי מות אביו ולכן עשה לו רכב ופרשים. גם היו לו חמשים איש רצים לפניו כדרך שעושים למלכים, גם התחבר עם שר הצבא יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן שעזרו לו. והואיל והיה יפה תואר מאד, ונמ אביו מעולם לא גער בו על כך, לכן העז לעשות משתה ושמחה ועבדיו הכריזו עליו כמלך.

נתן הנביא שהיה נגד אדוניה בא לבת-שבע אם שלמה וביקש ממנה שתבוא למלך ותבקש ממנו שיקיים הבטחתו שנשבע לה, שבנה שלמה ימלוך אחריו, ואכן עשתה זאת, גם נתן הנביא נכנס למלך והזכיר לו שעל פי הנבואה, ששלמה צריך למלוך אחריו. **ואכן** דוד נשבע לבת-שבע שהוא ימליך בחייו את שלמה ויקיים את הבטחתו שהבטיח לה.

מלכים א' פרק א' פסוק א' - ל"א.

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים והמלך דוד בא לזקנה בגיל שבעים (רד"ק) וז"ש בא בימים שבאה אליו בזמן (מ"ד) [א] **וַיְכַסְהוּ בַבְּגָדִים וְלֹא יָחַם לוֹ** כאשר האדם מזקין החום הטבעי הולך ונחלש ולכן לא נתחמם מעצמו (רד"ק) [ב]:

עיונים והארות

והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו - ראשי תיבות זבוב, רמז למה שכתב בספר קרנים (דף ט"ז), דיש קליפה שנקראת זבוב ליפרע מפוגם ביסוד, וע"י לימוד התורה הקדושה, מכניע קליפה זו. ורז"ל (יומא כח, ב) דרשו תיבת זקן ויושב בישיבה. וזה שכתוב 'והמלך דוד זקן פירוש זקן ויושב בישיבה, וע"י זה הכניע לקליפת זבוב הרמוז בראשי תיבות (נחל שורק).

ב. כתב רש"י אמרו רבותינו (ברכות סב ב): כל המבזה בגדים, אינו נהנה מהם לסוף, לפי שקרע את כנף המעיל לשאול. ומדרש אגדה: אמר רב שמואל בר נחמני: כשראה דוד את המלאך עומד בירושלים וחרבו בידו, נצטנן דמו מיראתו (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק מג): ויכסהו בבגדים: "ויקם דוד ויכרות את כנף המעיל אשר לשאול בלט" כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם (ברכות סב): יש להבין, מדוע נענש דוד על כך שכרת את

א. נאמר במדרש תנחומא (חיי שרה ב'): מפני ארבעה דברים זקנה קופצת על האדם: א. מפני היראה שנאמר (דברי הימים-א, כא, ל) "ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהים, כי נבעת מפני חרב מלאך ה', וכתב: (מלכים א, א, א): "והמלך דוד זקן בא בימים"; ב. מפני כעס הבנים, שנאמר (שמואל א, ב, כב): "ועלי זקן מאד ושמע את כל אשר יעשון בניו"; ג. מפני המלחמות, אחרי המלחמות שעשה יהושע כתוב (יהושע יג, א): "ויהושע זקן בא בימים"; ד. מפני אשה רעה (מלכים א, יא, ד): "ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו", אבל אברהם אבינו שאשתו כבדה אותו כתוב (בראשית יח, יב): "ואדוני זקן".

והמלך דוד זקן - זהו שאמר הכתוב עטרת תפארת שיבה, היכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא. וכן אתה מוצא בדרך על ידי שכתוב בו ודוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, זכה לזקנה (תנחומא).

וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יִבְקֹשׁוּ לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה שבתוליה מחממין את בשרה (רש"י)
 והיא יפה לחמם יותר מהבעולה (רד"ק) **וְעַמְדָּה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וְתִהְיֶה לְוֹ סַכְנַת** מחממת (רש"י) **וְשָׁכְבָה**
בְּחִיקָךְ וְחָם לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ: וַיִּבְקֹשׁוּ נַעֲרָה יָפָה כי היופי מראה על ריבוי הדם המוליד רוב החום
בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישֵׁג הַשְּׁנַנְפִּית אבישג מעיר שונם **וַיָּבֵאוּ אֹתָהּ**
לְמֶלֶךְ: דְּוַהֲנַעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וְתִהְיֶה לְמֶלֶךְ סַכְנַת מחממת אותו **וְתִשְׂרְתְּהוּ** כי היתה
 מחממת אותו (מ"ד) **וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָה** כי לא התחתן עימה כי כתוב ולא ירבה לו נשים וכבר היו לו ח"י נשים (רש"י) **[ג]:**
הַוְּאֲדֹנָיָה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא היה מראה בעצמו נשיאות וגדולה (מ"ד) מתרברב (ת"י) ומתפאר (רש"י) **לֵאמֹר**
אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב מרכבה כדרך המלכים (מלבי"ם) **וּפְרָשִׁים** ואנשים המיומנים לרכב על סוסים (מ"צ שטואל
 ב ח/ד) **וְחַמְשִׁים אִישׁ** נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים (רש"י) **רָצִים לְפָנָיו:** וְלֹא־עֲצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו
 ולא גער בו ולא העציבו אביו מעולם להוכיחו על פניו בעשותו מעשה רע **לֵאמֹר מִדּוּעַ כָּבָה עָשִׂיתָ** וא"כ גם עתה
 חשב שלא יגער בו אביו ועי"ז יקח המלוכה **וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאֵר מְאֹד** [וגם כי אדוניה היה יפה תואר ובן יפת תואר,
 ומאחר שיכל להשיב לאביו דוד אתה גרמת לזה מאחר שנשאת יפת תואר לכן לא הוכיחו (צוארי שלל)] **וְאֹתוֹ יִלְדָה** חגית אמו של
 אדוניה **אֲחֵרֵי אֲבִשְׁלוֹם** לאחר שמעכה ילדה את אבשלום (רד"ק) **[ד]:** זְוִיָּהוּ דְבָרָיו ועצתו בענין זה, היתה עִם

עיונים והארות

ומכיון שחולשתו באה מחמת הזיקנה התירו לו הרפואה בדרך זו.
והמלך לא ידעה - לא ידעה אמרה ליה לינסבין, אמר לה
 אסירת לי, אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה בשלמא
 נקט, (אם אינו יכול יותר מעמיד עצמו בשלום), אמר לה קראו
 לי לבת שבע. א"ר שמן בר אבא בא וראה כמה קשין גירושין,
 שהרי דוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש (סנהדרין כ"ב)
 (ילק"ש).
ובספר הליקוטס הנזכר כתוב, דלכך בקשו את אבישג שהיא
 אביגיל בחילוף ל' בש' בא"ק וכו', עיי"ש.
ד. ואותו ילדה אחרי אבשלום, אדוניה ילדה אותו חגית אמו
 אחרי שנולד אבשלום למעכה, כי הבכור היה אמנון, אחריו
 דניאל, אחריו אבשלום ואחריו אדוניה, ואחר ששלושת הראשונים
 מתו, היה אדוניה הגדול המולך תחת אביו (מלבי"ם). ולא עצבו
 אביו, חכמינו אמרו, כי בעת שנלחם אבשלום בדוד אביו, אמר
 חושי הארכי אל דוד, שדבר זה הגיע אליו, מפני שנשא יפת-תואר
 משבי המלחמה; שכן אף אם התירה זאת התורה, הרי "כל הנושא
 יפת-תואר סופו להוליד ממנה בן סורר ומורה" ולפיכך נולד לו בן
 כאבשלום (סנהדרין קז). ומכיון שגם אדוניה נולד מיפת-תואר,
 ממילא לא היה יכול דוד להטיף לו מוסר ולהוכיחו על פניו
 בעשותו מעשה רע, כי ידע שיכול להשיב לו מענה, שבך הקולר
 תלוי, מאחר שנשא יפת-תואר. (מעינה של תורה).

כנף מעילו של שאול, והרי - כוונתו היתה לטובה כדי שידע שאול
 שאין דוד חפץ להמיתו, ועל ידי כך יחדל מלרדוף אחריו, ויש בכך
 ענין של פיקוח נפש, ואם כן מדוע נענש דוד? ויש לומר, שהנה
 אמרו חכמינו ז"ל שבאותו מעיל היו תלויות בו ציציות, ואמרו
 חכמינו שדוד גרם לשאול שילך שעה אחת בלי טלית וציצית,
 ולכן אמרו עליו שביזה את הבגדים, כי היה לו לכרות חתיכה אחת
 מאמצע המעיל או מלמטה שלא היה נפסל בכך (בן יהודע ברכות
 שם).
וראיתי בספר לקוטי גורי האר"י זצ"ל (ספר הליקוטס
 מלכים א' פ"א ד"ה 'ועוד ראה') שפירש, דדוד
 המלך ע"ה חטא במחשבה באביגיל, ובסיבה זו לא נתקן
 המלבוש שלו לגמרי, כי הקב"ה מדקדק וכו' (ב"ק נ, א). וזהו
 'ולא יחס לו', 'יחס' גימטריא נ"ח, שלא היה לו נח בבגד
 הנשמה שהיה נגד המחשבה. ולתקן זה, יעצוהו לכבוש יצרו
 באבישג. ותהי למלך סכנת (פסוק ב'), שהיה בסכנה בכל רגע
 וכו', עיי"ש בדבריו.
ג. נאמר (סנהדרין כב.): מכאן אנו למדים עד כמה קשים
 הגירושים, היינו שגירושי אשה קשים הם, שהרי התירו חכמים
 לדוד המלך להתייחד עם אבישג ולא התירו לו לגרש אשה אחת
 כדי שיוכל לשאת את אבישג לאשה, כי המלך מותר לו לשאת
 רק שמונה עשרה נשים ולא יותר, וגם הפנויה אסור להתייחד
 עמה, לצורך זה התירו לדוד להתייחד עם הפנויה לצורך רפואה,

יֹאבֵב בֶּן-צְרוּיָהָ כִּי יוֹאֵב יָדַע שְׂדוּד שׁוֹנֵא אוֹתוֹ עַל שֶׁהֵרֵג אֶת אֲבִנָּהּ וְאֵת עַמְשָׂא וְאֵת אֲבִנָּהּ וְאֵת אֲבִשָׁלֹם וַיִּצְוֶה אֶת בְּנֵי הַמֶּלֶךְ תַּחֲתָיו לְהִרְגוּ
 לָכֵן רָצָה שִׁימְלֹךְ אֲדוֹנִיָּה **וְעַם אֲבִיתָר הַכֹּהֵן** שֶׁסָּלְקוּ דוֹד מִן הַכְּהוֹנָה הַגְּדוּלָּה וְשֵׁם תַּחֲתָיו אֶת צְדוּק הַכֹּהֵן (רש"י) **וַיַּעֲזְרוּ
 אַחֲרָי אֲדֹנָיָה** יוֹאֵב עֶזֶר עֵתָה לְאֲדוֹנִיָּה כְּדֵי שִׁימְנָה אוֹתוֹ שֶׁר צָבָא, וְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן עֶזֶר כְּדֵי שִׁימְנָה אוֹתוֹ לְכַהֵן גְּדוֹל (מ"ד): **וַיִּצְדֹּק
 הַכֹּהֵן וּבְנֵיהוּ בֶּן-יְהוִיָדָע וְנָתַן הַנְּבִיא** שְׁנִיבָא לְדוֹד שֶׁשְׁלֹמֹה יִמְלֹךְ (רש"י) **וְשָׁמְעֵי בֶן גֵּרָא וְרַעִי**
 הוּא חוּשֵׁי הָאֲרָכִי הַנִּקְרָא רַע הַמֶּלֶךְ **וְהַגְּבוּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד** וְהֵם עֲדוּנו הַעֲצָנִי, אֲלֵעֶזֶר בֶּן דָּדוּ, שְׁמָה בֶן אֶגָּא הֲרָרִי אֲשֶׁר הָיוּ
 בְּתַמִּידוֹת עִם דָּוִד (מ"ד) **לֹא הָיוּ עִם-אֲדֹנָיָהוּ: טו' וַיִּזְבַּח אֲדֹנָיָהוּ צֶאֱזָן וּבִקְרָא וּמָרִיא** צָאן וּבִקְרָא
 מִפּוֹטְמִים **עַם אֲצֵל אֲבִן הַזֹּחֶלֶת** שֶׁהָיוּ הַמֵּיִם זֹחֲלִים בְּסַמּוּךְ לָהּ **אֲשֶׁר-אֲצֵל עֵינַי רִגְלִי** וְאֲבָן זֹו הִיא עוֹמֶדֶת הֵיכֵן
 שֶׁהָיָה עֵינַי שֶׁהָיוּ מְכַבְּסִים שֵׁם בְּגָדִים עִ"י שֶׁמִּשְׁפָּשְׁפִּים אוֹתָם בְּרִגְלָיִם (רש"י, רד"ק) **וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-אֲחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ
 וְלְכָל-אֲנָשָׁי יְהוּדָה עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ: יא' וְאֶת-נָתַן הַנְּבִיא וּבְנֵיהוּ וְאֶת-הַגְּבוּרִים
 וְאֶת-שְׁלֹמֹה אֲחָיו לֹא קָרָא** כִּי יָדַע שֶׁנָּתַן הַנְּבִיא נִיבָא שֶׁשְׁלֹמֹה יִמְלֹךְ (רש"י), וְאֵם יְבוּאוּ יִפְרֹסְמוּ וְזֵאת וַיִּדְעוּ כּוֹלָם שֶׁאֵין
 הַדָּבָר נַעֲשֶׂה בַּפְּקוּדֹת הַמֶּלֶךְ (ע"פ הַמַּלְבִּי"ם): **יב' וַיֹּאמֶר נָתַן אֶל-בֵּת-שֶׁבַע אִם-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלֹא
 שָׁמַעְתָּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנָיָהוּ בֶּן-חַנְיָהּ** וּמַעוֹרֵר אוֹתָהּ לְהַקִּים אֶת דְּבַר ה' שֶׁהִיא תִלְךְ וְתִבְקֶשׁ עַל בְּנָהּ, [וְעוֹד, שֶׁאֵם יִלֵךְ
 הוּא תַחֲלִילָה אוֹלֵי יִהְרַגְנוּ אֲדוֹנִיָּה (אֲלֵשִׁיד)] **וְאֲדֹנָיָהוּ דָּוִד לֹא יָדַע** שֶׁאֵם יָדַע הִיא מוֹחָה בְּדָבָר (רד"ק): **יג' וְעַתָּה לְכִי
 אֵיעָצְדָּ נָא עִצָּה וּמַלְטֵי** כְּדֵי שֶׁתִּמְלֹטֵי וְתִצְלִי (מ"ד) **אֶת-נַפְשֶׁךָ וְאֶת-נַפְשׁ בְּנֶךָ שְׁלֹמֹה** כִּי
 אֵם יִמְלֹךְ אֲדוֹנִיָּה בּוֹדָאֵי יִהְרֹג אוֹתָם לְמַעַן לֹא יִהְיוּ לוֹ לְשֵׁטֶן בְּדָבָר הַמְּלוּכָה (רד"ק): **יד' לְכִי וּבֹאִי אֶל-הַמֶּלֶךְ דָּוִד
 וְאִמְרָתִי אֵלָיו הֲלֹא-אֵתָה אֲדֹנָיָה הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לְאִמְתֶּךָ** כְּדָבָרֵי רִז'ל שְׂדוּד נִשְׁבַּע לְבֵת שֶׁבַע
 שֶׁבִנְהָ יִמְלֹךְ תַּחֲתָיו כִּי לֹא הִסְכִּימָה לְהִזְקֵק לוֹ וְרַק לְאַחַר הַשְּׁבוּעָה הִסְכִּימָה (רד"ק) **לֵאמֹר כִּי-שְׁלֹמֹה בְּנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי
 וְהוּא יֵשֵׁב עַל-כִּסֵּי וּמִדֹּעַ מָלַךְ אֲדֹנָיָהוּ: יו' הִנֵּה עוֹדְךָ מִדְּבַרְתָּ שָׁם עִם-הַמֶּלֶךְ
 וְאֵנִי אָבּוֹא אַחֲרֶיךָ [ה] וּמִלְּאֵתִי** וְהִשְׁלַמְתִּי (מ"ד) **אֶת-דְּבָרֶיךָ: יא' כִּי נָתַן הַנְּבִיא סִיפֵר לְדָוִד מַעֲשֵׂה אֲדוֹנִיָּה
 וְשֶׁאֵמְרוּ עָלָיו "יְחִי הַמֶּלֶךְ" אֲדוֹנִיָּהוּ (עֵינַי מִעַם לֹעֵז): טו' וְתָבֵא בֵּת-שֶׁבַע אֶל-הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה** בְּלֹא רִשׁוּת (רד"ק)
וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וְחָלַשׁ מְאֹד וּבְכָל זֹאת הִתְעוֹרֵר כְּאִישׁ מִלְּחָמָה לְהַמְלִיכָה שְׁלֹמֹה (אֲבֵרְבָנָא) **וְאֲבִישֵׁג הַשׁוֹנְנִמִּית
 מִשְׂרַת אֶת-הַמֶּלֶךְ** בְּלִשְׁוֹן זָכַר כִּי אֲבִישֵׁג הִיטָה אֵילוֹנִית וְאֵין לָהּ סִימְנֵי נָשִׁים וְאֵינָה מְסוּגֶלֶת לְלֹדֶת (מִעַם לֹעֵז): **טז' וְתִקְרָא
 בֵּת-שֶׁבַע וְתִשְׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ** קִידָה עַל אֲפִים, הַשְׁתַּחֲוּוּיָה זֶה פִּישׁוּט יָדַיִם וְרִגְלָיִם (בְּרִכּוֹת ל"ד) **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ:**

עיונים והארות

ה. חז"ל למדו מכאן שמוותר לדבר לשון הרע על בעלי מחלוקת. (ירושלמי פאה א,א).

מַה־לָּךְ [ו] היות ולא היתה רגילה לבא אליו הבין שיש לה דבד נחוץ (רד"ק): **וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנָי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בְּיְהוָה אֱלֹהֶיךָ** שהיא שבועה חמורה שאין לה התרה **לְאַמְתֶּךָ** ועוד, שנשבעת לי, והנשבע לחברו אין מתירין לו אלא בפניו **כִּי־שָׁלַמְתָּ בְנֶךָ יְמִלְךָ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־פִּסְאֵי** כי הוא ראוי למעלה זו (מלבי"ם): **יְחַוְעֲתָהּ הֲנִיחָה אֲדֹנָיָה מֶלֶךְ וְעֲתָה** צריך לתקן הדבר ואי אפשר לסמוך על צוואתך, כי אם כבר עכשיו בעודך בחיים **אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לֹא יִדְעֶתָ** עושים בלא ידיעתך מה יהיה לאחר מיתתך אחריו (אלשיך), ולכן צריך תגובה מתאימה ומהירה: **יִטְוִיזְבַּח** בעוד שאביו חולה (מלבי"ם) **שׁוֹר וּמְרִיא־** [שור מפוטם (ת"י)] **וְצֹאן לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאַבְיֹתָר הַכֹּהֵן וּלְיִצְחָק בֶּן־שָׂרָה וּלְשָׁלְמָה עַבְדָּתָה לֹא קָרָא** כי אם לתומכיו וזה מעיד שעשה כל זה להענין המלוכה (רד"ק): **כִּי־וַאֲתָה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ** אל תחשוב שרוב העם נוטה לבבו אחר אדוניו, אלא **עֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ** כולם מצפים לשמוע ממך (מ"ד) **לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־פִּסְאֵי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו:** **כִּי־וְהָיָה** והיה אם ח"ו כן יהיה מבלי להגיד מי ימלוך, אז **כִּשְׂכַב אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שָׁלְמָה הַפָּאִים** חסרים ומגורשים מן המלוכה הגדולה (רש"י) [ז]: **כִּי־וְהִנֵּה עֹרְנָה** בעוד שהיא (ת"י) **מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתַן הַנְּבִיא בָּא** לבית החיצון עד שיגידו למלך ויתן המלך רשות שיכנס (ת"י): **כִּי־וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתַן הַנְּבִיא** לבית החיצון, עד שיגידו למלך ויתן המלך רשות שיכנס (מ"ד) **וַיָּבֹא לְפָנָי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה בְּפִישׁוֹט יָדָיו וְרַגְלָיו לַמֶּלֶךְ עַל־אֶפְסוֹ אַרְצָה:** **כִּי־וַיֹּאמֶר נָתַן אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ** נתן הנביא שואל את דוד המלך האם אדוני המלך **אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנָיָהוּ יְמִלְךָ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־פִּסְאֵי** כי הוא זבח זבחים והזמין את מקורביו (רד"ק): **כִּי־בְנֵי יֶרֶד הַיּוֹם** אל עין רוגל (רד"ק) לאבן הזוחלת שנמצאת למטה מהעיר (רש"י) **וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־** עגלים מפוטמים (ת"י) **וְצֹאן לָרֶב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאַבְיֹתָר הַכֹּהֵן** ואי אפשר שיעשו כל זה בלא דעת המלך (מלבי"ם) **וְהֵנָּם אֲכָלִים וְשֹׂתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנָיָהוּ:** **כִּי־וְלִי אֲנִי־עַבְדָּתָה וּלְצֹדֶק הַכֹּהֵן וּלְבָנֶיהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וּלְשָׁלְמָה עַבְדָּתָה לֹא קָרָא** וזו הראיה שהשמחה נעשתה לשמחת המלוכה (רד"ק): **כִּי־אִם מֵאֵת אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדֶּיךָ (עַבְדֶּיךָ**

עיונים והארות

1. ויאמר המלך מה לך, ותקד - שנו רבותינו קידה על אפים, שנאמר ותקד בת שבע אפים, כריעה על ברכים, דכתיב מכרוע על ברכיו, השתחוואה זה פישוט ידים ורגלים, שנאמר להשתחוות לך ארצה (ברכות ל"ד) (ילק"ש).

2. ואומר האלשיך הקדוש ז"ל: אמר דוד לפני הקב"ה: במה יודע אחרי מותי שמחלת לי עלי עוון בת שבע, רק אם ימלוך שלמה בנה של בת שבע אחרי, ורמזה לו בזה, שאם בני שלמה לא מלוך, יאמרו כולם שאני ובני שלמה חטאים.

קרי תמה אני מאד מדוע לא הודעתני טרם תמליכיהו (רד"ק) **מִי יֵשֵׁב עַל-כֶּסֶף אֲדֹנָי-הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו** כי נאמר בנבואה ששלמה ימלוך (מלבי"ם): **כַּח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ-לִי לְבַת-שֶׁבַע** כי נדרחקה מעט מחמת צניעות (רד"ק), ושלא ירגיש המלך שבאת בעצתו. וכן כדי לכבד אותה שלא יחשבו שהמלך לא מתחשב בדבריה ורק בדברי נתן הנביא אלא גם למענה (ע"פ מ"ד) **וַתָּבֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כִּסֵּי וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי-יְהוָה אֲשֶׁר-פָּרַח אֶת-נַפְשִׁי מִכָּל-עָרָה: לָכִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָךְ מֵאִז בִּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי-שְׁלֹמֹה בְנִי יִמְלֹךְ אַחֲרָי אַחֲרַי מוֹתִי וְהוּא יֵשֵׁב עַל-כֶּסֶף תַּחְתִּי כִּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה לְהַמְלִיכוֹ מִיַּד בְּחַיִּי (מ"ד):** לא וַתִּקַּד בַּת-שֶׁבַע אַפָּיִם אָרְצָן וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעַלְמִם תַּתְקִימם מַלְכוּתוֹ

ויאריך ימים בעוה"ז (מלבי"ם) ובעוה"ב (רד"ק) וגם כאשר בנו מולך כאילו הוא חי וקיים (מלבי"ם):

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים - מדוע לא כתוב פעם אחת שנה לכולן? תשובה.....
- ב. ויבא אברהם - מאין בא? תשובה.....
- ג. מדוע נסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק? תשובה.....
- ד. לכל באי שער עירו - מדוע באו כולם? תשובה.....
- ה. לא אדוני - מה התכוון עפרון? תשובה.....
- ו. הסבר: נתת כסף השדה קח ממני. תשובה.....
- ז. וישקול אברהם לעפרן - מדוע כתוב חסר וא"ו? תשובה.....
- ח. רק את בני לא תשב שמה - מי כן ישוב שמה? תשובה.....
- ט. הסבר: מגמלי אדניו. תשובה.....
- י. הסבר: ארם נהריים. תשובה.....
- יא. הסבר: השוקת. תשובה.....
- יב. ותגד לבית אמה - מדוע לא לאביה? תשובה.....
- יג. וירץ לבן - למה רץ ועל מה? תשובה.....

י"ד. ויתן לו את כל אשר לו - איך הוכיח להם זאת?

תשובה.....

ט"ו. הסבר: ואפנה עלימין או על שמאל.

תשובה.....

ט"ז. ויען לבן ובתואל - מה לומדים מכאן?

תשובה.....

י"ז. וילינו - כמה לילות?

תשובה.....

י"ח. ויאמר אחיה ואמה - ובתואל היכן היה?

תשובה.....

י"ט. הסבר: ותאמר אך.

תשובה.....

כ'. הסבר: מבוא באר לחי רואי.

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. הסבר: אין מניחים תפילין אלא בשבת.

תשובה.....

ב. מה הוא מקום הנחת התפילין של ראש? ומה הוא מקום הקשר האחורי של תפילין של ראש?

תשובה.....

ג. באיזו יד יניח תפילין של יד אדם שכל מלאכתו עושה בשמאל? ומה יעשה אדם שכותב ביד ימין אבל שאר המלאכות עושה בשמאל?

תשובה.....

ד. מתי חולצים התפילין ומה הוא סדר חליצת התפילין?

תשובה.....

ה. מה דין אבל לענין הנחת התפילין?

תשובה.....